

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

OSMANLI DÖNEMİ RODOS VE ÇEVRESİNDE SÜNGERCİLİK
(19. YÜZYIL)

Nurcan KARADENİZ

Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

OSMANLI DÖNEMİ RODOS VE ÇEVRESİNDE SÜNGERCİLİK
(19. YÜZYIL)

Nurcan KARADENİZ

Danışman
Doç. Dr. Erdal TAŞBAŞ

Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Nurcan KARADENİZ'in bu çalışması, jürimiz tarafından Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak oy birliği ☐ oy çokluğu ☐ ile kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Güven DİNÇ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Erdal TAŞBAŞ (İmza)

Üye : Doç. Dr. Türkan POLATÇI DEMİRKOL (İmza)

Tez Başlığı: Osmanlı Dönemi Rodos ve Çevresinde Süngercilik (19. Yüzyıl)

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 28/06/2024

Mezuniyet Tarihi : .../.../2024

(İmza)
Prof. Dr. Tuncer DEMİR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

T.C

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ;

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Osmanlı Dönemi Rodos ve Çevresinde Süngercilik (19. Yüzyıl)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

Nurcan KARADENİZ

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	iv
GRAFİKLER LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜNGER

1.1. Sünger	4
1.2. Sünger Çeşitleri	7
1.3. Sünger Avcılığı ve Avcıları	12
1.4. Sünger Avlama Yöntemleri ve Kullanılan Araçlar	15
1.5. Sünger Ziraatı ve İşlenme Süreci	26
1.6. Süngerlerin Önemi ve Kullanım Alanları	28

İKİNCİ BÖLÜM

RODOS VE ÇEVRESİNDE SÜNGERCİLİK FAALİYETİ YÜRÜTÜLEN OSMANLI

ADALARI

2.1. Sünger Avcılığı Yapılan Adaların Siyasi ve İktisadi Tarihleri	31
2.1.1. Rodos Adası	31
2.1.1.1. Rodos'un Fethi ve İdari Durumu	34
2.1.1.2. İtalyan İşgali ve Sonrasında Rodos'un Durumu	36
2.1.2. Meis (Kastellorizo) Adası	39
2.1.3. Sömbeki (Simi) Adası	44
2.1.4. Herke (Halki) Adası	46
2.1.5. Kerpe (Karpathos) Adası	47
2.2. Adalarda İktisadi Bir Faaliyet: Süngercilik	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
OSMANLI DÖNEMİ RODOS VE ÇEVRESİNDEKİ ADALARDA SÜNGERCİLİK
FAALİYETLERİ (19. YÜZYIL)

3.1. Osmanlı Döneminde Süngercilik.....	56
3.2. Süngercilikle İlgili Hukuki ve Mali Düzenlemeler.....	60
3.2.1. Zâbıta-i Saydiyye Nizamnamesi.....	60
3.2.2. Mali Düzenlemeler ve Adli Olaylar	63
3.3. Osmanlı'nın Adalar Çevresinde Süngerleri Koruma Politikaları	69
3.3.1. Skafander Makinelerinin Yasaklanması ve Yaşanan Hadiseler	69
3.3.2. Yasağın Denetlenmesi	79
3.4. Sünger İhracı.....	81
3.5. Başka Bölgelerde Sünger Avlayan Adalılar	84
SONUÇ	90
KAYNAKÇA.....	94
EKLER	103
ÖZGEÇMİŞ	129

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1895 yılı Rodos Sancağı Nüfus Verileri	35
Tablo 2: Kalitesine Göre Sünger Fiyatları.....	53
Tablo 3: 1854-1858 Yıllarında Rodos Adası Sünger Gelirleri.....	82
Tablo 4: Rodos İhracat Ürünleri Hasılatı	83

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Deniz süngeri	4
Fotoğraf 2: Tatlı su süngerini oluşturan eşeysiz üreme=Gemüller	5
Fotoğraf 3: Süngerler	6
Fotoğraf 4: Hexactinellida Sınıfı	7
Fotoğraf 5: Homoscleromorpha Sınıfı	8
Fotoğraf 6: Calcarea Sınıfı	8
Fotoğraf 7: Demospongiae Sınıfı	8
Fotoğraf 8: Süngerlerin tiplerine dair örnekler	9
Fotoğraf 9: Fil Kulağı	10
Fotoğraf 10: Melat	10
Fotoğraf 11: Kaba Sünger	11
Fotoğraf 12: Çumuha	11
Fotoğraf 13: Sünger Çeşitleri	12
Fotoğraf 14: Skafander ile sünger avlama	17
Fotoğraf 15: Süngerci Teknesi	19
Fotoğraf 16: Forma	20
Fotoğraf 17: Alkarna	23
Fotoğraf 18: Apoş	23
Fotoğraf 19: Derinlik Geyci	24
Fotoğraf 20: El İskandili	25
Fotoğraf 21: Kılavuz İpi	25
Fotoğraf 22: Süngerin Yetiştirilmesi	28
Fotoğraf 23: Türkiye'deki ticari sünger örnekleri	29
Fotoğraf 24: Dekoratif bir ürün sünger	30
Fotoğraf 25: Rodos Adası Konumu	39
Fotoğraf 26: Rodos Adasından Bir Görünüm	39
Fotoğraf 27: Rodos Adasına Göre Meis Adasının Konumu	44
Fotoğraf 28: Kuşbakışı Meis Adası	44
Fotoğraf 29: Rodos Adasına Göre Sömbeki(Simi) Adasının Konumu	45
Fotoğraf 30: Sömbeki (Simi) Adasından Bir Görünüm	46
Fotoğraf 31: Rodos Adasına Göre Herke Adasının Konumu	47
Fotoğraf 32: Herke Adasından Bir Görünüm	47

Fotoğraf 33: Rodos Adasına Göre Kerpe Adasının Konumu.....	49
Fotoğraf 34: Kerpe Adasından Bir Görünüm	49
Fotoğraf 35: Osmanlı Dalgıçları (19. Yüzyıl)	56
Fotoğraf 36: Akdeniz’de ticari değer taşıyan sünger türleri.....	59
Fotoğraf 37: Osmanlı Dönemi’nde bir sünger satıcısı (1900’ler)	60
Fotoğraf 38: Sünger avcısı.....	71
Fotoğraf 39: Sünger avlayan bir süngerci.....	79
Fotoğraf 40: Süngerci	89

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: 1858 yılı Rodos’a bağlı adalardaki süngerci kayıkları.....	54
Grafik 2: 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı sularında sünger avcılığı yapan mürettebat sayısı	55
Grafik 3: 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı sularında sünger avcılığı yapan tekne sayısı.....	55
Grafik 4: 1858 yılı başka bölgelerde sünger avlayan adalıların tekne sayısı	85

KISALTMALAR LİSTESİ

A.MKT. MHM.	: Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Evrakı
BEO.	: Bâbîâli Evrak Odası
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Cm.	: Santimetre
Çev.	: Çeviri
DH. MKT.	: Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi
DH. ŞFR.	: Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemi
HR. İD.	: Hariciye Nezareti İrade Bab-ı Defteri
HR. MKT.	: Hariciye Nezareti Mektubî Kalemi
HR. TH.	: Hariciye Nezareti Tahriât-ı Hâriciye
HR. TO.	: Hariciye Nezareti Tercüme Odası
İ. MVL.	: İrade Meclis-i Vâlâ
İ.DH.	: İrade Dâhiliye Nezareti
İ.ML.	: İrade Maliye Nezareti
Kg.	: Kilogram
Km.	: Kilometre
Km ² .	: Kilometre kare
M.	: Metre
Mm.	: Milimetre
MV.	: Meclis-i Vükela Mazbataları
MVL.	: Meclis-i Vâlâ
ŞD.	: Şura-yı Devlet
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TS. MA. d.	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Defter
Vd.	: Ve diğerleri
Yun.	: Yunanca

ÖZET

İnsan hayatı boyunca sürekli bir mücadele içindedir. Bu zorlu süreçte insanın kaderini belirleyen yegâne etmen coğrafyadır. Süngercilik de bunun bir sonucudur. Başka bir geçim kaynağı olmayanların, denizlerden ekmeğini çıkaranların kaderidir. Zordur. Bir o kadar da risklidir.

Süngerler, biyolojik açıdan Porifera (delikliler) olarak isimlendirilmiştir. Çok çeşitli formlara ve pigmentlere sahiptir. Genel itibariyle dünyanın göl ve deniz gibi farklı derinliklerinde ve bölgelerinde yaşamaktadır. Sualtı dünyasının siyah gülleridir ve ticari bir değere sahiptir.

Daha çok Akdeniz- Ege havzasında yoğun şekilde bulunan süngerlerin geçmiş binlerce yıl geriye dayanmaktadır. İktisadi anlamda güçlü bir gelir kapısı olan süngerin avlanması Osmanlı dönemine gelindiğinde 19. yüzyıl başlarında görülmeye başlanmıştır. Aynı zamanda Osmanlı, ihraç oranlarıyla da önemli bir sünger pazarı yaratmıştır. Ve bu noktada Rodos ve çevresinde yaşayan adalıların rolü büyüktür.

Yıllar içerisinde bilinçsiz yapılan avlanmalar ve süngerciler arasında oluşan rekabet havası süngerler için tehlike yaratmıştır. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nin mali ve hukuki çözümlerle süngerleri korumak için tedbir aldığı görülmüştür. Halkın tek geçim kaynağı süngercilik olduğundan gerek başka bölgelerde gerekse dâhili sularda adalılar arasında yaşanan veya yaşanabilecek olaylara karşı da Osmanlı Devleti'nin yaklaşımı gözden kaçmamalıdır.

Kısaca süngercilik, ekonomik olduğu kadar sosyal ve kültürel de bir mirastır. Öyle ki süngerin günümüzde dahi kullanım alanlarına bakıldığında adeta denizlerimizin bize sunduğu doğal bir zenginlik kaynağıdır. Bu yüzden süngerin neslinin korunması gerektiğinin altını çizmekte fayda vardır.

Anahtar Kelimeler: Sünger, Rodos, Ege, Osmanlı Devleti, Süngercilik, Ada, Akdeniz

ABSTRACT

SPONGE PRODUCTION IN AND AROUND RHODES IN THE OTTOMAN PERIOD (19TH CENTURY)

Man is in a constant struggle throughout his life. In this difficult process, geography is the only factor that determines the fate of a person. Sponging is also a result of this. It is the fate of those who have no other source of income and earn their living from the seas. It is difficult. It is equally risky.

Sponges are biologically named Porifera (holes). Have a wide variety of forms and pigments. Generally, it lives in different depths and regions of the world such as lakes and seas. They are the black roses of the underwater world and have commercial value.

The history of sponges, which are mostly found in the Mediterranean-Aegean basin, dates back thousands of years. Sponge hunting, which is a powerful source of economic income, was developed in the 19th century during the Ottoman period. At the same time, the Ottoman Empire created an important sponge market with its export rates. And at this point, the role of the islanders living in and around Rhodes is great.

Over the years, unconscious hunting and competition among sponge divers have created danger for sponges. Therefore, it has been seen that the Ottoman Empire took measures to protect the sponges with financial and legal solutions. Since sponge farming was the only source of income for the people, the Ottoman Empire's approach to the incidents that occurred or may occur among the islanders both in other regions and in internal waters should not be overlooked.

In short, sponge diving is a social and cultural heritage as well as an economic one. So much so that when we look at the usage areas of sponge even today, it is a natural source of wealth that our seas offer us. Therefore, it is useful to underline that the sponge's extinction must be protected.

Keywords: Sponge, Rhodes, Aegean, Ottoman Empire, Sponge Industry, Island, Mediterranean

ÖNSÖZ

İnsan ile sualtı etkileşiminin bir parçasını oluşturan süngerciliğin tarihi binlerce yıl geriye dayanmaktadır. Osmanlı coğrafyasında da uzun zamandır bilindiğini ancak 19. yüzyılın başlarından itibaren sünger avcılığının bir iş kolu olarak yapılmaya başlandığını söylemek mümkündür. Bu mesleğin gereği olan sünger, uçsuz bucaksız denizlerdeki sünger tarlalarından toplamak ise oldukça zordur.

Ekonomik bir faaliyet alanı olan süngerciliğin en çok Akdeniz-Ege havzasında ve Anadolu'nun batı kıyılarını çevreleyen sularda yoğunluk kazandığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda coğrafi özelliklerinin de etkisiyle Rodos ve çevresindeki adalar, ekonomisi önemli derecede süngerciliğe dayanan yerler olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda bu adaları elinde bulunduran Osmanlı Devleti'nin yaratmış olduğu pazar sayesinde sünger, devletin önemli ihraç kalemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte Osmanlı'nın hem iç ve dış sularda süngercilerin yaşadığı sorunlara karşı bulduğu çözüm yolları hem de sünger neslinin devamı için yürüttüğü koruma politikaları Osmanlı nazarında da süngerin ne kadar değerli olduğunu anlamak için yeterlidir.

Literatür incelendiğinde; denizlerin değerli bir mahsulü olan süngerin farklı disiplinlerin araştırma alanlarında yer aldığını ancak tarih alanında ise sünger ve sünger avcılığına dair çalışmaların sınırlı kaldığı görülmüştür.

Bu bağlamda bu tez çalışmasının amacı; Osmanlı'nın yönetimindeki süngerciliği tarihi veriler ışığında değerlendirerek hem konuya ilgi duyanlara fayda sağlayacak bir çalışma ortaya koymak hem de literatüre bir katkı sağlamaktır. Bununla birlikte süngercilik tarihinde Akdeniz havzasında Osmanlı'nın rolünü bilim dünyasına sunmak hedeflenmiştir. Çünkü süngercilik, Osmanlı döneminde Rodos başta olmak üzere Meis, Sömbeki, Herke gibi çevre adalarda yaşayan halk için ciddi bir gelir kaynağı ve ekmek kapısıdır.

Bu kapsamda tez çalışmasının birinci bölümünde süngerin biyolojik açıdan tanımı yapılarak denizlerdeki sünger çeşitliliğinden bahsedilecektir. Daha sonra sünger avcılığı ve av esnasında kullanılan araçlar tanıtılacaktır. Denizden çıktıktan sonra ham halde bulunan süngerin işlenme sürecine ve ziraatının nasıl yapıldığına değinilecektir. Ve bir başka mesele olarak süngerin geçmişten günümüze kullanım alanlarından söz edilecektir.

İkinci bölüme geçildiğinde ise Rodos ve çevresinde süngercilik faaliyeti yürütülen Osmanlı adalarının coğrafi ve iktisadi özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Söz konusu adalarda iktisadi bir geçim kaynağı olan süngerin adalılarca ne kadar önemli olduğuna dair genel bilgilere yer verilecektir.

Üçüncü bölümde ise kaynaklarda ve Osmanlı vesikalarında görüldüğü üzere 19. yüzyılda Osmanlı sularında yapılan süngercilikten bahsedilecek Rodos merkez olmak üzere Meis, Sömbeki, Herke ve Kerpe gibi çevre adalardaki süngercilerin ne gibi sorunlar yaşadığı ele alınacaktır. Bu süreçte Osmanlı'nın hukuki, mali düzenlemelerinin, süngerleri koruma politikalarının gerekliliğinin altı çizilerek, adalıların yaşadığı adli olaylara karşı Osmanlı'nın çözüm yolları anlatılacaktır. Sünger ihracının ivme kazandığı bu süreçte hem Osmanlı için hem de diğer devletler için nasıl bir kazanç kapısı olduğu görülecektir. En son kısımda da süngercilik yaparak iktisadi bir pazar alanı yaratan adalıların pazarı beslemek adına başka bölgelere giderek sünger avladıklarından bahsedilecektir.

Tezin içeriğinde ve ekler kısmında görüleceği üzere tablo, harita, grafik, belge ve fotoğraflarla çalışma zenginleştirilmiştir.

Öncelikle tez konusunun temellerinin atılması ve oluşturulması süresince bilgi ve tecrübesini paylaşarak desteğini esirgemeyen başta değerli Hocam Doç. Dr. Erdal TAŞBAŞ'a sonsuz teşekkür ederim.

Tez savunma jürisinde bulunma nezaketinde bulunan Prof. Dr. Güven DİNÇ'e ve Doç. Dr. Türkan POLATCI DEMİRKOL'a çalışmaya yönelik yapmış oldukları yardım ve teşvikleri için çok teşekkür ederim.

Ayrıca Akdeniz Üniversitesi'ne, bu vesile ile de bizleri bugüne getiren Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü ve Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü'ndeki tüm hocalarıma minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Tez yazım sürecinde araştırmalarımın bilgi ve birikimiyle katkı sunanlara ve her zaman yanımda olan kıymetli aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

Yapılan bu çalışmanın süngerci dalgıçların anısına yazıldığını belirterek ilgililenlere faydalı olmasını dilerim.

Nurcan KARADENİZ

Antalya, 2024

GİRİŞ

Bir insanın hayatını sürdürmesi için yapabilecekleri sınırlıdır. Sınırlı imkânlar nedeniyle mücadele dolu bu süreçte insanın sosyal ve iktisadi pozisyonunu da belirleyen en önemli etmen coğrafyadır. Tam bu noktada coğrafya nedir, insanın kaderini mi belirler? sorusunun akıllara gelmesi doğaldır. Denize yakın olan yerlerin gelişmişlik düzeyi diğer yerlere oranla daha farklıdır. Hem iç karasal bölgelere uygun bağlantısı olması hem de denizin dibinde yer alması nedeniyle halkın refah düzeyi bu açıdan ayrı bir öneme sahiptir. Denize yakın veya deniz kıyısına kurulmuş yerleşimlerdeki iktisadi faaliyetlerden biri de süngerciliktir.

Sualtı dünyasının çok çeşitli renk ve yapısına sahip canlılarından biri olan süngerlerin “bitkimsi hayvan” olarak zoolojik tasnifi yapılmıştır (Erdan, 2018: 33-34) ve canlılar dünyasının alglerden sonraki en yaşlı grubunda yer almaktadır. Biyolojik açıdan Porifera (delikliler) olarak isimlendirilmiştir (Katağan vd., 1991: 1-2). Genel itibariyle dünyanın göl ve deniz gibi farklı derinliklerinde ve bölgelerinde yaşayan çeşitli organizmalardır ve dünya üzerinde 8262 türe sahip olduğu bilinmektedir (Evcen, 2013: 23). Aynı zamanda süngercilerin, genellikle Akdeniz sularında yoğun olarak bulunduğu Bal Peteği, Türk Fincanı, Fil Kulağı, Parmaklı Sünger ve Banyo Süngeri gibi ticarete yer edinmiş türlerini topladığı bir canlı olarak da açıklanabilir (Erdan, 2018: 33).

Süngerler suyun içinde kömür karası gibi gözüktüğünden dolayı denizlerin siyah gülleri ismi verilmiştir (Gülşen, 2007: 19). Bu isimlendirme, aslında hayatını sünger avcılığından gelir elde ederek idame ettirenlerin nazarında süngerin ticari açıdan ne kadar değerli bir ürün olduğunu açıklamak için yeterlidir (Katağan vd., 1991: 36).

Sünger avcılığı, yalnızca *sünger avcılığı* ve *sünger alıp satma işi** olarak biliniyor olsa da bu avcıları sadece deniz altından sünger çıkaran değil, ticaretini yapan kişiler olarak da açıklamak mümkündür (Erdan, 2018: 37). Ayrıca süngerci yerli halkın dönemin iş kolu olan süngercilikten “*terlemeden para, solumadan ölüm*” (Gülşen, 2007: 13) diye bahsetmesi belli bir uzmanlık isteyen zor bir meslek olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu zor meslekte süngeri denizden çıkarabilmek için aletleri kullanma becerisine sahip kaptan ve dalgıç en önemli iki insandır (Akkayan, 2009: 8). Antikçağlardan Osmanlı dönemine kadar süngercilikte daha çok zeytinyağı tekniği kullanılmıştır ve (Erdan vd., 2021: 3) bu süreçte tekne, dalış donanımı ve takımlar avcılığın gerçekleşmesinde gerekli olan başlıca malzemelerdir (Akkayan, 2009: 8).

---

* <https://sozluk.gov.tr/> (13.06.2024).

Süngerin denizden çıkartılmasından pazar tezgâhına gelene kadar ki sürecinde de bazı işlemlerden geçtiğini görmekteyiz (Özkul, 1941: 131). Her mevsim çeşitli yöntemler kullanılarak yapılan söz konusu süngercilik insan ile sualtı etkileşiminin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. (Topaloğlu vd., 2013: 258).

Eskiçağlardan beri izlerine rastladığımız ve Akdeniz havzası ekonomisinde önemli bir yeri olan süngerciliğin, ekonomik bir faaliyet alanı olarak Akdeniz-Ege havzasında ve Anadolu'nun batı kıyılarını çevreleyen sularda yoğunluk kazandığı söylemek mümkündür (Çoruh, 2009: 1). Bu noktada süngerin ada toplulukları için ciddi bir gelir kaynağı olduğu düşünüldüğü takdirde coğrafi özelliklerinin de etkisiyle Anadolu kıyılarını çevreleyen sularda, Rodos başta olmak üzere Meis, Sömbeki, Herke ve Kerpe gibi çevre adaların da başlıca iş koludur. Osmanlı döneminde sünger piyasasını önemli derecede elinde tutan elbette ki adalar olmuştur.

Daha öncesinde Osmanlı saraylarında bilinen ve kullanılan süngerlerin Osmanlı sularında avlanmasını, yani Osmanlı'nın süngerciliğe yönelimini 19. yüzyılın başlarına dayandırmak mümkündür (Şahin, 2013: 2). Osmanlı dünyasını keşfetmeye gelen pek çok seyyah “...Süngercilerden hiçbirisi hayatından emin değildi.” (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 193) diye bahsediyor olsa da tüm bu zorluklara rağmen 1850’li yıllarda Osmanlı hazinesi, sünger üretimiyle güçlü bir pazar alanı yaratmayı başarmıştır (Sarıköse ve Arslan, 2018: 5). Ancak yıllar içerisinde süngercilerin bilinçsiz avlanmaları, geleneksel ve modern yöntemlerle avlananların arasında oluşan rekabet havası süngerlerin neslinin tehlikeye girmesine neden olmuştur (Özgün, 2013: 7-8). Bu gibi olumsuz durumlar karşısında Osmanlı Devleti hukuki tedbirlerle bir çözüm yolu bulmaya çalışmıştır. Bu süreçte, süngercilik yapan tekne sahiplerine ve sünger ticaretini yapan tüccarlara bu faaliyetin getirdiği özel yükümlülükler devamlı hatırlatılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda değerlendirilmesi yapılacak olan hususlardan biri vergilendirme olacaktır. Bir diğeri ise 1882 tarihli Zâbita-i Saydiyye Nizamnamesidir.

Ayrıca süngerleri koruma politikaları çerçevesinde yasaklanan makine kullanımı halk arasında hoşnutsuzluğa neden olmuştur ve adalılar arasında bazı hadiseler yaşandığı görülmüştür. Tedbiri elden bırakmayan Osmanlı Devleti denetimler yapmak adına gerekli bölgelere vapurlar tayin ederek önlemlerini tavizsiz bir şekilde devam ettirmiştir.

Aynı zamanda sünger Osmanlı dış ticaretinde de önemli bir ihraç kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Yürekli, 2012: 1). Diğer ülkelere kıyasla İngiltere bu noktada büyük bir paya sahiptir (Özgün, 2013: 3). 18. yüzyıl Osmanlı Devleti ihracatında önemli derecede düşük bir paya sahip iken 19. yüzyıl ihracatında yükselişe geçmiş kalemlerden birisi

tartışmasız sünger olmuştur. Tarım ürünleri, hayvancılık ve hammaddeye dayalı ürünlerin yanında bu kaynak şahsi veya devlet nazarında resmi kâr ve kazançları etkilemekle birlikte ekonomik ve toplumsal ilişkilerin de seyrini belirleyen bir konuma yükselmiştir (Özgün, 2013: 25).

Osmanlı Devleti döneminde adalılar yalnızca kendi bölgelerinde sünger avlamamışlar, başka bölgelere yayılarak süngercilik yapılan sahayı genişletmişlerdir. Ayrıca Osmanlı başka bölgelere giderek sünger avlayan süngercilere ayrı bir önem vermiştir. Bu bağlamda Osmanlı sularında sünger avcılarıyla yaşanan bazı sorunlara ve usulsüzlüklere karşı da Osmanlı Devleti titizlikle çözümler getirmiştir. Aynı zamanda başka yerlerde sünger avlamak için giden vatandaşların yaşanan kazalardan dolayı hayatlarını kaybetmesinin ardından geride kalan ailelerine devletin destek olduğu ve yardımda bulunduğu görülmektedir.

Bir başka yönüyle de süngercilik; sosyal, ekonomik ve kültürel bir miras olarak görülmelidir.

Ayrıca süngerler, denizlerin insanlığa sunduğu çok önemli bir nimettir ki hem tarihte hem de günümüzde temizlik, boya, kuyumculuk, matbaacılık, ilaç sanayisi ve su ekosisteminde filtreleme gibi birçok farklı alanlarda kullanılmaktadır (Katağan vd., 1991: 35-36; Eren, 2016: 24-25).

Son olarak doğal bir zenginlik kaynağı olan süngerin hem yaşam döngüsünün sürdürülebilir olması hem de kaybolmaması adına korunması gerekliliğinin de altını çizmekte fayda vardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜNGER

1.1. Sünger

Süngerler Latince *delik* anlamına gelen *porus* kelimesi ile *taşımak* anlamına gelen *ferre* kelimelerinin birleşmesiyle Porifera (Delikliler) olarak isimlendirilmiştir. Bu adlandırma ilk kez R.E. Grant tarafından 1836 yılında kullanılmıştır (Katağan vd., 1991: 2). Süngerler, suyun içinde kömür karası gibi gözüktüğünden dolayı da denizin siyah gülleri olarak tanımlanmıştır (Gülşen, 2007: 19). Bu tanım, bir bakıma süngerin denizden çıkarıldığı zaman canlı ve kirli siyahı bir renkte ve ayrıca ticari bir değer görmesiyle de ilişkilendirebilir (Katağan vd., 1991: 36).

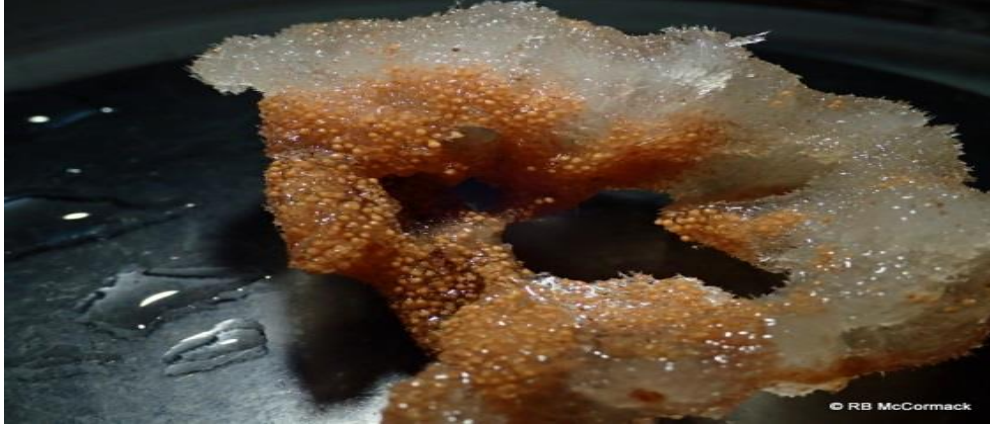
Fotoğraf 1: Deniz süngeri

Kaynak: (Kapkın, 2022: 79)

Süngerler, lifli bir madde ve yapışkan bir malzemeden oluşmaktadır. Süngerci yerli halkın “süt” dediği yapışkan sıvı özünde süngerin organik bölümüdür ve siyah renkte zarımsı bir örtü ile korunmaktadır. Deniz suyu ise çeperdeki gözeneklerin içerisine girebilmekte ve hayvanın beslenmesi için bu örtüden geçmektedir. Karmaşık bir şekilde üremekte olan süngerlerin larvaları da ilginçtir (Deveciyan, 2013: 303).

Fotoğraf 2: Tatlı su süngerini oluşturan eşeysiz üreme=Gemüller*

Süngerler hem eşeyli hem de eşeysiz üreme yeteneğine sahiptir. Bu durum yaşam ortamlarında hayatta kalma ve dağılım alanları açısından önemlidir. Süngerlerde genellikle döllenme yani embriyonik gelişim vücut dışında gerçekleşmektedir. Bazı türlerde ise vücut içinde kuluçka süresi vardır. Eşeysiz üreyenler ise tomurcuklanma, iç tomurcuklanma veya parçalara ayrılarak çoğalma gibi yöntemleri kullanmaktadırlar. Özellikle tatlı sulardaki süngerler genelde eşeysiz olarak çoğalmaktadırlar (Evcen, 2021: 29-30).

Süngerlerin yayılış gösterdiği alanlara bakıldığında ise deniz tuzluluğunun payı büyüktür. Tuzluluk oranının yüksek olmasıyla birlikte süngerlerin miktarının ve türlerinin de artmakta olduğu gözlemlenmiştir (Şahin, 2013: 5).

Tuzlu deniz diplerindeki kayalara, taşlara, çakıllara yapışık olarak bulunan süngerler, sudaki bitki veya hayvani planktonları emme ve tekrar suyu filtreleyerek dışarı çıkarma şeklindeki faaliyetiyle hayatlarını sürdürmektedirler. Ancak fırtına gibi kötü hava şartlarında yerinden kopması durumunda yaşamları sona ermektedir. Suda yüzmesi kısa sürelidir ve tesadüfen bir kayaya yapışarak büyümeye yeniden başlayabilirler (Özkul, 1941: 127-128).

Süngerler ilişkide bulundukları bakteri ve alglerle bağlı geliştiği için çok çeşitli formlar ve pigmentlere sahiptir. Ancak sinir, kas ve duyu hücreleri bulunmadığından görünümü daha çok bir su bitkisini andırmaktadır (Şahin, 2013:4). Solunumu ise tamamen hücre solunumu şeklinde olduğu için bu faaliyet dıştan örtü hücreleri, içten yakalı kamçılı hücreler ve vücut içi hücrelerince sağlanmaktadır. Amibositler ya da amebosit (omurgasızların vücutlarında bulunan hareketli bir hücre) oksijeni mesoglea ya da mezohil (sünger içindeki jelatinimsi matrist) içinde vücudun her tarafına ulaştırmakta ve aynı zamanda karbondioksiti dışarı vermektedir (Katağan vd., 1991: 22).

---

* <https://www.aabio.com.au/freshwater-sponges-family-spongillidae/> (24.05.2024).

Canlılar âleminin alglerden sonraki en yaşlı grubunu oluşturan ve eskiçağlardan beri insanlar tarafından kullanılan süngerlerin ilk izlerine canlılığın çok fazla çeşitlendiği Kambriyen devrinin (Dünyadaki canlı çeşitliliğinin arttığı jeolojik bir dönem) fosil yataklarında rastlanmıştır. Bu bakımdan süngerlerin zamanımızdan 600 milyon yıl önce dünyada var olduğuna dair bilgiler mevcuttur (Katağan vd., 1991: 1-2).

Süngerden ilk bahseden ise Antikçağın ünlü ozanı Homeros'tur.* İlk başlarda bitki olarak sınıflandırılan süngerlerin hayvanlar âlemine ait olabileceğine dair ilk gözlemleri ise Aristoteles gerçekleştirmiştir ve filozofun bu fikrini 1765 yılında John Ellis'in* çalışmaları destekler niteliktedir. Doğada düzensiz biçimdeki süngerleri bitkilerden ziyade hayvanlar âleminde en alt grupta yer aldığını gözlemlemiştir. Özellikle de mercanlara benzediğini keşfetmiştir (Ellis, 1765:280). Bu çalışmalar bitkimsi hayvan olarak nitelendirilen süngerlerin yaşayan fosiller olarak tanımlanmasına sebep olmuştur. Hayvanlar âlemindeki yeri ise ilk olarak Coelenterata (denizanası, mercanlar) gibi hayvanlar arasında değerlendirilse de 1816 yılında Blainville tarafından özel bir tür sayılmış ve Spongiaria olarak sınıflandırılmıştır. Sonuçta çok hücreli omurgasızlar grubunda yer alan süngerler en ilkel tür olarak fazla gelişim göstermeden günümüze kadar gelmiştir (Erdan, 2018: 33-34).

Fotoğraf 3: Süngerler

Kaynak: (Ellis, 1765: 291)

* Homeros, antikçağda yaşamış İyonyalı bir ozandır. İlyada ve Odyseia adlı eserinde sünger avcılığından bahsetmiştir. Bodrum Süngerciliğinin Tarihçesi. <https://bodrumdenizmuzesi.org/sungercilik/> (09.04.2023).

* John Ellis (1710-1776)İngiliz doğa bilimci.

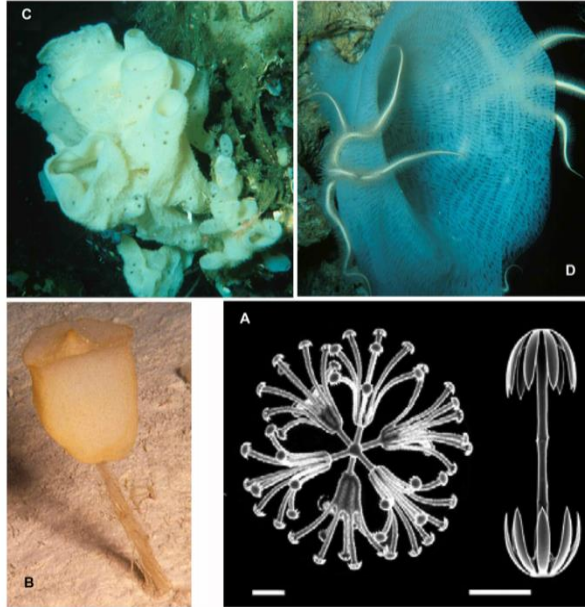
1.2. Sünger Çeşitleri

Sünger çeşitlerini boyutları, şekli, suyu emme gücü, rengi, sünger içinde kalan organik ve inorganik maddelere göre sınıflandırmak mümkündür. Ayrıca yırtık, delik veya avuç içinden küçük olması gibi etkenler de süngerin kalitesini etkilemektedir. İpsator (en iyisi), Melat, Kuli, Kaba sünger, Marmara süngeri, Mandaba ve Cumba (en kötüsü) şeklinde sıralanabilmektedir (Akkayan, 2009: 24-25).

Genel anlamda banyo süngeri denen büyük süngerler (*euspongia equina*), tuvalet süngeri denen ince süngerler (*euspongia mollissima*) ve simuşa denilen sert ve ince olanları olmak üzere üç çeşittir. Av yerine göre süngerlerin çeşitliliği farklılık gösterse de iyi kalite simuşalar Afrika kıyılarında daha çok bulunmaktadır. Kahverengi olan bu çeşit süngerler ince bir yapıya sahiptir ama serttir. Buna karşın şekilleri tuvalet süngerleri kadar güzel olmadığından dolayı piyasadaki değeri daha düşüktür (Deveciyan, 2013: 303).

Dünya üzerinde 8262 tür ile tespit edilen ve en ilkel metazoa grubunu oluşturan Porifera filumu; Calcarea (667 tür), Hexactinellida (589 tür), Homoscleromorpha (84 tür) ve Demospongiae (6922 tür) olmak üzere toplam dört sınıfa sahiptir (Evcen, 2013: 23).

Fotoğraf 4: Hexactinellida Sınıfı*

*<https://www.digitalatlasofancientlife.org/learn/porifera/hexactinellida/> (22.05.2024).

Fotoğraf 5: Homoscleromorpha Sınıfı*

Fotoğraf 6: Calcareia Sınıfı*

Fotoğraf 7: Demospongiae Sınıfı*

Calcareia sınıfı üyelerinin iskeletleri yalnızca kalsiyum karbonat yapılu spiküllerden oluşmaktadır. Demospongiae sınıfının iskeleti, silikattan (SiO_2) meydana gelmiş spiküller veya organik kolajenden (sponjin) oluşmaktadır. Kolajen yapı mezofil içinde dağılmış halde

---

*<https://www.digitalatlasofancientlife.org/learn/porifera/homoscleromorpha/> (22.05.2024).

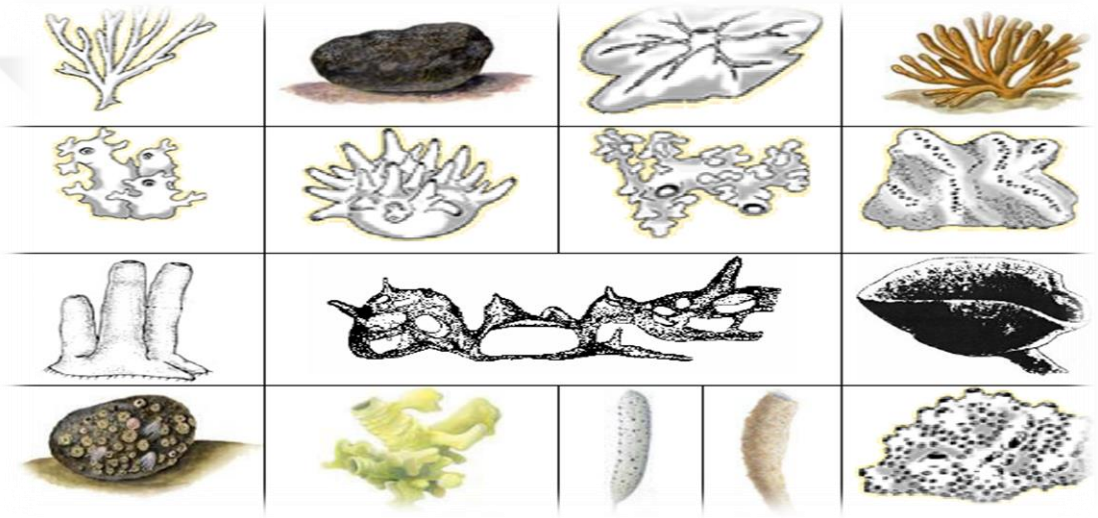
*<https://www.digitalatlasofancientlife.org/learn/porifera/calcareia/> (22.05.2024).

*<https://www.digitalatlasofancientlife.org/learn/porifera/demospongiae/> (22.05.2024).

fibril veya filamentlerinin yapısında bulunabilmektedir. Soğuk ve derin sularda daha yaygın bulunan Hexactinellida sınıfı, üç eksenli (aktin) ve 4 veya 6 dikenli silisli spiküllere sahiptir. Homoscleromorpha sınıfı ise genellikle ya küçük silisli spiküllerden oluşmaktadır (Evcen, 2021: 29).

Süngerler dış görünüş itibariyle kupa, kadeh ve vazo şeklinde düzenli oldukları gibi şekilsiz, ağaç kabuğu gibi olanları da mevcuttur. Boyları da birkaç mm. ile 2 m. arasında değişebilmektedir. Renkleri ise mavi, yeşil, sarı, kırmızı, kahverengi, kirli beyaz, gri veya siyah olabilmektedir (Katağan vd., 1991: 9).

Fotoğraf 8: Süngerlerin tiplerine dair örnekler

Kaynak: (Gökalp, 2006: 54)

Deniz suyunun ve deniz dibinin doğal yapısına göre çeşitlere ayırabileceğimiz süngerler, Ege bölgesi ve çevresine bakıldığında dörde ayrılmaktadır.

1- Koyunyünü (Bal Peteği): Dolgun, büyük ve gözlüdür. Yumuşak, emme gücü yüksek ve aşınmalara karşı dirençlidir ki en iyi sünger çeşididir denilebilir.

2- İpek sünger (Türk Kupası): Yumuşak, esnek ve nazik olmasına rağmen en dayanıklısıdır ve pahalıdır.

3- Türk İncisi: Türk Kupasından daha yumuşak bilhassa cerrahi işlerde kullanılan bu süngerler ince işçiliklerde kullanılmaktadır.

4- Fil Kulağı (Çamaşır Bezi): Şeklinden dolayı bu ismi almış olan bu süngerler yumuşak ve nazik olmasına rağmen dayanıklıdır. Düz parçalar halinde pazarlarda satılmaktadır (Özkul, 1941: 128-129).

Ege bölgesi ve çevresinde çıkarılanlar çeşitlerine göre dörde ayrılrsa da Türkiye'deki süngerleri, ticari değeri bakımından incelendiğinde 5 sınıfa ayırmak mümkündür.

- Spon gia Officinalis Mollissima (Türk Fincanı, Türk Kupası, Melati, Psilo),
- Hippospongia Communis (Kaba Sünger, Bal Peteği, At Süngeri),
- Spongia Lamella (Fil Kulağı),
- Spongia Zimocca (Parma klı Sünger),
- Spongia Officinalis Adriatica (Banyo Süngeri, Türk Banyo Süngeri, Turkey Toilet) gibi çeşitli adlandırmaları olan süngerlerdir (Erdoğan, 2018: 33).

Günümüzde genel anlamda dünya üzerinde 8262 civarında sünger türü biliniyor olsa da bunların sadece 10 kadarı ticari öneme sahiptir (Topaloğlu vd., 2013: 258).

Fotoğraf 9: Fil Kulağı

Kaynak: (Kapkın, 2022: 134)

Fotoğraf 10: Melat

Kaynak: (Kapkın, 2022: 135)

Fotoğraf 11: Kaba Sünger

Kaynak: (Kapkın, 2022: 131)

Fotoğraf 12: Çumuha

Kaynak: (Kapkın, 2022: 134)

Fotoğraf 13: Sünger Çeşitleri

Kaynak: (Fotoğraf: Prof. Dr. Bayram Öztürk)*

1.3. Sünger Avcılığı ve Avcıları

Eskiçağlardan beri bakıldığında av başlı başına bir geçim kaynağıdır. Kara avcılığının yanı sıra belli bir uzmanlık gerektiren deniz avcılığı da içerisinde balık, sünger, inci gibi ürünleri barındırır ki insanlar için bunlar birer geçim yoludur. Arapça karşılığı *sayd* olan av kelimesi (Devellioğlu, 2016: 1077) tezin konusuna dair incelenen vesikalarda “sünger saydı” olarak geçmektedir. TDK’ya göre süngercilik yalnızca *sünger avcılığı* ve *sünger alıp satma işi** olarak biliniyor olsa da sünger avcılarını sadece deniz altından sünger çıkaran değil, geniş bir coğrafya üzerinde ticaretini yapan kişiler olarak da açıklamak mümkündür (Erdan, 2018: 37).

Süngerciler, daha çok denizin ve rüzgârın sakin olduğu bir ortamda, demir alıp, “rastgele” diyerek denize açılır (Akkayan, 2009: 11). Antik dönemden Osmanlı dönemine kadar olan süreçte Akdeniz’deki sünger kesicilerin faaliyetleri hakkında verdiği bilgilere bakıldığında denize dalmadan önce bazı önemli ritüeller gerçekleştirdikleri ve bunlardan ilkinin tanrılara seslenmek için dua etmek olduğudur. Arkasından beline ip bağlayıp, eline ağır bir kurşun alan süngerci denizin dibine ulaştığında ağzına aldığı zeytinyağını püskürtür. Bir süre sonra kaybolan yağ, suya karışarak işlevini yerine getirince süngercinin kayaların üzerindeki süngerleri fark etmesini sağladığına dair bilgiler verilmektedir (Erdan vd., 2021: 3).

*http://cdn.istanbul.edu.tr/statics/subilimleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2016/10/1SUUM2038_Porifera_Ozturk.pdf (24.05.2024).

* <https://sozluk.gov.tr/> (13.06.2024).

Bu söz konusu sünger avcılığı, her mevsim çeşitli yöntemler kullanılarak oldukça güç şartlarda yapılmaktadır. En kolay yöntemlerin başında fırtınalı havaların ardından kopan süngerlerin sahilden toplanması gelmektedir (Katağan vd., 1991: 32).

Yaz mevsiminde toplanan süngerlerin daha iyi saklanabilmesi nedeniyle “av yetene kadar avlandıkları” ve satışa kadar aradan geçen zaman diliminde herhangi bir değer kaybı yaşanmadığı için yaz mevsimi kış aylarına oranla avantajlıdır. Aslında bu iş kışın da yapılabilmektedir ancak hava şartlarından dolayı uzak bölgelere gidilemediği için kış ayları sıkıntılı bir dönemi ifade etmektedir. Bu durumda sünger avcıları bir taraftan sadece limana yakın yerlerde sünger çıkartmakla yetinmek zorunda kalırken bir taraftan da skafander tekniğinin* yaygınlaşması sayesinde her mevsim avlanma imkânına sahip olmuştur. 1890 yılının verilerine göre bu tekniğin kıyı ve limanlarda kış aylarında da sünger çıkartılması gibi bir faydası olduğu açıktır. Ancak süngerlerin iyi kalitede olmadığını ve bunun da fiyatlarda düşüşe neden olduğunu bir başka sonuç olarak eklemek mümkündür (Yürekli, 2011: 13). Bu durumda 19. yüzyıl sonlarında süngercilik gelirlerini doğa koşullarının da etkilediği anlaşılmaktadır.

Buna karşın yaz ve kış mevsimlerinde skafanderle olgun süngerlerin toplanmasının sünger tarlalarındaki verimi azalttığı yönünde bir düşünceyi beraberinde getiriyor olsa da aslında deniz diplerindeki küçük süngerlerin de büyümesine ve gelişmesine fayda sağlamaktadır. Süngerlerin başka bitkilerin arasında yer yer ve aralıklı olarak bulunduklarını söylemek mümkündür. Bir bölgedeki avlanma bittikten sonra diğer bölgeye geçilmektedir. Bu dengeyi sağlamak süngerciliğin sürekliliği açısından önemlidir (Özkuş, 1941: 130).

Ayrıca sünger avcılarının bir diğer özelliği ise deniz tabanını geniş bir alanda tarayabilmeleri sayesinde birçok batık gemi ve eski eserlerin de yerlerinin tespit edilmesinde rol oynamalarıdır (Berkaya, 1993: 2). Bu sualtı çalışmalarında görev alanlar Ege'deki yetenekli süngercilerdir. Elbette bu faaliyetlerinin bir masrafı ve karşılığı vardır ve dalgıçların aldıkları ücret deniz altından çıkardıkları malın değerine göre değişkenlik göstermektedir (Altun, 2021: 142). Bu faaliyetin yürütüldüğü adalardan biri olan Sömbeki'deki sünger avcılarının, devletle işbirliği yaparak denizdeki çoğu batığın çıkarılmasında da görev aldıkları bilinmektedir (Taşkaya, 2022: 25). Örneğin 1870 tarihli vesikaya göre Sömbeki adası süngercileri hükümetten sualtından çıkardıkları 8 tane topun değeri üzerinden pay verilmesini talep etmişlerdir. Ancak henüz sualtında çıkarılmamış toplar bulunduğu ve onların çıkarılma ve nakliye masraflarının kendilerine ait olması şartıyla paylarının verileceği bildirilmiştir.

---

* Su altında uzun süre kalma imkânı sunan skafander tekniği aynı zamanda “makine” olarak tabir edilmektedir. En iyi ve tehlikesiz yöntemlerden biri olduğundan süngerler kalitesi bozulmadan toplanabilmektedir.

Bununla birlikte topların çıkarılıp başka yere nakledilerek satılmasına engel olunması gerektiği de Cezayir-i Bahr-i Sefid Valiliği'ne iletilmiştir. Bunun için süngercilerin yanlarına iki tane memurun bulunduğu bir gemi verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca çıkarılacak topların koruma altına alınması için de gerekli işlemlerin yapılması istenmektedir (BOA., DH.MKT.1310/92). Ayrıca bu hususta Osmanlı arşivlerinde çok sayıda vesika mevcuttur ve bunlar, süngercilerin denizde kaybolmuş malzemeleri tespit etmede ne kadar önemli olduklarını göstermektedir.

Hiçbir çaba sünger avcılarınınkinden daha zor değildir. Bu noktada işin zorluğunun altını çizmek için süngerciliği bazı yaşlılar, *“terlemeden para, solumadan ölüm”* diye anlatmaktadır (Gülşen, 2007: 13). Bazı deyimlerde de işin tehlikesine dikkat çekme adına *“denizcinin parası bol, karısı dul”* diye nitelendirilir (Erdan, 2018: 7). Gerçekten de *“denizin tutunacak dalı yoktur”* (Akkayan, 2009: 24). Süngerciler, bu işi *“kıskanç bir zanaat”* olarak tanımlar ve birbirleriyle rekabet ettiklerinden bahseder. Dalgıçların hırslı olduklarını ve daha fazla sünger toplamak uğruna gelen tehlikenin yani vurgunun farkına bile varmadıklarını dile getirirler (Gülşen, 2007: 14-15). Bu bağlamda yaşanabilecek olası kazaların yanında avcılarının süngerlerin üzerindeki parazitlere dokunarak vücutlarında yaraların oluşması gibi durumlar yaşanmıştır. Ayrıca fark edilmeden uzun süre suda kalınması sünger avcılarının vurgun yemesine de neden olmuş ve böylesi hadiseler çoğu zaman felç veya ölüm ile sonuçlanmıştır (Özgün, 2013: 6). Hal böyle olunca her sefer dönüşünde sünger sezonunun neyi getirip neyi götürdüğü kaptanın tirhandiline astığı bayraktan anlaşılmaktaydı. Asılan bayrak beyazsa sağ salim dönen süngercileri müjdelerdi. Eğer siyahsa vurgun vardı (Erdan, 2018: 7). Bu duruma örnek verilecek olursa İzmir'in İngiliz Ticaret Konsolosu Holmwood 1891 yılı resmi raporunda (Özgün, 2013:6) dalış teçhizatı kullanılarak yapılan dalışlarda 80 hayati olayın meydana geldiğini bildirmiştir (Yürekli, 2011: 15). Yine 1903 yılına ait Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesinde yalnız Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti süngercilerinden senede yaklaşık elli kadarının öldüğü ve yine birçoğunun yaralanarak işlerini yapmaktan mahrum kaldıkları bilgisi verilmektedir (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 196).

Tarihi boyunca süngercilikte dönüm noktaları diyebileceğimiz zamanlar olmuştur. 1910-1911 arasında modern araç-gereçlerin olmamasına rağmen üretimin ve dalgıçların fazlalığı neticesinde önemli derecede ihracat geliri elde edilmiştir. 1912-1924 arası döneme ait verilerin olmayışı Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı'na bağlanmıştır. 1925-1933 yılları arasındaki dönemde ihraç edilen sünger miktarlarında bir artış söz konusudur. 1934-1950 döneminde yabancı ve Türkçe kaynaklarda da bilgiler mevcuttur. 1951-1959 döneminde sünger avcılığı, çıplak dalma ve aynacılık ile yapılırken aynı zamanda makine dalgıçlığı

(forma) ile avcılık da başlamıştır. 1960-1987 yılları arasında süngerciliğin önemli bir devresidir ki forma ile dalgıçlığın bitmesi sonucu nargile yöntemi* tercih edilir hale gelmiştir (Katağan vd., 1991: 27-28).

Bu yöntemlerden makineyi kullanan süngerciler bazen avlanılan bölgenin kısır kalmasına neden olmuştur. Sanki trol avı yaparcasına henüz büyümemiş süngerlerin kökünü kazımışlardır (Gülşen, 2007: 19). Bu tip hadiselerin dışında ülkemiz kıyılarında köklü bir tarihe sahip olan süngerlerin hastalanması da bu işi olumsuz etkileyen bir diğer faktörlerdendir ki Akdeniz’de 1980’li yılların başında ortaya çıkan sünger vebası (sünger hastalığı) göz önünde bulundurularak avlanma yasaklanmıştır. Bu durum hem mesleğin yok olmasına hem de ekonomik değeri olan sünger türlerinin neredeyse soyunun tükenmesi tehlikesine neden olmuştur (Evcen, 2021: 62-63). Süngerin hastalık belirtileri arasında koyu olan renginin açılması, görünüşünün bozulması ve dokunulduğu anda dağılması gibi hususlar vardır. Bu hastalığın nedeni tam olarak bilinmediği için bir çözüm yolu da bulunamamıştır. Süngerlerin iyileşmesi yani kendini yenileyebilir duruma gelebilmesi için av yasağının uygulanması bu açıdan uygun görülmüştür (Katağan vd., 1991: 50).

1.4. Sünger Avlama Yöntemleri ve Kullanılan Araçlar

Sünger avcılığında asıl unsur olarak kaptan ve dalgıç ön plana çıksa da işin gerçekleşmesinde tekne (motor), dalış donanımı ve takımları çok önemli yeri olan maddi malzemelerdir (Akkayan, 2009: 8). Öte yandan süngercilik, eskiçağlardan 19. yüzyıla kadar ki süreçte sadece çıplak dalış yönteminin kullanıldığı bir meslektir.

- **Çıplak Dalış:**

Bu yöntem bir masraf ve malzeme ihtiyacı gerektirmezken, bu tip dalışlar için eğitimli ve bünyenin sağlam olması gerekliliği önem arz etmektedir. Bu yöntem ile ancak 20-25 kulaç derinliğe inilebildiği ve bazı aletler kullanılarak bunun gerçekleştiği bilinmektedir (Erdan, 2018: 48).

Dalgıçlar, 30-40 cm uzunluğunda ve 15 kg civarında ağırlığı olan, boyu eninden uzun bir taşın uçlarından birini deler ve bu delikten iki ince ip geçirir. Bu şekilde işlevsel hale getirilen taşın iplerinden uzun olanı teknede kısa olanıysa dalgıcın sol bileğine bağlanırdı. Dalgıç ise iki eliyle taşı başının üstünde tutarak, nefesini tutup, başı aşağıya gelecek şekilde dalar, taşın şekli ve ağırlığı kullanılarak dalgıcın istenilen noktaya varılması amaçlanırdı. Dalgıcın görüş alanına ve suyun derinliğine göre birçok kez dalmak suretiyle 2 ile 3 m

---

* Ana motora bağlı bir kompresör veya hortum aracılığıyla sünger avcısına hava ulaştırılmasını sağlayan yöntemdir.

arasında elle toplanan süngerler, dalgıcın boynuna asılı olan veya beline bağlanmış ağdan oluşan torbaya koyarak toplanmaktaydı. Bu şekilde çalışan dalgıçların teknelerine *Latini* denirdi ve genelde bu teknelerin mürettebatı iki kürekçi, bir miço ve beş ya da altı dalgıç olmak üzere toplamda sekiz dokuz kişiden oluşurdu. Dalgıçların Mayıs ayından Ekim ayına kadar yüksek kalitedeki süngerleri toplamasına fırsat veren bu yöntem ile (Özgün, 2013:4) av sahasındaki süngerleri 1-2 dakikalık sürede koparırlar ve ağ torbalarına doldurarak teknedeki bağlı bulunan taş veya demirle işaret verirler ve teknedekiler dalgıcı su yüzeyine çekerler. Bu yöntemi kullanan süngerciler kankava ile ulaşılamayan engebeli yerlerdeki süngerleri avlardı (Katağan vd., 1991: 33).

Bu yöntemi kullanarak denize dalan dalgıçların Mayıs-Eylül ayları arasında bu işin yoğunluk kazandığını söylemek mümkündür. Dalanlar arasında 30 kulaç derinliğe kadar inebilenler olsa da 3-5 saniye dayanamadıkları görülmüştür. Ellerine bağlanan 15-20 kıyye ağırlığındaki taşın kuvvetiyle inip çıktıkları bilinmektedir (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319:195-196). Makineli dalgıçların giremedikleri noktalarda bu yetenekli çıplak dalgıçlar olgun süngerleri avlamada önde gelmektedirler. Ancak yaşanabilecek kazalara karşın dalgıçların bazı şartlara tabi tutulması gerekmektedir (Özkul, 1941: 129-130). Her şeyden önce deneyimli bir yüzücü ve dalış ustası olmalıdır. Sağlık problemi olmayan, uyumlu, çalışkan, genç, güçlü olması tercih edilmektedir. 70-80 metreye kadar dalarak basınca dayanabilen biri olmasının yanı sıra süngerden anlayan, sünger yatağını bilen ve erişte diye bilinen yosun içindeki süngeri bulabilecek bilgi birikimine sahip olması gerekmektedir. Ayrıca ürünü pazarlamada sıkıntı çıkmaması adına süngeri keserken (toplarken) kalitesini bozmamalı, yırtmamalı ve parçalamamalıdır (Akkayan, 2009: 18).

Bunların yanı sıra avcının su altında kalma süresi de önemlidir. Ancak süngercilerin suda kalma süresi derinliğe göre değişmektedir. Örneğin Anadolu kıyıları ve adalarda derinlik 10-15 kulaç iken suda kalma süresi değişkenlik göstermektedir (Deveciyan, 2013: 304).

Ayrıca sünger avcısının suda kalma süresi avlayacağı sünger miktarını belirleyen ölçütlerin en önemlilerindendir. Şöyle ki; eğer avlanılan alanın verimli bir sünger tarlası olması durumunda iki balık adam 40 dakika çalışarak 3 kg. sünger toplarken skafanderli beş dalgıç ise günde ikişer saat çalıştıkları takdirde ancak bu kadar toplayabilmektedirler (Karapınar, 1964: 8).

- **Skafander***

İlk defa 1609 senesinde bir İtalyan'ın keçi derisinden yapmış olduğu su geçirmez bir elbise ile deniz dibinde bir süre kalmış olması dalgıç elbiselerinin başlangıcını teşkil etmektedir (Karapınar, 1964:6). Ancak asıl skafander elbisesinin ilk kez Fransa'da kullanıldığı bilinmektedir. Bu su altı elbisesi kapalı, su geçirmez, gözlüklü bir kasktan oluşmaktadır. Giysinin asıl önemli özelliği, tekne ile dalgıç arasında hava bağlantısı sağlayan kauçuktan yapılmış hava boruları bulunmasıdır. Skafander yaklaşık 70 kg. ağırlığındadır ve kullanıldığı teknelerin boyları 8-12 m. arasında değişmektedir. 30-40 kulaç derinliğe kadar ulaşabilme imkânı sunmaktadır (Erdoğan, 2018: 48). Bu alet en iyi ve tehlikesiz usullerdendir ki 50-60 m. kadar dalınabildiği üzere 1,5-2 saat su altında kalabilmeyi sağlamaktadır. Bu yöntem sayesinde kaliteli süngerler zedelenmeden avlandığından ekonomik değeri yüksek olmaktadır (Katağan vd., 1991: 33-34). Skafander ile bir sünger avı bir yandan uzun süre dalış yapma imkânı sağlarken, diğer yandan süngerlerin ayırt edilmesinde ve istenilen kalitedeki süngerlerin bulunmasında önemli bir paya sahiptir. Ancak görülmektedir ki gelir kaygısıyla riskli kullanımı sonucu hayati tehlike de yaratan bir yöntemdir. Skafanderin kayıkla bağlantısını sağlayan hava borularının kopması veya hava pompasının bozulması gibi teknik sorunlardan kaynaklanan kazaların da yaşanması olasılıklar arasındadır (Özgün, 2013: 6).

Fotoğraf 14: Skafander ile sünger avlama*

---

* Kaynaklarda Skafander-Skafender-Sekafender-Eskafender şeklinde kullanımları da mevcuttur.

* <https://aksona.com/gallery/sunger/> (14.05.2023).

- **Süngerçi Tekneleri**

Süngerçiliğin başlıca araçlarından biri de teknelerdir. Bu teknelerin bazıları kaptanlarının kendi aracı olarak süngerçilik yaparken bazıları da süngerçiler tarafından kiralanandan* oluşmaktadır. Genel olarak süngerçi teknesi olarak adlandırılan teknelerin farklı tipleri mevcuttur (Erdan, 2018: 55). Bunlardan üçüncü sınıf tekneler daha çok Anadolu kıyılarında ve adalarda kullanılmaktadırlar (Deveciyan, 2013: 306). Yine çıplak dalış yöntemiyle sünger avcılığı için kullanılan tekneler *Latini** olarak adlandırılmaktadır (Özgün, 2013:4). Denizcilik ve gemi yapımı tarihinde en sık karşımıza çıkan teknelerin başında tirhandil yani ege kayığı gelmektedir. Yunanca Trea Kena yani “üçte bir” anlamına gelir. Tirhandiller genel olarak kürek ya da yelkenle kullanılan ahşap tekneler arasında yer alır. Baş ve kış tarafı sivri formda (ayna kış) üretilir ve yeke* yardımıyla kontrol edilmektedir. Yuvarlak gövdesi, geniş güvertesi itibarıyla yük taşımacılığı, balıkçılık ve süngerçilikte kullanılmaktadır. Bodrum Tirhandilleri adı altında farklı alt grupları da bulunur (Erdan, 2018: 57). Bir diğer süngerçi kayığı da Piyade tipi kayıklardır. Bunlar Girit kökenli olup bu kayıklar tirhandillerden önce sünger avcılığı için kullanılmıştır. Düz, yatık bir baş bodoslaması, kış tarafında da küçük bir ayna tahtası olan piyade tipi kayıklar bir de kısa yelkenli direğe sahiptir (Erdan, 2018: 57). Korsova ya da depozito diye de adlandırılan küçük, yardımcı teknelerdir. Korsovanın hangi tipte olacağı sünger sezonu başlamadan kaptan tarafından belirlenir (Erdan, 2018: 57).

Genel olarak bu teknelere yöresel ağızlarda “dalgıç teknesi” denilirken bunlar “manconra” ve “sığ su makineleri” olarak da ikiye ayrılmaktadırlar. Çoğunlukla tirhandil tipi teknelerden oluşan manconraların, üç tekneden oluşan bir deniz üstü çalışma istasyonu şeklinde olduğu bilinmektedir. İlki üzerinde dalış yapılan ana teknedir. İkincisi yiyecek ve süngerlerin depolandığı “depozito” olarak adlandırılan teknelerdir. Üçüncüsü ise arkasında kangava benzeri demir bir nesne ile dolaşarak dalış noktalarını belirlemeye yardımcı “taşarı” olan teknelerdir. Taşarının takıldığı yerlerde “funda demir edilir.*” Ayrıca süngerçi teknelerinin üretiminde Simi (Sömbeki) adası ile Anadolu’da Bodrumlu ustaların eskiçağlardan bu yana önemli bir yer tuttuğunu da belirtmekte fayda vardır (Erdan, 2018: 55).

---

* Teknelerin süngerçilik için kiralanması bu iktisadi faaliyetin oldukça yoğun olduğunu gösteren bir kanıt olarak sunulabilir.

* Latin yelkenler, Akdenizlidir ve geleneksel küçük teknelerdir. Balıkçılar gibi iş amaçlı kullanımı yaygındır. https://www.gezginkorsan.org/arastirma/latin_yelken.htm (06.11.2023).

* Kayıkta, dümeni sağa ya da sola çevirebilmek için dümenin baş tarafına takılan ağaç ya da metal koldur.

* Süngerçi kaptanlar bu deyimi demir atmak için kullanılmaktadır.

Fotoğraf 15: Süngerci Teknesi

Kaynak: (Kapkın, 2022: 117)

- **Dalış Ağırlıkları**

En eski çağlardan bu yana dalış esnasında deniz dibine daha hızlı iniş için kullanılan malzemelerdendir. Bu ağırlıkların Arkaik dönemden (M.Ö. 650-480) itibaren kullanıldığı yönünde bilgiler olup mermer, taş veya demirden üretildikleri bilinmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nde kullanılan ağırlıkların yaklaşık olarak 20 kg. olduğu ve genellikle bele ya da ayağa bağlandığı, erken dönemlerde ise iki elle tutulduğuna dair bilgiler mevcuttur. (Erdan, 2018: 54).

- **Hava Tüpleri (Su Ciğeri)**

Dalış tarihinde sualtı dünyasının keşfi için de önemli bir yere sahip olan en büyük gelişme, 1943 senesinde Jacques Yves Cousteau ve Emile Gagnan tarafından geliştirilen su ciğeri olarak bilinen regülatör ile olmuştur (Şimşek, 2023: 23). Dalma işlemi sırtta taşınan içi yüksek basınçlı hava dolu bir veya birkaç tüp sayesinde gerçekleştirilir. Bu yöntemde dipte geçirilen süre sınırlı olduğundan çok fazla rağbet edilmemiştir (Erdan, 2018: 50).

Araç, dalgıcın daldığı yüksek basınçlı hava dolu tüp ile suyun basıncına göre hava basıncını düzenleyen regülatörden ve ağızdaki mampa gelen plastik borudan oluşmaktadır (Katağan vd., 1991: 34). Deniz altında derinliğe göre artan su tazyikini karşılayabildiği için 60-70 metre derinliklere kadar dalmak mümkündür. Su ciğerini kullanan dalgıçlar devamlı havayı soluduklarından herhangi bir tehlikeye maruz kalmadan yaklaşık 20 dakika suyun altında kalabilmektedirler (Karapınar, 1964: 7-8).

- **Fernez Takımı**

Fransız dalış malzemelerinin mucidi Maurice Fernez'den adını alan fernez takımı Akdeniz'de 20. yüzyılda skafander ile birlikte kullanılan dalış giysileri arasındadır. Tek farkı regülatör olmasıdır. Ayrıca skafanderin tüm vücudu kapsayacak şekilde tam boy üretildiği, fernezlerin ise yarım boy olacak şekilde imal edildiği bilinmektedir (Erdan, 2018: 49).

- **Forma-Giysi**

Balıkadam giysileri için kullanılan genel addır. Kısa ve uzun kol olmak üzere iki çeşidi vardır ve vücudu tamamen sarmaktadır. Gözlük, şnorkel, palet, regülatör, derinlik geyci ve kurşun ağırlıkla beraber giyilir (Erdan, 2018: 49).

Fotoğraf 16: Forma

Kaynak: (Bezdan, 2022: 83)

- **Nargile**

En sık tercih edilen yöntemdir ve ana motora bağlı bir kompresör veya hortum aracılığıyla süngerciye hava ulaştırılır. Dalgıcın sırtında hava tüpleri olmaması sebebiyle deniz altında daha rahat hareket edebilmektedir (Erdan, 2018: 49-50). Bu sayede geniş bir alanı tarama imkânına sahip olmaktadır. Burada ana ya da ayrı bir motora kompresör bağlanır. Bir miktar havayı çeken kompresör 10-15 atmosferlik havayı tüplere gönderilir. Yoğunlaşan hava neticesinde bir miktar su ve atık yağ süzülür. Boşaltma pompasıyla dışarı atılır. İçerisinde kalanları temizlemek için aktif karbon kömürleri yerleştirilir. Temizlenen hava dalgıç hortumlarına aktarılır ve solunum sağlanır (Katağan vd., 1991: 34).

- **Balıkçı Dürbünü (Deniz Aynası, Deniz Kovası)**

Bir ucu camlı madeni bir boru ya da kovadan oluşan ve deniz yüzeyine yaklaşık 10 cm. daldırılan bu dürbün sayesinde deniz tabanı gözlemlenebilmektedir (Erdan, 2018: 55). Bu alet 30 cm kadar çapı ve 50-60 cm uzunluğu olan bir teneke silindirin ucuna takılmış cam parçasından oluşmaktadır. Bu cihaz içine daldığı su yüzeyine yaptığı basınçtan dolayı suyun yüzeyini kıpırtısız bırakarak dipteki cisimlerin fark edilmesini sağlamaktadır. Çoğu zaman sünger avcıları kayığın önüne uzanarak bu aleti kullanmaktadır. (Özgün, 2013: 4).

- **Zıpkın-Kamaka**

Akdeniz’de sığ sularda ve sakin havalarda sünger avlamada kullanılan en yaygın araçlardan biridir. Kayığın baş tarafına geçilerek deniz aynası denilen dip tarafı iyi cins camdan yapılmış madeni bir kabı denize daldırdıktan sonra ayna sayesinde deniz dibini gözlemek mümkündür. Sünger görüldüğü an kürekçi kayığı uygun konuma getirir ve zıpkınla yerinden çıkartılır (Katağan vd., 1991: 33). 2, 3 ya da 5 çatalı tırmık benzeri olan bir alet, boyu 5-6 m. uzunluğunda olan sopalara takılır. Daha çok yaşı ve sağlık durumu dalışa uygun olmayan kişiler zıpkını kullanmıştır (Erdan, 2018: 50). Normal sırıkların erişemeyeceği derin sularda, bir ipin ucuna bir halka aracılığıyla bağlanmış daha ağır bir zıpkın da kullanıldığı olmuştur. Zıpkınla sünger avlayanlar daha çok adaların veya Anadolu kıyılarının sakinleridir. Zıpkınla sünger avlayan teknelerin mürettebatı iki kürekçi, bir zıpkıncı, bir veya iki miço olmak üzere toplamda 4-5 kişiden oluşmaktadır (Özgün, 2013: 4).

Emek isteyen bu yöntemle ele geçirilen süngerler parçalanıp delik deşik bir halde bulunduklarından %75’e varan oranlarda değerini yitirmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte zıpkınla sünger avının diğer yöntemlere göre daha az donanım gerektirmesi, Osmanlı karasularında bu tekniği daha çok tercih edilir hale getirmiştir (Özgün, 2013: 4-5).

- **Kangava**

Kankava, Gangava, Kemerli Trol, Kemereli Trol, Al-karna, Tarak gibi isimlerle de bilinir. Özellikle kıyılardan uzak, deniz dibinin en az engebeli olduğu yerlerde veya dibin 30 kulacı bulduğu mahallerde kullanılan bu alet bir paralelkenar üzerine sabitlenmiş ağ şeklinde bir torbadır. Tarak aletinin bulunduğu geminin mürettebatı genelde 4-5 kişidir. Ağın sürüklendiği yerlerde bulunan her tür ve her kalitede süngerin çıkarılması mümkündür (Özgün, 2013: 5). Bu yöntemde denize dalmaya ve dalgıç kullanmaya gerek yoktur. Çıplak dalışın mümkün olmadığı derinliklerde kullanılır. Süngercilere kangavacı denildiği de bilinmektedir. Düzenek yapısı dip tarayan tekerlekli demir çerçeve, ağ ve ahşap takviyeli üst kısımdan oluşur. Demir çerçevenin ağırlığı 120 kg. kadardır. Ağın da yaklaşık olarak 10-12 m. boyutlarında, ağ gözlerinin de 20 cm. büyüklüğünde olduğu bilinir. Deniz tabanının eğimli ve kayalık olmasından ziyade kumlu ve düzlük yerlerinde kullanılabilir. Yelkenli ve motorlu teknelerin yardımıyla sünger toplama işlemi gerçekleştirir (Erdan, 2018: 51-52). Sürütme ağlarıyla yapılan bu iş bitince kankava tekneye alınır ve torbadaki süngerler çıkarılır (Katağan vd., 1991: 34).

Bu teknik ile yapılan sünger avından elde edilen gelirin “*tutulan süngerin 5/1’i kayığın reisine, iki tayfanın her birine 5/1, 5/1 kankavanın ve 5/1 de kayığın bakımı için ayrılır*” şeklinde paylaşıldığı bilinmektedir (Yürekli, 2011: 15).

Sünger çıkarmak için kullanılan “kankava” aleti hakkında bilgi veren 1904 tarihli belge bu konuda oldukça önemlidir. Belgede kankavanın ne şekilde ve ne zamandan beri sünger avında kullanıldığı ve ne sebeple el konulduğunun araştırıldığı görülmektedir. Aynı zamanda bu araç kullanılarak diğer adalarda ve sahillerde de sünger avcılığı yapılmakta mıdır? Bunun yanı sıra daha ne gibi aletler kullanılmaktadır? Bu alandaki çeşitlilik nedir? gibi hususların soruşturulması istenmiştir (BOA.,DH.MKT.2603/51). Ancak koparılmasında sakınca olmayanların yanında küçük ve ticari değeri olmayanları da beraberinde getirdiğinden etkili sonuçlar elde edilememiştir. Bu dip ağı ile tarama yapılması esnasında süngerlerin yanı sıra dipteki diğer birçok canlının ve yuvalarının zarar görmesi en olumsuz etkileri arasındadır (Yürekli, 2011: 8).

Fotoğraf 17: Alkarna

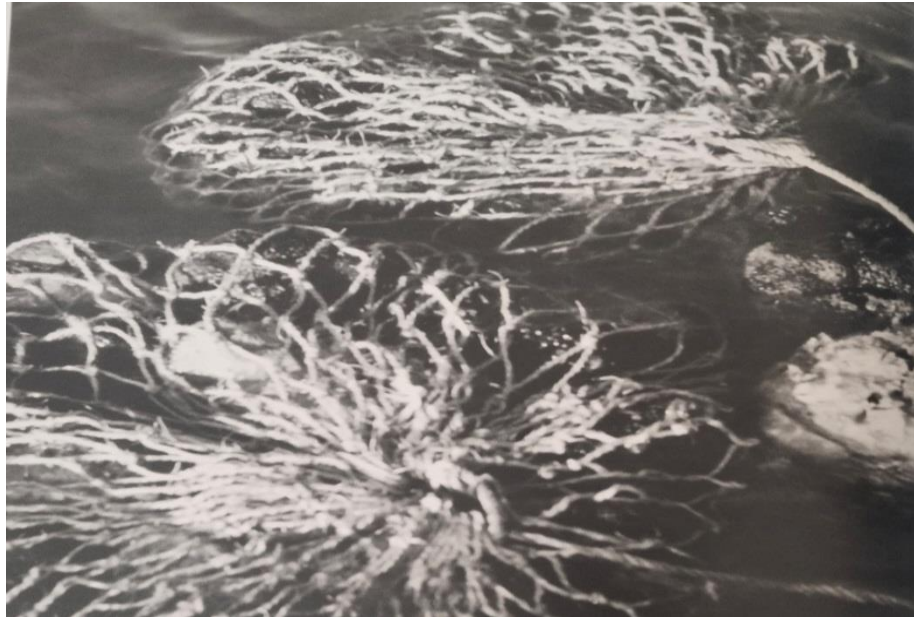

Kaynak: (Kapkın, 2022:183)

Bunların yanı sıra sünger avcılığında kullanılan irili ufaklı pek çok yardımcı alet mevcuttur. Bunların listesi aşağıdaki gibidir:

- **Fimig:** Deniz altında toplanan süngerlerin apoşa aktarılmadan önce ucunda şiş olan ipe dizilmesi ve su yüzeyine taşınması için kullanılır.
- **Apos-Aboş-Aposi:** Elle toplanan süngerin biriktirildiği, satılma işlemine kadar muhafaza edildiği fileye verilen isimdir. Süngerci dilinde dolu apoşa “apoş fıraka” dendiği bilinmektedir.

Fotoğraf 18: Apoş

Kaynak: (Kapkın, 2022: 80)

• **Uskurlu Apos:** Güneş altında bekletildikten sonra tekrar ezilerek sütünden arındırılan süngerin bir gece daha suda bekletilmesi esnasında kullanılan ağzı sıkıca kapatılan filenin adıdır.

• **Çuval:** Süngerciler arasında “Antalya Çuvalı” olarak bilinen kırmızı kuşaklı keten çuvallardır. Süngerin tamamen temizlenmesinin ardından bunlara konulduğu daha sonra çuvalın ağzının yine keten çuval parçalarıyla dikildiği bilinmektedir.

• **Kakıç:** Bir çeşit zıpkındır ve avlanan nesnenin tekneye alınması için kullanılan tek kancalı çengellerdir.

• **Harpago:** Etrüsklerin sünger avlamak için kullandıkları bilinen çok kancalı bir zıpkındır. Kakıç ile benzerlikler gösterir.

• **Varvara:** Dalgıçların suya bataabilmeleri için miğferin iç yanında, havayı salmak için kullanılan mantar şekline benzeyen bir düğmedir.

• **Maske:** Su altında görüşü sağlayan cam ya da plastikten üretilmiş deniz altı gözlüğüdür.

• **Pompa:** Hortum aracılığıyla deniz altındaki dalgıca hava ulaştıran, elle kontrol edilen sistemdir.

• **Roda:** Pompa ile benzer amaca hizmet etmektedir. Pompadan farklı olarak deniz altındaki dalgıca havanın, güvertede kullanılan ve elle çevrilen döküm çember bir mekanizma aracılığıyla gönderilmesidir. Süngerciliğe ilk başlayan bireylerin rodacı ya da roda çevirme görevlisi olarak anıldıkları bilinmektedir.

• **Derinlik Geyci:** Su altında derinliği gösteren saat tipli araçtır.

Fotoğraf 19: Derinlik Geyci*

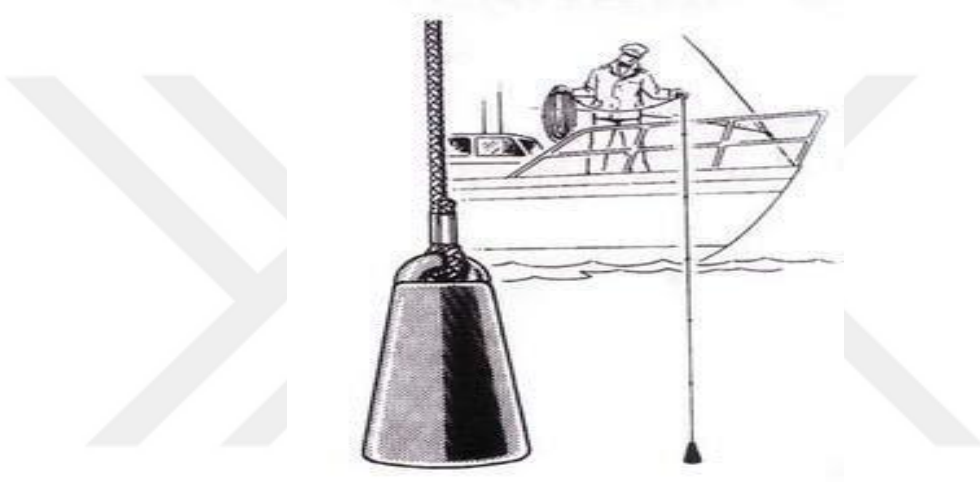
* <https://www.octopusdalismarket.com/derinlik-geyci-orca-sub-do-507> (13.06.2024).

• **Kompresör (Hava Tulumbası):** Teknenin motorundan güç alarak bir tanka hava sıkıştırılır. Bu tankta biriken havanın regülatör yardımıyla basıncı azaltılır.

• **Regülatör:** Sünger avcısı olan dalgıcın sırtına sabitlenen düzenleyicidir. Kompresörde biriken hava dalgıca ulaştırılır.

• **İskandil İpi:** Dip derinliğini ölçmek ve su altının yapısını anlamak amacıyla kullanılan, ucunda ağırlık olan iptir. Sığ sularda küçük ve hafif, derin sularda ise büyük ve ağır olanları kullanılmaktadır.

Fotoğraf 20: El İskandili *

• **Kılavuz İpi (Yaşam İpi-Can İpi):** Süngerci ile tekne kaptanı arasındaki en önemli bağlantı aracıdır ve verilen işaretler sayesinde haberleşmeyi sağlamaktadır (Erdan, 2018: 51-54).

Fotoğraf 21: Kılavuz İpi

Kaynak: (Kapkın, 2022: 97)

* <https://www.csymarine.com/el-iskandili-2> (13.06.2024).

1.5. Sünger Ziraatı ve İşlenme Süreci

Süngerin kalitesini etkileyen koşullardan birisi de denizden çıkartıldıktan sonra geçirdiği işlenme sürecidir. Sünger, çıkartılmasının hemen ardından satışa dolayısıyla kullanıma hazır halde değildir. Bir ürün olarak istenilen özelliklere gelebilmesi için bir takım işlemler gerekmektedir (Yürekli, 2011: 9). Avlanan süngerler bazı işlemlerden sonra pazar tezgâhlarındaki yerini almaktadır (Özkul, 1941: 131).

Denizden çıkarılan süngerler başta hiçbir şeye yaramamaktadır. Balık kokusu sinmiş siyah bir kütledir (Deveciyan, 2013:308). Denizden yeni çıkmış olan siyaha yakın koyu kahverengi süngerden ekşi bir koku yükselir (Kapkın, 2022: 79). Sünger denizden çıktığı anda canlıdır ve siyah veya kahverengi renktedir. Üzeri zarla örtülü, içerisi de yumuşak ve sümüklü bir yapıdadır. Öncelikle temizlenmek üzere havası alınmaktadır. Ardından beyazlaştırmak için ikinci adıma geçilmektedir (Özkul, 1941: 132).

Öncelikle onu saran geçirgen zar çıkarılarak içindeki sütü boşaltmak gerekmektedir. Süngerler bir sicime yan yana dizildikten sonra suya bir süre bırakılmaktadır. 12 saat sonra bir bıçak yardımıyla geçirgen zarı hızlıca çıkarılarak bir taraftan da süngerler kayığın küpeştesinde ayaklarla çiğnenmektedir. Sonrasında da jelatinli bir maddenin en ufak bir izi kalmaması adına bol suyla tekrar yıkanmaktadır. Eğer bu işlem yapılmazsa süngerin dokusu karararak kısa bir süre sonra çürümektedir (Deveciyan, 2013:308). Süngeri sonrasında bir süre güneş ve açık havaya maruz bırakılarak öldürmek gerekmektedir. Deniz suyu da temizleme aşamasında önem arz etmektedir. Ardından sudan çıkan süngerleri ayakla ya da katı cisimlere vurarak tamamen zarının atılması gerekmektedir. Yine suya batırmaya devam edilmektedir. Sünger temizlendikten sonra bir ipe dizilerek kurutulmaktadır. Bu sırada süngerin üzerine yapışan kabuk, mercan gibi maddeler koparılarak düzensiz yerleri makasla düzeltilmektedir.

Süngerleri ağartma işlemi için;

- a) Hidrosülfirik veya hidroklorik asite 10 dakika kadar bırakarak bundan sonra tatlı suda yıkamak ve sıkmak.
- b) Tekrar permanganat de potas mahlûlüne % 5 kadar koyup rengi koyulaşınca kadar tatlı suda yıkamak ve sıkmak.
- c) %10 kadar da asitoksalikli suya koyup rengini kaybedinceye kadar bırakmak ve tatlı suda yıkamak.

Çamaşır sodalı suda bir müddet kaldıktan sonra rengi açıldıktan sonra çıkarıp yıkamak ve kurutmak lazımdır (Özkul, 1941: 132).

Süngerlerin istenilen niteliklere gelene kadar geçirdiği işlenme sürecinde bazı şikâyetlere de sebebiyet verdiği yönünde bilgiler mevcuttur. Mesela 1867 yılına dair bir

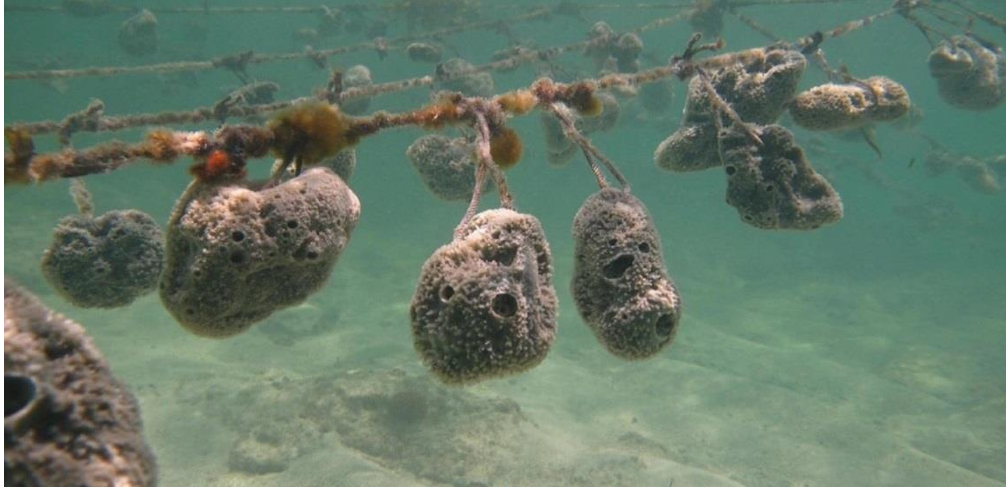
raporda süngere direnç kazandırılıp kullanım süresinin uzatılması, çıkartılan bölgenin kumlu ve çamurlu olması, iyi temizlenmemesi şikâyetlerden bazılarıdır. Çünkü süngerin gözeneklerine dolan çamurdan, kumdan dolayı daha ağır tartılması demek bu durumun tüccarların değer biçme noktasında yanılmaları demektir. Bundan dolayı da ticaret anında süngerin bir kez daha sıkılmasına izin verildiği ancak yine de gerçek ağırlığını yansıtmadığı görülmüştür. İyi nitelikli bir süngerin işlenme sonrası gözeneklerinde kalan kum ve çamurun %10-12 civarında olması kabul edilebilir bir orandır. 19. yüzyıl sonlarına gelindiğinde ise süngerin zamlı (ağaç kabuklarından sızan yapışkan madde) su yerine bazı kimyasallarla satışa hazır hale getirildiği, gemilere yüklenmeden önce ise özel bir kumla örtülüp sandıklara konulduğu anlaşılmaktadır. İngiltere ve Fransa'nın da önemli ihracatçısı olduğu süngerin işlenmeden satıldığı da bilinmektedir. Bu süreç sonunda sünger fiyatlarının da %10-%12 arasında arttığını da söylemek mümkündür (Yürekli, 2011: 9-10).

Sünger kültürüne yönelik ilk çalışmalara 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında rastlanmıştır. Bu çalışmalar ticari süngerleri yapay olarak yetiştirebilmek amacıyla yapılmıştır. Bu yöntemde alüminyum teller yardımıyla yapay substratlara bağlanan süngerler parçalara ayrılmakta ve denize yerleştirilmektedir (Gökalp, 2006: 31-32).

Aslında bu sünger ziraatının kayda değer bir faydası olduğu da söylenemez. Ancak şekilleri bozuk olarak denizden çıkarılmış olan süngerlerin tekrar ziraata tahsis edilmesine yönelik edinilen tecrübeler söz konusudur. Napoli körfezinde bir İtalyan tarafından 1785'te bir sünger parçasının ağır bir cisme bağlanarak denize atılması halinde tekrar orada bir gelişme alanı bularak büyüyüp sünger haline geleceği şeklinde bir fikir ortaya atılmıştır. Avlanan canlı süngeri zaman geçmeden biraz kesilip ve aralarına alüminyum tel geçirilerek çimento levhalarına karşılıklı bağlanarak, deniz dibine sabitlenmektedir. Böylece 6 ay ile 7 sene arasında gelişim gösterebildiklerine dair söylemler mevcuttur (Özkul, 1941: 133).

Bu sünger ziraatının en büyük avantajları arasında denizlerin sonsuz bir kaynak olması yatsa da süngerlerin gelişimi için gerekli olan koşulların sağlanması gerekmektedir. Çünkü besin, akıntı, ışık, kimyasallar, pH, sıcaklık vb. gibi unsurlar canlının gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Dezavantaj olarak bu yöntem aynı zamanda süngerler için bulaşıcı hastalıklara, parazitlere açık ortamları da beraberinde getirebilmektedir (Gökalp, 2006: 33-34).

Fotoğraf 22: Süngerin Yetiştirilmesi*

1.6. Süngerlerin Önemi ve Kullanım Alanları

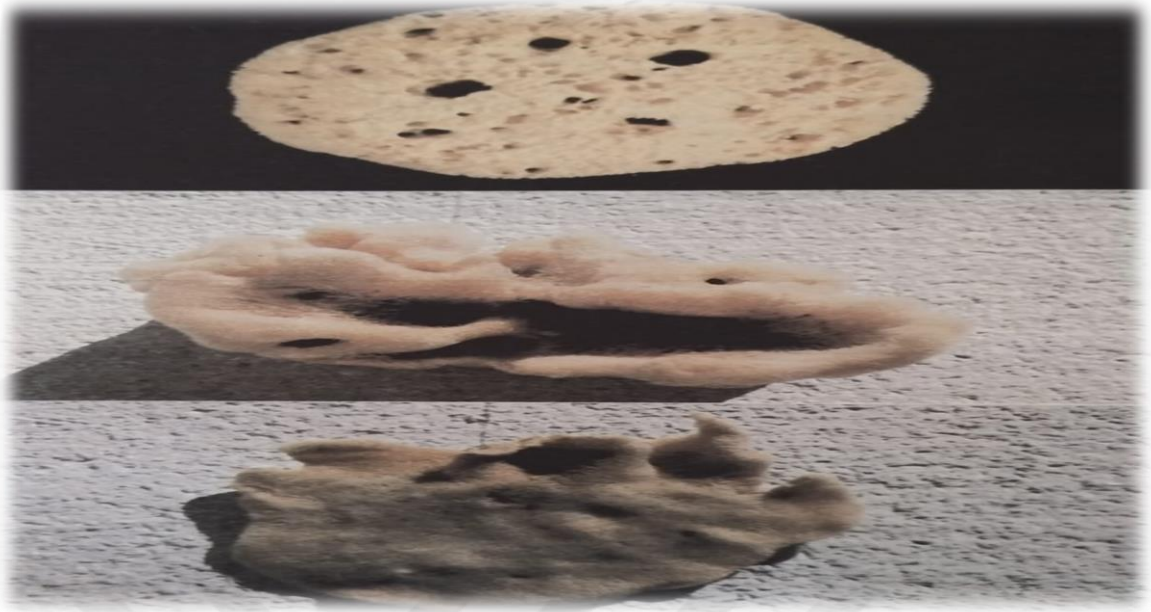
İnsanlığın hem tarihi hem de güncel dönemlerinde önemli bir yere sahip olan süngerlerin ne şekilde ve ne amaçla kullanıldığı ayrı bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada sünger kullanım tarihi 4000-5000 yıl öncesine kadar gitmektedir (Topaloğlu vd., 2013: 258). Antik çağlarda savaş zırhlarını astarlamada ve çanak çömlekçiler tarafından toprak kapların killenmesinde kullanıldığı bilinmektedir (Eren, 2016:24). Günümüzde de ticari süngerler su tutması, antialerjik yapısı, aşınmaya karşı dayanıklılığı, yumuşak ve ince bir dokuya sahip olması sayesinde oldukça aranan bir ihtiyaç malzemesi olmuştur. Zirai süngerlerin de genellikle temizlik ve boya işlerinde kullanıldığı bilinmektedir (Katağan vd., 1991: 1).

Su tutma gücü yüksek olan süngerlerin birçok alanda kullanıldığı görülmektedir. Bunlar yüz, hassas malzeme, eşya, banyo, ev, araba ve hastane temizliğinde, cerrahi, optik ve tıbbi üretimde, deri, kumaş, ayakkabı boyama, ince porselen ve seramik işçiliğinde sır geçirmede, kiremit ve tuğla sanayinde, resim yapımında, boyacılıkta, kuyumculukta, dekoratif süs eşyası olarak da birçok alanda kullanılmaktadır. (Katağan vd., 1991: 35-36) Bürolarda pul süngerleri olarak, sanayi alanında silindir gömleklerinin honlanmasında, inşaat sektöründe yalıtkan malzemesi olarak, tıbbi ilaçlarda hammadde üretiminde, kan emici özelliğinden dolayı ameliyathanelerde tampon malzemesi olarak litograflarda (taş baskı) ve matbaacılıkta (merdanelerin silinmesi vs.) da büyük oranda karşımıza çıkmaktadır. Bir başka yönüyle de akvaryumlardaki balıkların yavru yatağı veya filtreleme özelliği sayesinde kullanım alanlarını çoğaltmak mümkündür (Eren, 2016: 24-25).

---

* <http://www.sungercibaba.com/hakkimizda/> (25.05.2024).

Fotoğraf 23: Türkiye’deki ticari sünger örnekleri

Kaynak: (Katağan vd., 1991: 24)

Aynı zamanda süngerler kimya, mikrobiyoloji, hücre biyolojisi ve moleküler biyoloji olmak üzere çeşitli bilim dallarının artan ilgisini çekmektedir. İlaç sanayisinin potansiyel uygulamalarında biyoteknolojik kaynak olarak kullanılan süngerler, birçok biyoaktif bileşik ve ikincil metabolit maddeyi üretmektedir (Evcen, 2021: 31). Bu ikincil metabolitlerin çeşitliliği sebebiyle de deniz süngerleri son elli yıldır altın madeni olarak nitelendirilmektedir. Kanseri, viral hastalıklar, iltihaplar ve sıtma gibi önemli derecedeki hastalıkların iyileştirilmesine yönelik gelecekte ilaç sağlama potansiyeline sahip olarak görülmektedir. Süngerler ile ilaçlar arasındaki ilişki İskenderiyeli hekimlere kadar dayanmaktadır. Hatta Romalı tarihçi Plinius’un bu konuya dair vermiş olduğu bilgiler mevcuttur.

“Doktorlar tarafından kanın pıhtılaşmasını uyarmak için iyotla veya hastaları uyuşturmak için biyoaktif bitki özleriyle doyurulmuş süngerler kullanıldığı, süngerlerin saf şarapla ıslatılıp kalp ağrısı durumunda göğsün sol kısmına konulduğu ve zehirli hayvanların ısırıklarını tedavi etmek için ise idrarla ıslatıldığı, güneş çarpmalarına karşı da süngerler tavsiye edilmektedir. Süngerler her türlü yaraya, kemik kırılmasına, su toplamaya, mide ağrılarına, enfeksiyon hastalıklarına ve testis tümörlerine karşı hatta göğüs ameliyatlarından sonra implant olarak bile kullanılmıştır. 18. yüzyıldan beri Rus, Ukraynalı ve Polonyalı doktorlar Badiaga adını verdikleri tatlı su süngerinin kuru tozu, akciğer hastalığı olan hastaların göğüs ya da

sırtına, romatizma gibi ayak ve bacak ağrılarında ağrıyan yerlere sürülerek hastaların tedavisinde kullanıldığı bilinmektedir.” (Sipkema vd., 2005: 1).

Süngerlerin talep görmesi ticari değerini arttırmıştır. Bir başka yönüyle de deniz kirliliğini önleyici yapısının yanı sıra ilaç sektöründeki son yıllarda artan araştırmalar göstermektedir ki günümüz dünyasında birçok hastalık ve hatta bazı kanser türleri üzerinde tedavi edici yönleri olduğu görülmüştür (Erdan, 2018: 35).

Genel olarak bakıldığında banyo, kişisel bakım malzemesi, temizlik ve cerrahi operasyon alanlarında kullanılan süngerlerin tıbbi yönden yine anti bakteriyel ve anti kanserojen özelliklerinin bulunmasıyla daha da değerlendirilmiştir. Aynı zamanda çevre bilimiyle ilgili araştırmalar, süngerlerin su ekosistemine olan faydaları nedeniyle balık çiftliklerinde sünger yetiştirilmek suretiyle hem bu çiftliklerden kaynaklı kirliliği azaltabileceğini hem de üreticilere ek bir gelir kapısı olabileceğini göstermiştir (Şahin, 2013: 2). Ortalama bir büyüklükteki bir süngerin günde 2 ton kadar suyu filtreleyerek su ekosistemine sağladığı yararı da göz ardı etmemek gerekmektedir (Şahin, 2013: 4).

Ayrıca deniz süngerlerinin hane içi kullanımının yanında sanayi açısından da yoğun şekilde talep gördüğü ve 1950’lerde sentetik süngerlerin icadına kadar toplandığı ve kullanıldığı bilinmektedir (Yürekli, 2017: 2)

Fotoğraf 24: Dekoratif bir ürün sünger

Kaynak: (Kapkın, 2022:129)

İKİNCİ BÖLÜM

RODOS VE ÇEVRESİNDE SÜNGERCİLİK FAALİYETİ YÜRÜTÜLEN OSMANLI ADALARI

2.1. Sünger Avcılığı Yapılan Adaların Siyasi ve İktisadi Tarihleri

Akdeniz birçok adaya ev sahipliği yapmaktadır. Bazıları çok büyükken bazıları da Braudel'in tanımıyla “*minyatür kıtalar*” olarak geçmektedir. Ona göre bu minyatür kıtalar Sardinya, Sicilya, Girit, Kıbrıs ve Rodos'tur (Braudel, 1989: 87-88). Birçok Akdeniz adasında süngercilik önemli bir ticari faaliyet olarak varlık göstermiştir. Ancak bunlardan Rodos ve çevresindeki bazı adalar tez kapsamında değerlendirmeye alınanları oluşturmaktadır.

İmroz'dan Meis'e kadar olan Anadolu sahillerindeki adalara, Bizans döneminde Ege Adaları denilirken Osmanlı zamanına gelindiğinde ise Cezayir-i Bahr-i Sefid (Akdeniz Adaları) denilmiştir (Turan, 1965: 1). 18. yüzyıla ait Osmanlı coğrafya eserlerinde ise Ege adaları, Avrupa ve Asya adaları olarak ikiye ayrılmıştır. Cezayir-i Bahr-i Sefid adaları da burada Asya adaları olarak geçmektedir. Dolayısıyla adalar Osmanlı döneminde 1533 yılı itibariyle “Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti” adıyla birleştirilmiştir (Uluslan, 2012: 3).

Oniki Ada tabiri ise Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim bölgelerde uyguladığı yönetim şeklinden gelir. 12'li bu sistemde 10 haneye 1 temsilci çıkarır, onlar da bölgeyi yönetecek 12 kişilik bir ihtiyar heyeti oluşturmaktadır. Anlaşılabacağı üzere Oniki Ada olarak bahsi geçen coğrafi alandaki ada sayısı 12 değildir. Söz konusu güney-batı Anadolu kıyılarını çevreleyen büyük 14 ada ve 20'den fazla adacık vardır. Rodos merkezli bu adalar grubu Avrupa kaynaklarında ise Güney Sporadlar olarak adlandırılmıştır. Grekçe Dodeca-Nissas, Arapça Cezayir-i İsnaaşer olan Oniki Ada sözü Yunanlar tarafından Balkan Savaşı öncesinde ve 1912 yılındaki İtalyan işgalinden sonra kullanılmıştır (Uluslan, 2012: 3).

2.1.1. Rodos Adası

Rodos adası, Isporad adalarının en büyüğü olup 35 derece 52 dakika ile 36 derece 27 dakika kuzey, 25 derece 23 dakika ile 25 derece 26 dakika doğu boylamındadır (Ziver Bey, 2013:9). Anadolu'nun güneyinde bulunan ada, tarih boyunca birçok isimle anılmıştır ki en ünlü ismi Güneş Tanrısı Helios'un adası iken, Rodos isminin Finike dilindeki “yılan” anlamına gelen Rod kökünden geldiği ve Fenikelilerin buraya Yılan adası dedikleri bilinmektedir (Taşbaş, 2021: 3). Bir diğer teori de eski Rumca'da gül anlamına gelen *Rod* kökünden dolayı Yunanların adayı Rodos olarak adlandırmasıdır (Ziver Bey, 2013: 12-13). Yunanistan'ın dördüncü büyük adası olan Rhodus (Rhodos), İtalyanca'da Rodi, Türkçe'de Rados (Rodos) şeklinde anılmıştır. Bir bölümü dağlık ve ağaçlık, bir bölümü verimli

topraklarla kaplı, Türkiye'nin güneybatı sahillerinden (Bozburun yarımadası) 19 km. uzaklıkta, Marmaris'e 50, Atina'ya (Pire) 400 km. mesafede yer alır. (Kiel, 2008: 1) Rodos adasının yüzölçümü 1404 km²'dir. Kuzeydoğu ve güneybatı yönünde Kumburnu ile Prasonisi burnu arasında 80 km uzunluğu, Lardos ile Armenisti (Monolithos) burunları arasında yaklaşık 38 km genişliğe sahiptir. Yapı itibariyle oldukça engebeli olan Rodos adasındaki Atairo veya bugünkü adıyla Ataviros dağının yüksekliği 1215 metreyi bulur (Bastıyalı, 1999: 7).

Akdeniz ikliminin yaşandığı bölgelerde kalkerli yapı ve yumuşak toprağın azlığı gibi sorunlar Akdeniz insanına azla yetinmeyi öğretmiştir. Rodos da Akdeniz iklim kuşağında yer almasına rağmen evresindeki adalara göre ziraat bağlamında en verimli adadır. Osmanlı kayıtlarına göre ekilebilir arazi 290.000 dönümden ibarettir. Buğday, arpa, mısır, yulaf, balkabağı, dut, hurma, üzüm, kavun, karpuz, şeftali, kayısı, elma, erik, armut, badem, nar başlıca zirai ürünlerdendir (Aksoy, 2021: 7). Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanmış görünen adada daha çok balıkçılık, süngercilik, sebze ve meyvecilik yapılır; turunçgiller, zeytin, üzüm, tahıl gibi ürünler yetişir (Çelik ve Ünen, 2015: 2). Rodos için zeytin, zeytinyağı, şarap da önemlidir. İncir, portakal ve limon üretimi de mevcuttur. Adanın güney tarafındaki verimsiz topraklarda peynir, yağ ve halı dokumacılığı için yün üretimi yapılmıştır (Kiel, 2008: 3). Adanın ormanları da sarıçamdan oluşmaktadır. Bununla birlikte yabancı zeytin, selvi, çınar gibi ağaçlar da oldukça fazladır (Aksoy, 2021: 11).

Adanın ana geçim kaynakları düşünüldüğünde iktisadi açıdan önemli bir merkez olmasını sağlayan faktörlerin başında Babil'den Sicilya'ya, Boğazlardan Nil Nehri'ne kadar olan eski deniz ticaret yollarının kesiştiği bir noktada yer alması gelmektedir. Bir bakıma hem ticari yolların kontrolünü elinde tutan hem de askeri bir deniz üssü işlevini yerine getiren bir ada özelliğini taşımaktadır. Bu durum Ege ve Doğu Akdeniz sahasında da hâkimiyet mücadelelerinin yoğun yaşanmasına neden olmuştur (Taşbaş, 2021: 4).

Önemli bir tarihi mirasa sahip olan Rodos, birçok medeniyete de ev sahipliği yapmıştır. Milattan önceki dönemlere bakıldığında Mısır, Mezopotamya, Girit, Hitit ve Yunanların izlerine rastlamak mümkündür (Taşbaş, 2021: 3). Adada M.Ö. 1550 yılına ait geç dönem Minos ticaret merkezinin kalıntılarına rastlanmıştır. M.Ö. 10. yüzyılın sonlarında ise Rodos'a bir Yunan kavmi olan Dorlar yerleşmiştir. Rodos M.Ö. 305 yılında büyük fâtih, "şehir yıkıcı" Poliorketes unvanlı Demetrios'un saldırısına karşı koymuştur. Bu zaferin anısına halk, güneş tanrısı Helios'a olan şükranlarını bildirmek için liman girişine 30 m. yüksekliğinde bronz heykelini dikmiştir ki dünyanın yedi harikasından biri olarak bilinir (Kiel, 2008: 1-2).

2. yüzyılda Hristiyanlık adada yayılmaya başlamış ve 4. Yüzyılda Rodos piskoposluk merkezi olmuştur. 395'te Roma İmparatorluğu'nun bölünmesinden sonra Rodos saldırılara maruz kalmıştır. 7. yüzyıldan 9. yüzyılın başlarına kadarki dönemde Rodos adası Arap donanmalarının hedefi olmuştur. 672'de Emevî Halifesi Muâviye b. Ebû Süfyân'ın filosu adaya çıkarma yapmıştır. 7. yüzyılda ve 8. yüzyılın ilk dönemlerinde başarısız İstanbul kuşatmasının ardından Araplar Rodos'u 717-718'de bir süre işgal ettiler de geri çekilmişlerdir. Ancak Abbâsî Halifesi Hârûnürreşîd 807'de adayı ele geçirerek bütünüyle yıkmıştır. Bizanslılar Rodos'un tekrar imarı ile ilgilenmişlerdir. Daha sonra Rodos 1309'da Saint Jean şövalyelerinin eline geçişine kadar Bizanslılar, Cenevizliler ve Venedikliler arasında çekişme noktası haline gelmiştir (Kiel, 2008: 1-2). Ortaçağ boyunca Avrupa'dan hac vazifesi için kutsal topraklara uzanan güzergâhta Batılıların uğrak noktası olan ada, 1204 yılına kadar Bizans İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur (Aliyazıcıoğlu, 2021: 3).

1310 yılı Şövalyeler dönemi olarak ada için gelişme sürecidir. Saint Jean şövalyeleri, yıkılan Rodos şehrini tekrar inşa etmişlerdir. Saint Jean şövalyeleri Hristiyanlık adına Doğu Akdeniz'de Müslüman devletlere karşı gelmek için Rodos'u üs yapmışlardır. Aydın ve Menteşe'deki Türk beylikleriyle geçici antlaşmalar gerçekleştiren şövalyeler, Rodos'tan başka on bir adayı daha kontrollerine almışlardır (Kiel, 2008: 1-2).

Rodos sayesinde Doğu'da güçlü bir konuma yükselen ve 1522 yılına kadar adayı elinde tutan tarikat burada önemli imar faaliyetlerinde bulunmuştur (Aliyazıcıoğlu, 2021: 5). Adanın elverişli yapısı da birçok seyyahın dikkatini çekmiştir. Alman Hacı Seyyah Wilhelm von Boldensele'nin bölgede pek çok ada olduğundan ve çok sayıda Avrupalının varlığından şöyle bahsetmiştir.

“Buradan sonra pek çok adayı ziyaret ettim. Çünkü denizin bu kısmında çok fazla ada vardır. Bir kısmında insanlar yaşıyordu ve çoğu varlık içindeydi. Ama şimdi Türk hâkimiyetine müteakip adalar tamamen terk edilmiştir.”, *“Daha sonra Girit ve Rodos adasını gördüm. Rodos, Kudüslü Hospitalier* şövalyelerinin (Rodos Şövalyeleri) gücüyle Konstantinopolis İmparatorluğu'ndan ayrılmıştır. Bu tarikat aday merkezleri ilan etmişlerdir. Ada deniz sayesinde Türk İmparatorluğu'ndan uzak kaldığı için sağlam ve güzeldir.”* (Aliyazıcıoğlu, 2021: 6-7).

---

* Bu teşkilat, I. Haçlı Seferinden sonra Kudüs'te kurulan Haçlı Krallığı'na kadar bir hayır kurumu olarak varlığını sürdürmüştür. Bundan sonrası ise kesin bir tarihi olmamakla birlikte Kudüs'te bu kuruluşun yerine içerisinde binden fazla hastanın tedavi edilebildiği bir hastane ve bir katedral inşa edilerek Saint Jean Baptist (Aziz Vaftizci Yahya) adına adanmıştır. Bu olayın sonucunda da kuruluşun adı Saint Jean olarak literatüre girmiştir. (Altan, 2002: 3)

Bir başka Alman Seyyah Ludolf von Sudheim de “*Bu ada, Türkiye’den bir insan sesinin ulaşacağı bir alan içinde yer alır ki oradan denizin bir koluyla ayrılmıştır. Ve ülkesinin ürünlerinin 3/1’lik kısmı Türkiye’de dendir. Tarikat üyeleri adada kalan Türklerle ateşkes içindedir.*” (Aliyazıcıoğlu, 2021: 10).

2.1.1.1. Rodos’un Fethi ve İdari Durumu

Batı Anadolu’da egemenlik kuran Türk beylikleri de Anadolu’nun uzantısı olan adalara akınlar düzenlemiştir. İzmir merkezli beyliğin başındaki ünlü Türk denizci Çaka Bey de Midilli ve Sakız’da egemenlik kurmuştur. Ancak 1096 yılında vefatı nedeniyle beyliğinin dağılması ve güçlü donanma eksikliği gibi hususlardan dolayı adalara hâkim olma düşüncesi de sona ermiştir (Uluslan, 2012:2). Yine Mısır ve Suriye Memlûkleri’nin 1440-1444 yılları arasında Rodos’u ele geçirme teşebbüsleri de başarısız olmuştur (Kiel, 2008: 2).

Rodos Şövalyelerinin adayı üs olarak kullanmaları ve korsanlık faaliyetleri yapıyor olmaları Osmanlı Devleti için bölgesel bir tehdit unsuru olmuştur. Öncelikle de adaya bir temsilci gönderilerek şövalyelere itaat etmeleri tavsiye edilmiştir. Ancak bu teklif reddedilince savaş hali kaçınılmaz olmuştur (Ziver Bey, 2013: 125). Rodos ve on iki ada Anadolu’da siyasi birliğini sağlayan ve denizlerde de önemli bir güç haline gelen Osmanlı Devleti’nin 15. yüzyıldan itibaren ilgisini çekmiştir. Bu noktada da Rodos ile doğrudan ilgilenen ilk Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet’tir. Onun döneminde, Türklere karşı bir yapıya bürünen şövalyelerin tutumları iki tarafın karşı karşıya gelmesinin bir sonucudur. 1455’te Osmanlı Devleti Rodos’a ve diğer adalara baskınlar yapmıştır. Ancak ele geçirilememiştir. Yine 1467’de yapılan ikinci bir sefer de başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Taşbaş, 2021: 4).

Osmanlılar tarafından adaya ilk ciddi sefer 1480 ilkbaharında yapılmıştır. Mesih Paşa kumandasındaki 160 gemilik filo adayı üç ay kuşatma altına almıştır. Ancak 28 Temmuz 1480 günü yapılan son hücum sonuçsuz kalınca Osmanlılar kuşatmayı kaldırarak Rodos’tan ayrılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman stratejik gerekçelerle 16 Haziran 1522’de Rodos’a sefer düzenleyerek 20 Aralık 1522’de diğer adalarla birlikte Rodos’u fethetmiştir (Kiel, 2008: 2). Kanuni Sultan Süleyman yıkılan surları tamir ettirmiş ve buraya güçlü bir askerî birlik yerleştirerek adayı canlandırmak adına cami, ibadethane, medrese, hamam inşa ettirmiştir. Kanuni Sultan Süleyman’dan başka ulemeden, kumandanlardan ve paşalardan bazıları da İslâmî çerçevede yeni kurumlar oluşturmuşlardır. Ayrıca 17. ve 18. yüzyıllarda Rodos bazı devlet adamları ve önemli kişiler için bir sürgün yeri olarak kullanılmıştır (Kiel, 2008: 2-3). Bununla birlikte Rodos ve diğer adalar Osmanlı tarihi boyunca gemi bakım ve yapım

tezgâhlarıyla Osmanlı donanmasının önemli bir uğrak yeri olmuştur. Ada tersanelerinin belirli tip gemilerin yapımında uzmanlaştığı ve donanma için yapılacak gemilere gerekli marangoz ve burgucuların Rodos ve Meis gibi çevre adalardan sağlandığı bilinmektedir. Rodos'ta donanmaya ait gemi inşası ve tamiri yapılırken, ticaret gemileri daha çok Kerpe ve Kaşot adasında yapılmaktadır (Keleş ve Menekşe, 2023: 24).

Osmanlı Devleti'nin stratejik öneme sahip olan adayı ele geçirmesiyle birlikte Doğu Akdeniz'deki Osmanlı hâkimiyeti sağlanmıştır. Rodos'tan ayrı diğer adalarla birlikte 70 kale daha Osmanlıların eline geçmiştir. Böylece adalar arası ticaretin yanı sıra Anadolu ile de yaptığı ticari ilişkiler neticesinde Rodos, önce kaptan paşalığa, daha sonra çevre adalarla birleştirilerek Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaletine bağlanır. Aynı zamanda Rodos bu eyaletin ilk merkezi olma özelliğini taşır. Osmanlı fethettiği toprakları şenlendirme politikası gereği adada Türk nüfusunu arttırma amacıyla Anadolu'nun Teke ve Hamid sancakları başta olmak üzere çeşitli bölgelerden insanlar göndermiştir. Adanın canlandırılması için ılımlı bir politika izlenmiş ve ayrıcalıklar tanınmıştır. Böylece Rodos Türk, Rum ve Yahudilerin yaşadığı bir Osmanlı şehri olmuştur (Taşbaş, 2021: 6). 1831 nüfus sayımı verilerine göre Rodos adası toplam nüfusu 2.465'tir (Örenç, 2006: 203).

Tablo 1: 1895 yılı Rodos Sancağı Nüfus Verileri

Rodos	Türk	Rum	Yahudi	Ermeni	Katolik	Toplam
Sancağı	6.763	41.383	2.713	2	213	51.074

Kaynak: (Turan, 1965: 5)

Rodos'u cazip kılmak adına burada yaşayacak olan insanlara din ve mezhep serbestliği ile iskân sonrası 5 yıl sürecek bir vergi muafiyeti sağlanmıştır (Aksoy, 2021: 4). Yine Osmanlı Devleti'nin buradaki tebaasına tanıdığı dil özgürlüğü sayesinde mahalli dil Yunanca olmaya devam etmiştir (Uluslan, 2012: 9).

1534'te Barbaros Hayreddin Paşa'nın Cezayir eyaletinin başına getirilmesiyle Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti ismini alan ve ardından Tanzimat dönemi düzenlemelerinin bir sonucu olarak 1849'da Cezayir-i Bahr-i Sefid yönetimi oluşturulmuştur (Taşbaş, 2014: 6). 19. yüzyılın başından itibaren Osmanlı'da yaşanan toprak kayıpları Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetinin sınırlarını da daraltmıştır. 1831'de başlayan Mehmet Ali Paşa'nın isyanı ve Tanzimat Fermanı hem Osmanlı'yı hem de Rodos'u etkileyecek adımların atılmasıyla sonuçlanmıştır (Aksoy, 2021: 4).

1867 Vilayetler Nizamnamesi çıkarılmasıyla Sakız adası vilayet merkezi iken 1876'da vilayet merkezi Rodos'a aktarılmıştır. Görülüyor ki Osmanlı yönetiminden kaybına kadar geçen sürede adada başka önemli olaylar yaşanmamıştır (Taşbaş, 2014: 6).

2.1.1.2. İtalyan İşgali ve Sonrasında Rodos'un Durumu

19. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa siyasetinde kendini gösteren iki devlet İtalya ve Almanya olmuştur. Değişen dengeler netice itibariyle Osmanlı Devleti'ni etkilemiştir. Ulusal birliğini sağlayarak güçlü bir konuma gelen İtalya sömürge yarışına hız vererek, 28 Eylül 1911'de verdiği ültimatoma ret cevabı gelince Trablusgarp'a çıkarma yaparak Osmanlı'ya savaş açmıştır (Taşbaş, 2014: 6-7). İngiltere ve Fransa İtalya'nın Trablusgarp'ın çok çabuk ele geçireceğini, Osmanlı'nın İtalyanlara karşı dayanamayacağını sanmışlardır ancak güçlü bir direnişle karşılaşmışlardır (Taşkiran, 2009: 100). İtalya'nın Trablusgarp'taki bu direnişi kırmak adına Anadolu kıyılarına ve Boğazlara yaptığı girişimlere büyük devletler tepki gösterince bu sefer adaları hedef haline getirmiştir (Taşbaş, 2014: 6-7). Bu süreçte İtalya, adaları işgal için harekete geçmiş ve Ege'deki harekâtın Osmanlı Devleti tarafından izlenmesini önlemek amacıyla adaların Anadolu ile haberleşmesini sağlayan kabloları tahrip etmiştir (Hayta, 1994: 132-133).

4 Mayıs 1912'de İtalyan gemileri Rodos'a çıkarma yaparken bir yandan da teslim çağrısında bulunmuşlardır. Rodos Valisi İtalyanlara karşı koymak için gerekli donanımına sahip değildir ve protesto amaçlı görevini bırakmıştır. 5 Mayıs'ta İtalyan kuvvetleri Rodos'a girerken adadaki Türkler de savunma yapmak için merkezde yer alan Pisthos köyüne çekilmiştir. Ancak saldırılara karşı koyamamışlar ve 17 Mayıs 1912 günü teslim olduklarında Türk hâkimiyeti de fiilen sona ermiştir (Taşbaş, 2014: 6-7). Rodos adasının işgalinden sonra İtalyanlar Rodos ve çevresindeki adalara yönelmişlerdir. Adalarda hiçbir direniş olmadan Kerpe 29 Nisan'da, Herke 9 Mayıs'ta, Leros ve Kilimli adaları gibi diğer küçük adalar 12 Mayıs'ta, Lipos 16 Mayıs'ta, Sömbeki 19 Mayıs'ta ve İstanköy 20 Mayıs 1912'de İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. Yalnızca Meis adası o dönemde işgal edilememiştir. İtalya adayı ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonra alabilmiştir (Taşkiran, 2009: 103-104). Mayıs ayı boyunca süren işgallerin ardından İtalyan Hükümeti adalarda bir takım idari, mülki ve ekonomik düzenlemeleri yürürlüğe koymaya başlamıştır (Örenç, 2006: 166).

Bu İtalyan işgalini önceleri sıcak karşılayan adalılar, bu dönemde özerkliğini kazanacaklarını ve ardından da Yunanistan ile birleşmeyi ummuşlardır. Ancak gelişmeler bekledikleri gibi olmamış Türk idaresindeki hallerini arar olmuşlardır (Hayta, 1994: 144).

Geçen bu süreçte İtalyan işgaline karşı tepki ve tedbirler devam ederken Osmanlı-İtalya savaşına son veren Uşi Antlaşmasının 2. maddesince Osmanlı, Trablusgarp ve Bingazi'den askerlerini çektiğinde İtalya da Rodos ve on iki adayı teslim edeceğini beyan etmiştir. Ancak anlaşmadan kısa bir süre sonra Osmanlı'nın buraları boşaltma noktasında gecikmesinin nedeni hali hazırda devam eden Balkan Savaşları nedeniyle adaların Yunanistan tarafından işgalinden çekinmesidir. Bunun mümkün olmayacağı belli olsa da İtalya, adaları Osmanlı talep edene kadar koruyacağına dair bir söz vermiş ve Trablusgarp'ın boşalması meselesine hız kazandırmıştır. Görülen o ki Osmanlı'nın adaları Yunanistan'a kaptırma düşüncesi ve İtalya'nın verdiği söze itimat etmesi bu toprakların kaybedilmesinin bir parçası olmuştur (Taşbaş, 2014: 7-8).

Balkan Savaşlarının sona ermesiyle adalar üzerinde Yunanistan ve Osmanlı Devleti'nin hak iddiaları adalar sorununu gündeme getirmiştir. Yapılan konferans neticesinde adaların Yunanistan'a verilmesi Osmanlı tarafından kabul görmemiştir. Ardından I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle konuyu tekrar ele alma şansı kaybedilmiştir. 1915 yılında Rodos ve on iki adayı elinde bulunduran İtalya, Osmanlı Devleti'ne savaş açınca adalar üzerindeki hâkimiyetini müttefiklerine kabul ettirmiştir (Taşbaş, 2014: 8). 1911 yılı içerisinde resmi anlamda hala Osmanlı Devleti yönetiminde olan adada yaşayan halk her türlü sorunun çözümünü devletten beklese de bağılılık hissini kaybetmiş oldukları gözler önündedir. Osmanlı Devleti'nin yaşadığı krizler neticesinde de Rodos halkının ilk fırsatta Yunanistan'a bağlanma talebiyle geleceğini bildiği halde Osmanlı Devleti'nin geçim kaynaklarının artırıp, bayındırlık eksikliklerinin gidermesi ve eğitim konusunda iyileştirme çabası hükmü altındaki toprak parçasına verdiği değerin bir işaretidir (Aksoy, 2021: 20).

I. Dünya Savaşı sırasında Rodos ve on iki ada Osmanlı-İtalya arasında çekişme noktalarından biri olmaya devam etmiştir. Yapılan gizli anlaşmalar (Londra Anlaşması) ile Antalya ve çevresi İtalya'nın işgal sahası olmuştur. Bu durumda Anadolu'ya yapılacak bir İtalyan harekâtında Rodos bir üs olarak kullanılacaktır (Taşbaş, 2014: 8). Aynı zamanda ada savaş sırasında stratejik konumundan dolayı yalnızca İtalya'nın değil müttefiklerinin de dikkatini çeken bir yer olmuş, Fransa da Rodos'a kuvvet göndermiştir (Taşbaş, 2014: 11). Ancak Osmanlı-İtalya karşılıklı hazırlıklarını yürütürken I. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle Osmanlı'nın dâhil olduğu ittifak grubu yenilince anlaşma sağlayan devletler kendi köşesine çekilmiştir. Osmanlı için durum böyle olmamıştır. İtilaf devletleri Anadolu üzerinde payına düşeni almak için işgallere başlayınca özünde Antalya ve çevresini işgal etmek isteyen İtalya'nın ada üzerinde yürüttüğü askeri politikalarla bu zeminin yolunu hazırladığı anlaşılmaktadır (Taşbaş, 2014: 12-13).

1912 İtalyan işgalinden sonra adaların tahliyesi söz konusu olunca buraları kendi topraklarına katmak isteyen Yunanistan daha çok adayı almak istemiştir. Yunanistan'ın bu emeli o zaman gerçekleşmemekle beraber Sevr ve Lozan antlaşmalarında Meis'in İtalya'ya verilmesi yüzünden 12 adanın sayısı 13'e Rodos'la birlikte 14'e çıkmış oldu (Turan, 1965: 1-2). II. Dünya Savaşı patlak verdiğinde bölgedeki söz konusu 13 ada ve adacıklar İtalya egemenliğindeydi ve Türkiye'ye elindeki adaları verme teklifi sunsa da savaş dışı kalma politikasıyla kabul etmemiştir. 10 Şubat 1947'deki Paris-İtalyan Barış Antlaşmasının 14. maddesi ile İtalya, Lozan'ın 15. maddesiyle devraldığı 13 ada ve Meis adasını ve bağlı adacıkların yönetimini askersizleştirme şartıyla Yunanistan'a bırakmıştır. İtalya aynı zamanda 43. madde ile de 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan'ın 16. maddesi ile sahip olduğu haklardan vazgeçmiştir (Uluslan, 2012: 7). 1948 sonrasında Türklerin çoğu adadan ayrılarak Türkiye'ye yerleşmiştir (Kiel, 2008: 4). Ancak adaların Türkiye'ye olan bağı hem maddi hem de manevi boyuttur. Coğrafi özelliklerinin etkisi ile Anadolu sahillerinde denizaltında bulunan kalıntılar da bunu desteklemektedir. Öyleyse *“Demek ki, adalarımız Anadolu'nun ebedi birer cüz'-i layenfekkidir; o halde adalarımız Anadolu'dan Türkiye'den ayrılamaz.”* (Uluslan, 2012: 17).

Adadaki Rumlar ticaret, balıkçılık, ziraat ve çobanlıkla, Türkler rençperlik, ziraat ve küçük zanaatlar ile İtalyanlar memuriyet, ayrıca ticaret ve küçük sanayii, Museviler ise ticaret ile geçinmişlerdir. Ada Yunanistan'a ilhak edildikten sonra, daha çok merkezde olmak üzere çeşitli kasabalarda oturan İtalyanlar buralardan ayrılmıştır. 1947 yılında Yunan idaresine geçen Rodos ve On iki adalar, günümüzde turizm ile geçimini sağlamaktadır. Ayrıca Yunanca deyimi ile Dodekanissa, On iki ada Vilayeti adı altında bir idari birimdir (Bastıyalı, 1999: 7-8).

Fotoğraf 25: Rodos Adası Konumu*

Fotoğraf 26: Rodos Adasından Bir Görünüm *

2.1.2. Meis (Kastellorizo) Adası

Meis adası İsporad (Yun. Dağınık) adalarının güney tarafının sonunda “Lykia” adıyla anılan sahilin yakınında Rodos vilayetinin de doğusunda olan ve çevresi on beş mil olan bir adadır (Taşkiran, çev.1996:1). Bu noktada değinilmesi gereken bir diğer konu da şudur ki Lykia denildiğinde genellikle denizdeki adalar unutulurak Anadolu Akdeniz’i karasındaki yerleşimler ele alınmaktadır. Oysa bugünün Türkiye-Yunanistan sınırlarının Lykia kültürel

* <https://maps.google.com/> (10.06.2023).

* <https://www.birdakikadageziyorum.com/rodos-adasi/> (10.06.2023).

bağını belirlemediğini yani Kaş'ın altındaki gözü hasebiyle Meis adasının da karadakilerle bir arada yer alması gerektiğini belirtmekte fayda vardır (Çevik, 2021: 295).

Menteşe Adaları kapsamında yer alan ve Avrupa kaynaklarında Güney Sporadlar olarak geçen Rodos, 12 Ada ve Meis'tir (Mengeş, 2017:3). Meis'in resmi ismi büyük anlamına gelen Megisti'dir. Anadolu ana kıtasından dördüncü zaman diliminde kopup ayrılmıştır (Gerçek, 2018: 12). Rodos'un 72 mil doğusundadır ve Yunanistan'ın en doğu noktasında olan ada etrafındaki adacıkların en büyüğüdür. Stroggili, Psoradia, Agrielea, Psomi, Mikro Mavro Pini, Ro, Polifados Dio gibi adacıklarda Meis'e bağlıdır (Yıldırım, 2020: 8). Gayri askeri statüdeki adanın Yunan anakarasına uzaklığı 322 deniz mili (600 km) iken Türk anakarasına uzaklığı 1,1 deniz mili (2,02 km)'dir. Yüzölçümü 12 km²'dir (Yaycı ve Paksüt, 2022: 150).

Coğrafi koordinatları 36 derece 9' kuzey, 29 derece 35' doğu olan Meis, bir Akdeniz adası olmasına rağmen Ege adaları grubunda yer almaktadır. Yunanistan'ın Güney Ege bölgesinde bulunan on iki ada valiliğine bağlı bir kasabadır. En yüksek noktası denizden 272 metredir (Gerçek, 2018: 9).

Meis adasında orman yoktur ve kayalık bir yapıya sahiptir (Taşkıran, 2009:29). Ekilebilir bir arazisi olmadığından dolayı da "Harmansız Ada" olarak adlandırılmıştır. Adada su olmadığından adalılar su ihtiyaçlarını Kaş'tan karşılamışlardır. Halk geçimini süngercilik, balıkçılık ve gemicilik yaparak sağlamıştır. Gemiler yazın Anadolu sahillerinden Mısır ve Suriye kıyılarına odun, kömür, zahire taşımaktadır. Osmanlı idaresi sayesinde adaya incir ve zeytin ziraatı getirilmiştir. Bu da ada halkı için önemli derecede gelir sağlanmıştır. Yine de adalıların çoğu ticaretle ilgilenmişlerdir (Taşkıran, 2009: 31-32).

Meis'de yaşam M.Ö. 6000'lerde Neolitik Çağda başlamıştır (Bilgin, 2011:13). İlk çağda M.Ö. 2000-1580'lerde başlayan yerleşimle birlikte M.Ö. 1150'de ise anakara kıyılarından gelen Dorlar Megiste'te kolonileşmişlerdir. Öncesinde ise Karyalı korsanlar ve küçük Asya kıyılarından gelenler buradaki ilk farklı etnik gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ada, M.Ö. 350-300'lerde Rodos'un yönetimine girmiştir. Ardından kısa bir süre Rodos egemenliğinden çıksa da yeniden hâkimiyet altına alınmıştır. M.Ö. 38'de Romalı Cassius Longinus, adayı Karya ve Kilikyalı korsanlara karşı bir üs olarak kullanmıştır. Ada, Roma, Rodos ve Bizans tarafından yönetilmişse de Geç Bizans dönemine kadarki süreçte adanın durumu belirsizdir. Çünkü 5.-8. yüzyıllar arasında ve yeniden iskân sağlanacağı süreç olan 7-11. yüzyıllarda muhtemelen korsan baskınları nedeniyle ada terkedilmiştir. 1306-1309 yıllarında St. Jean Şövalyeleri adaya gelmişlerdir. 1377-1396'da ise Rodoslu Aziz Jean Şövalyeleri Nişanının 8. Baş Yargıcı Juan Fernandez de Heredia tarafından kale tamamlanır

(Gregory, 1-2). 14. yüzyılın Alman Hacı seyyahlarından olan Ludolf von Sudheim Rodos ve çevresindeki adalarda yaşayan Hospitalier tarikatının Türklerle olan ilişkilerini ve Türk tehdidine karşı aldıkları önlemleri şöyle ifade etmektedir:

“Yine tarikat üyeleri iyi ve verimli küçük bir adayı daha ellerinde bulundurur ki onun ismi Castelroy’dur. (Kızıl Hisar Adası/Meis Adası), bu ada bir zamanlar Türkler tarafından heba edilmişse de şimdi tarikat üyeleri ve onların ücretli askerleri oraya iyice yerleşmişlerdir. Orada son derece güçlü ve yüksek bir kale vardır, kaleden denizin herhangi bir yerine giden gemilerin tamamı neredeyse 50 millik bir mesafeden görülebilir ve de o zaman onlar Rodos, Kos ve diğer Hristiyan yerleşimlerdeki yoldaşlarına işaret gönderirler. Gün içinde dumanla, geceleri bayraklarla denizde kaç adet gemi olduğunu bildirirler ve böylece tarikat üyeleri ve Hristiyanlar gemilerin sayısına göre savaş ve savunma hazırlıkları yaparlar. Bu ada, Hristiyanlar için son derece kullanışlıdır. Çünkü tarikat üyeleri bu adayı ve kaleyi ellerinde tuttukları sürece Türkler, gemileriyle Hristiyanlara zarar veremezler.” (Aliyazıcıoğlu, 2021: 10).

1440’a gelindiğinde de 131 yıl şövalyelerin yönetiminde olan ada, Memluk Sultanı tarafından alınmıştır. 1443-1444 yıllarında ise Mısır kısa süreliğine adayı ele geçirmiş ve kaleyi yıkmıştır. Mısır’ın bu süreçte Rodos’a saldırılar düzenlediği bilinmektedir. 1450’de Papalık fermanı gereğince adayı Napoli kralı Aragonlu Alfonso devralmış ve yine şövalyeler adanın hükümdarı olarak kalmışlardır. 1480’de ise ada sakinleri Türklerin saldırı planlarından kaçmak üzere Rodos, Girit ve Napoli’ye gitseler de 1498’de geri dönmüşlerdir (Gregory, 1-2).

Genel anlamda düşünüldüğünde ada Likyalılara, Karyalılara, Helenlere, Rodoslulara, Romalıları, Araplara (888’de 41 yıl kadar Abbasi donanması) ve Bizanslılara hizmet etmiştir. Torosların ve Anadolu’nun bir devamı niteliğini taşıyan adayı 1307’de Selçuklular, Osmanlı Devleti devrinde ise ilk olarak II. Murat zapt etmiştir. Daha sonra Rodos şövalyelerinin eline geçen adayı 1519’da Muslihiddin Kaptan geri almıştır (Bayık, 1982: 91).

1913’te meydana gelecek olan yerel bir isyan sonucu Meislilerin özerkliğini ilan etmesiyle son bulacak olan Osmanlı idaresinin varlığına dair (mezarlık, cami, hamam) o dönemin izlerine rastlamak mümkündür (Bilgin, 2011: 82).

Bu süreçte din ve ticaret özgürlüğü adına Meis şanslı adalardan biridir ki devlete olan bağlılığı arttırıcı ve halkı rahatlatan önlemler alındığı görülmüştür. Bu arada “Demogerondia” adı verilen yerel meclislerin görevlerini sürdürmelerine izin verilmiştir. Anadolu’nun güneybatısı için stratejik öneme sahip olan Meis adası da kale muhafızlarınca korunmaktadır.

Bu muhafızların maaşlarını Teke ve Alanya Sancakları karşılamaktadır. Ayrıca deniz taşımacılığı ve deniz ticareti yoluyla kazanılan paralarla adaya bina, hayrat, rıhtım vs. inşa edilmiştir (Gerçek, 2018: 72-73).

Rodos'a bağlı Meis adasındaki yaşanan gelişmeler seyyahların da gözünden kaçmamıştır. 19. yüzyılda Texier, “iç bölgelere nispeten zenginleşen ve giderek gelişen bir yer” olarak tarif etmiştir (Şimşek, 2022: 16).

Ege denizindeki adalarda Osmanlı Devleti'nin fethiyle beraber yönetsel düzeltmelere gidilmiştir. Midilli, Limni gibi önemli adalar Derya Beylerinin idaresine geçirilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın fethettiği adalarla birlikte Ege Adaları'nın yönetimi Cezair-i Bahr-i Sefid Eyaleti adı altında toplanarak eyaletin merkezi yine Gelibolu Sancağı ilan edilmiştir. Barbaros Hayrettin Paşa da beylerbeyi olarak atanmıştır. Eyalet sayıları sonraki dönemlerde artacak olsa da temelinde Gelibolu, Karlılı, İnebahtı, Eğriboz, Midilli ve Rodos olmak üzere altı birimden oluşmaktadır. Söz konusu olan Meis ise bu birimlerden Rodos'a bağlıdır (Gerçek, 2018: 71).

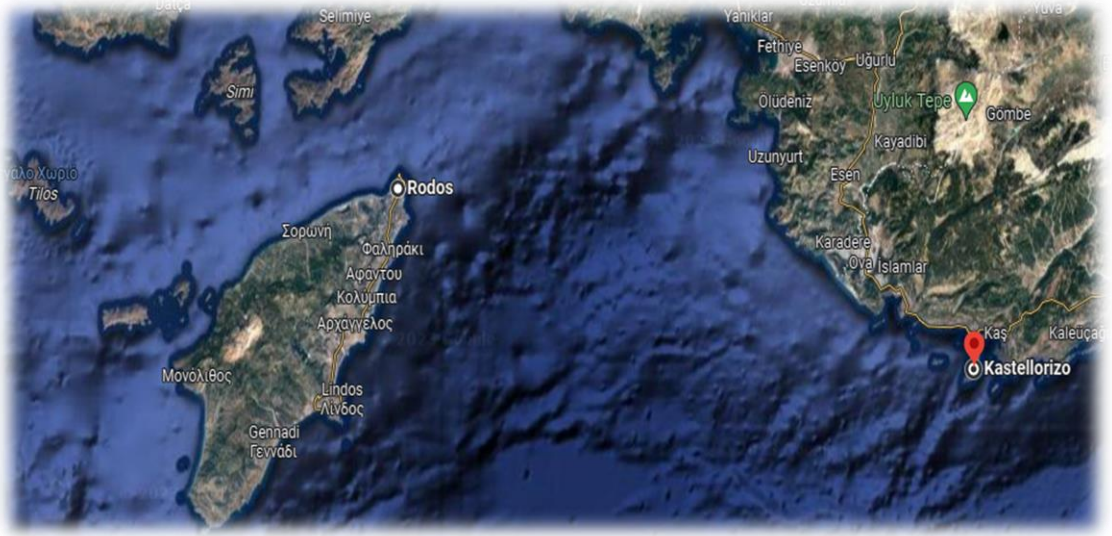
Osmanlı Devleti'nin yenilmesinden ve Mondros Mütarekesi'nden sonra İtalyanların Anadolu'daki işgalleri 1919 yılında başlamıştır (Gerçek, 2018: 108). Bu sırada İtalyan işgali altında olan ada, tekrar Osmanlı yönetimine dâhil olsa da Fransa adayı ele geçirmiş, 1 Mart 1921 yılında Londra Konferansında bir anlaşma neticesinde adayı İtalyanlara bırakmıştır (Gökçe, 2018: 13). Ada Lozan Konferansının ikinci devresinde zorlu müzakerelere neden olmuştur. Türklerin adada yaşamasına rağmen, İngiliz Delegasyon Başkanı Rumbold halkın Hristiyan olduğunu ileri sürmekle birlikte Türkiye'ye buranın verilmeyeceğini söylemiştir. Ancak İsmet İnönü, adanın Anadolu'nun bir parçası olduğunu dile getirdiyse de netice alınamayacaktır (Bayık, 1982: 92-93).

Sonuç olarak Türk Heyeti, İsmet Paşa'nın “*Meis adası Anadolu'nun parçalarındandır. Ona malik olmak davamız meşru ve haklıdır. Fakat cihan sulhunun temini gayesi ile bu ada hakkındaki isteğimizden vazgeçiyoruz.*” sözleriyle birlikte dünya barışı adına böylesi bir fedakârlık gösterilmiştir (İnce, 2013: 20).

Meis adası kürekle çekilen bir kayıkla üççeyrek saatte geçilebilecek kadar Anadolu'nun yanı başında olan küçük bir ada olduğu, 1906 yılında Andifli'den yelkenli bir kayıkla 20 dakikada adadan Anadolu'ya geçilebildiği belirtilmiştir. İstanbul'daki Anadolu ve Rumeli Hisarları arasındaki mesafeden bile kısa olduğuna dair bir karşılaştırma dahi yapılmıştır. Bundan dolayı ada, Anadolu'ya bitişik gibidir. Bu bağlamda Meis'in Anadolu'ya yakınlığından ötürü Anadolu'ya dâhil edilmeyip, Rodos idaresine verilmesi hususu da ayrı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Uluslan, 2012: 10).

Fransa'dan İtalyan kontrolüne geçiş ise daha sonra Lozan Antlaşması ile onaylanmıştır. Ada üzerinde başlayan İtalyan egemenliğinin yaşandığı yıllarda toplumsal, ticari ve askeri birçok alanda sert kısıtlamalar getirilmiştir. Yalnızca diğer adalarla etkileşim içinde kalmasına izin verilmiştir. 1933'te yağ, un, şeker, kahve gibi ürünlere getirilen gümrük vergileri nedeniyle halk yönetime tavır almıştır. Ticari fırsatların ve ayrıcalıkların kaybı, 1939'da İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ve İtalya'nın 1940'ta savaşa katılması gibi sebepler adalıların göçleriyle sonuçlanmıştır. 1941'de İngilizler adaya saldırmış ve işgal etmiştir. İtalya, 8 Eylül 1943'te müttefiklere teslim olmuştur. İngilizler ise Almanlardan önce İtalyanların elindeki adaları almak için harekete geçmişlerdir. 1943'te müttefiklerin işgaliyle bombalamalar altında kalan tek ada olmuştur. Siviller Andifli (Kaş) üzerinden Kıbrıs'a oradan da 1945'e kadar BM kamplarına nakledilmiştir. Çoğu geri döneceklerini düşünerek eşyalarını evlerinde bıraksa da süren çatışmalar ve 6 Temmuz 1944'te yaşanan yangın çoğu evin harap olmasıyla sonuçlanmıştır. Bu dönemde ada İngilizler için bölgede önemli bir üstür ve yeniden onarım sürecine girilmiştir. İngilizlerin, Meis dışında on iki adanın Yunanistan'a geri verilmesi yönünde niyetlerine karşılık Meis'i Yunanistan talep etmemiştir. Bazı dışişleri bakanları adanın Türklere devrini kabul etse de Sovyetler Birliği ve Avustralya Nisan-Mayıs 1946'da toplanan Dışişleri Bakanları Konseyi'ne kadar kararsız kalmışlardır. ABD ve İngiltere, nüfusu tamamen Rum olduğundan Meis'in on iki adalardan ayırmanın mümkün olmadığı dile getirmişse de Yunan Hükümeti konseyde adaya ihtiyaç duyduğunu söylemiştir. Sonunda, İtalya ile Barış Antlaşması imzalandığında, Meis de dâhil tüm on iki ada, 15 Şubat 1947'de fiili, 3 Ocak 1948'de ise resmen Yunanistan'a geçmiştir. 12 Adalar ve Meis adasının II. Dünya Savaşı sonrasında yoğun diplomasi silsilesinin ardından Yunanistan'a verilmesinde ABD ve İngiltere'nin kararlarının rol oynadığı açıktır (Bayer, 2020: 8).

Fotoğraf 27: Rodos Adasına Göre Meis Adasının Konumu*

Fotoğraf 28: Kuşbakışı Meis Adası*

2.1.3. Sömbeki (Simi) Adası

Reşadiye ve Bozburun yarımadalarının önünde Karaburun ile Datça arasındaki koyu kapatacak biçimde uzanan bir adadır. Düzensiz kıyılarından dolayı pek çok koya sahiptir. İskeleye doğru kurulmuş olan Simi tek yerleşim yeridir (Taşkiran, 2009: 43) Rodos’a 41 km’lik mesafesi olan ada, Ege ve Akdeniz’de on iki adaların bir kolu olarak nitelendirilmektedir. Yunancada Simi, Osmanlı Türkçesinde Sömbeki olarak bilinir. Ayrıca ada ismini orada üretilen ve sünger avcılığında kullanılan “Sümbek” adlı gemilerden almıştır.*

* <https://maps.google.com/> (10.06.2023).

* <https://www.likyayolu.org/2014/09/meis-adasi-hatralar-meiste-neler-yaptik.html> (10.06.2023).

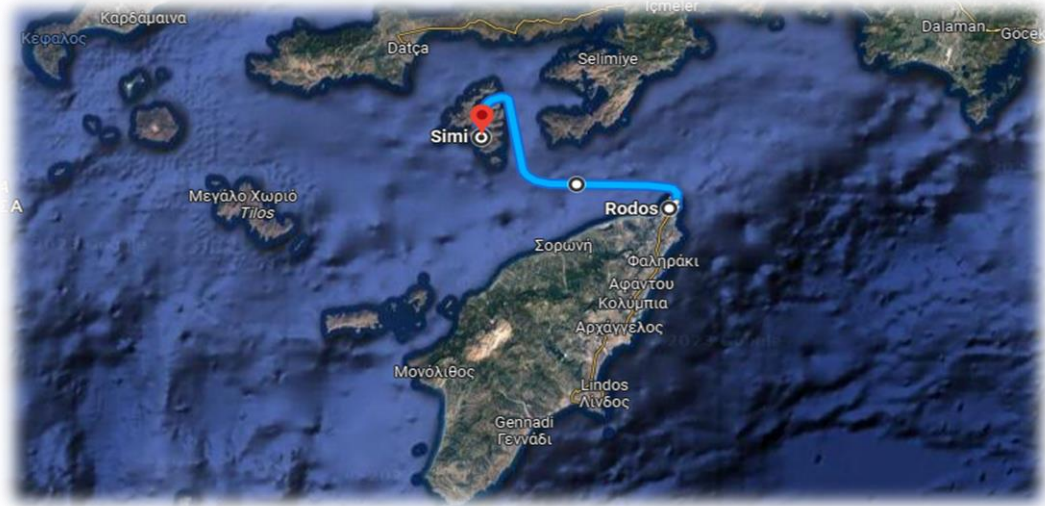
* Sömbeki. <https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6mbeki> (16.04.2023).

Osmanlı yönetimi döneminde bağlı olduğu Rodos’a iki saat uzaklıkta olan ada halkı gemici olarak bilinmektedir (Yıldırım, 2020: 249). Aynı zamanda Rodos’a bağlı olan ada, diğer adalara satılan Avrupa malzemelerinin bir deposu durumundadır (Taşkiran, 2009: 44). Hukuken Osmanlı toprakları dâhilinde olsalar da adada Müslümanlara ait resmi veya gayri resmi hiçbir bina yoktur (Yıldırım, 2020: 251).

Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayetinin Rodos’a bağlı olan Sömbeki’deki Rumların Yunanlara bağlılığı nedeniyle Osmanlı yönetimine meydan okuyan faaliyetlerde bulundukları görülmektedir. Bu yüzden ada güvenliğinin sağlanması amacıyla 86 kişilik bir müfreze oluşturulmuştur. Acı gerçeklerden biri de Rumların adada hiçbir şekilde Türk izi görmek istemeyişleridir. Bu duruma Sömbeki’de bir Müslüman Mezarlığına dahi izin verilmemesi örnek verilebilir. Türk devletinin buraya yaptığı yatırım, kanun, nizamların boşa gittiğini ve Yunan taraftarlarının propagandalarından endişe içinde olduğu anlaşıyor olsa da yine de Sömbeki’nin de Anadolu’nun bir parçası olduğu açıktır (Ulus, 2012: 11). İlerleyen yıllarda 19 Mayıs 1912’de İtalyanlar tarafından işgal edilen ada, daha sonra 1947 yılında Yunanistan’a dâhil edilmiştir (Hayta, 1994: 136).

Günümüzde ise arz talep dengesinin bozulması nedeniyle daha iyi şartlarda yaşamak adına Avrupa’ya göçler olmuştur ve adada turizm ön plana çıkmıştır.*

Fotoğraf 29: Rodos Adasına Göre Sömbeki(Simi) Adasının Konumu*

*<https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/gezi-rehberi/2812-icinizdeki-cocugun-suya-yansiyan-yuzu-symi-adasi-2> (16.04.2023).

* <https://maps.google.com/> (10.06.2023).

Fotoğraf 30: Sömbeki (Simi) Adasından Bir Görünüm*

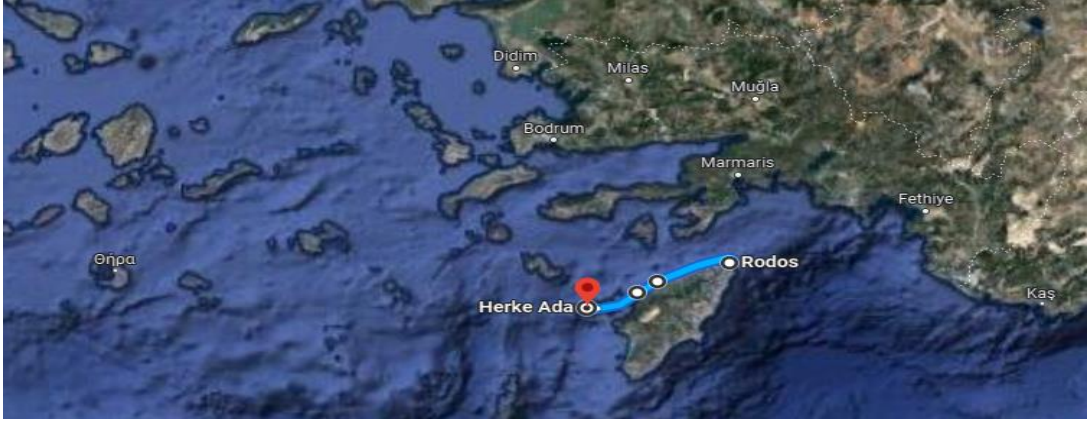
2.1.4. Herke (Halki) Adası

Rodos adasının yanında bulunan iki adadan büyük olanıdır ve adanın güneybatısında yer almaktadır. Rodos'a 9,5 mil mesafededir. Yüksek kayalık ve çorak bir yerdir (Taşkiran, 2009:36) Yunancada bakır madeni anlamına gelen “halkos” kelimesinden adını alan ada, zaman içerisinde bir gelişim göstermemiştir. Adada, ortaçağdan kalma kale kalıntıları sayesinde tarihi izlere rastlanmıştır. 6 Eylül 1522’de Osmanlı topraklarına katılmıştır. Zira Rodos’un işgalinde zorlanan Osmanlı kuvvetleri, Tilos gibi bazı adaların ele geçirilmesiyle moral bulmuşlardır. Diğer on iki adada olduğu gibi, Osmanlıların imtiyazına sahip olan bu adada, zaman zaman Venediklilerin saldırıları devam etmiştir. Türk-Venedik savaşı esnasında Venedikli Amiral Francisco Morosini, yerli Rum ahalیه de sindirmek adına adeta korku salmıştır. 1658 yılında neredeyse tüm ada halkını katlettikten sonra kalanları bir mağaraya koyup toplu halde yakmıştır. Bugün dahi Halki adasında “Kamenos Spilios” (Yanmış Mağara) diye anılan bu mağara ada tarihindeki kara bir lekeyi ifade eden tarihi bir öneme sahiptir. Daha sonra 1912’de diğer adalarla birlikte İtalyan idaresine ardından 1947’de de Yunanistan idaresine geçmiştir (Bastıyalı, 1999: 182-183).

Adada iki yerleşim yeri olduğu ve buralarda daha çok sünger avcıları ve denizcilerin yaşadığı bilinmektedir. Emporio adında küçük bir koya ve limana sahiptir (Taşkiran, 2009: 36) Rodos’tan İstanköy’e kadar Marmaris yarımadalarını kuşattığından dolayı Herkit’in küçük adalar arasında önemli bir konumda olduğu karşımıza çıkan bilgiler arasındadır. Çünkü adanın bir bakıma Rodos’un ve Anadolu’nun güvenliğiyle de yakından ilgisi bulunmakla birlikte Anadolu’nun da ayrılmaz bir parçasıdır denilebilir (Uluslan, 2012: 10).

* <https://www.gezecegiz.com/simi-adasi-gezi-rehberi-sombeki-adasi/> (25.05.2024).

Fotoğraf 31: Rodos Adasına Göre Herke Adasının Konumu*

Fotoğraf 32: Herke Adasından Bir Görünüm*

2.1.5. Kerpe (Karpathos) Adası

Girit adasına olan yakınlığı sebebiyle genel olarak Girit'teki gelişmeler paralelinde hareket eden bir ada olan Kerpe sulak bir yerdir. Adanın yüzölçümü 3011 km²'dir (Taşkiran, 2009: 25) Adada başlıca dört liman olup bunlardan en meşhuru ve korunaklısı Terisdoma Limanı'dır ki bu adlandırma limanın önünde bulunan üç küçük ada bulunmasından dolayıdır (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 221). Genellikle ada dağlıktır ve dağlarında gümüş,

* <https://maps.google.com/> (10.06.2023).

* <https://www.discovergreece.com/tr/dodecanese/halki?asset=2435-ig-17861899339486468> (25.05.2024).

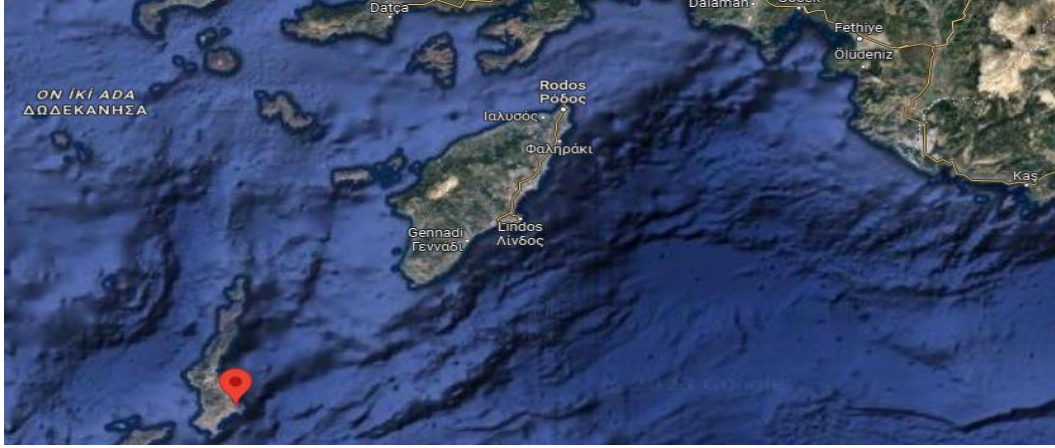
demir, kurşun madenleri vardır. Bunların uzun süre işlenerek dışarıya satıldığı bilinmektedir (Taşkiran, 2009: 27)

Adadakilerin çoğu taşçılık, tüccarlık, çiftçilikle geçinmektedir. Adanın kaynakları arasında mercimek, burçak, bakla, üzüm, ayva, incir, zeytin, limon, şarap, zeytinyağından oluşmaktadır. İhtiyaç duyulan diğer ürünler ise dışardan gelmektedir (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 223).

Rodos adasının 8 idari birimden oluştuğu ve oldukça büyük bir kazası olduğundan bahsedilmektedir. Ada ahalisinin Rum olduğu bilinmektedir. Ada halkının coğrafi şartlardan dolayı Yunanistan'a yakın olmasına rağmen Osmanlı Devleti'ne bağlı oldukları açıktır. Yine Eastern İngiliz Kablo Telgraf Şirketi'nin Pire kablo hattını takviye etmek adına adada bir aracı istasyonu bulunduğunu, Osmanlı Devleti'nin bu istasyon aracılığıyla haber alma teşkilatını çalıştırdıklarını ve karşılığında yüklü miktarlarda para ödediklerini belirtir. Ayrıca Posta Teşkilatı'nın da kayıklarla çalıştığını ve hava şartlarının uygun olmadığı zamanlarda posta işlerinde aksamalar yaşandığı bilinmektedir (Uluslan, 2012: 11).

Tarihi süreçte Kerpe adası başta Dorlar tarafından ele geçirilmiştir. M.Ö. 5. yüzyılda birçok medeniyetin geçiş noktasını oluşturmuştur. Atina ittifakının yanında yer alan ada, Romalıların ve ardından Bizans'ın hâkimiyetine girmiştir. 1206'da Leone Gavalas adlı bir komutanın idaresine geçmiş olmakla birlikte kısa bir dönem Cenevizlerin, sonrasında Rodos Şövalyelerinin eline geçmiştir. Şövalyeler devrinde özel statü ile Cornaro ailesinin mülkiyeti altında bulunan ada Patmos'tan hemen sonra 1538'de Osmanlı idaresine geçmiştir. 1658 yılında Venedikli gaddar komutan Fransesco Marosini, Halki adasını yakıp yıkmasına karşılık Kerpe adasına çok iyimser davranmıştır. Halki adası katliamından sonra Kerpe'ye gelen komutanın hiçbir kötü hareketi görülmemiştir. Hatta 12 yıl sonra büyük bir filo ile tekrar adaya ziyarette bulunmuştur. 1650'lere gelindiğinde Marosini'nin adaların korsanlara karşı korunmasında rol aldığı da bilinmektedir. Yine 1821'deki Yunan isyanında Yunanistan'ın yanında yer alan Kerpe halkı bir süre bağımsızlıklarını ilan ettilerse de 1832'deki Londra sözleşmesiyle tekrar Osmanlı idaresine dönmüştür. Bu olay aslında Osmanlı idaresinin ne kadar güçsüz olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak diğer adalarla birlikte 1912'de İtalyanlar tarafından ele geçirilen ada, 1947'de Yunanistan'a bağlanmıştır (Bastıyalı, 1999: 192-193).

Fotoğraf 33: Rodos Adasına Göre Kerpe Adasının Konumu*

Fotoğraf 34: Kerpe Adasından Bir Görünüm*

2.2. Adalarda İktisadi Bir Faaliyet: Süngercilik

Coğrafi açıdan da Akdeniz adalarının büyüklü küçüklü olmasının yanında göze çarpan bir özelliği vardır ki deniz ulaşımındaki sakin sularıdır. Bu olanağın da etkisiyle kendi aralarında ya da ana karalar arasındaki seferlerde birer durak konumundadır (Braudel, 2017: 245-246). Süngercilik ile hayatlarını idame ettiren insanlar için de adaların bu coğrafi özellikleri adeta bir nimettir. Çünkü insan ile sualtı etkileşimini de beraberinde getiren süngerciliğin binlerce yıllık bir geçmişi sahip olduğu düşünüldüğünde dünya üzerindeki beşiği Akdeniz sayılmaktadır. Türkiye de bu bağlamda coğrafi açıdan Akdeniz'e kıyısı olan bir konumda olması nedeniyle en kaliteli süngerlerin bulunduğu bölgelerden biri niteliğini kazanmıştır. Bu noktada Bodrum, Anadolu sınırlarında süngerciliğin merkezi konumundadır

* <https://maps.google.com/> (10.06.2023).

* <https://bizimizimiz.com/karpathos-adasi/> (25.05.2024).

(Topaloğlu vd., 2013: 258). Dünyanın diğer yerlerine oranla bakıldığında süngerciler de ticari açıdan servet değerinde olan süngeri en çok Ege ve Akdeniz’de bulmuştur (Özkul, 1941: 127).

Antik kaynakların verdiği bilgiler ışığında Malea Burnu, Anthedon, Delos, Rodos, Likya ve Hellespontos ilk yıllarda sünger avcılığının yapıldığı merkezler arasındadır. Bu kaynaklarda sünger avcıları *spongotheras*, *spongokolymnetes* ve *süngerus* isimleriyle anılmakta olup, Roma İmparatorluğu döneminde spongotosmos yani *sünger kesici* olarak tanımlandıkları bilinmektedir. Yine sünger dalgıçları Latince’de *idrarçı* olarak geçtiği gibi Delos’ta Artemis ve Apollon tapınaklarına sünger sunulduğunu gösteren yazılı kayıtlar da bulunmaktadır. Kaynaklardan edinilen bilgiye göre ise Kyzikoslu Apollodoros veya Didymos oğlu Rodis gibi süngerci isimlerine rastlamak mümkündür (Erdan vd., 2021: 3).

Bu bölgelerde sünger avcılığını yapanlar yalnızca Kalimnos, Simi, Halki, Kastellorizo (Meis) ve Nissiros adalarının sakinleri ile Bodrum ve Çeşme limanlarının bazı Rum sakinleridir (Deveciyan, 2013: 304). İstanköy ve Rodos Rumları hariç diğer adalardaki Rumların yapacakları başka iş yoktur ve tek geçim kaynakları süngerciliktir (Arslan, 2021: 183). Genellikle de sünger tarlalarının yerlerine Rumlar hâkimdir (Arslan, 2021: 185). Eski Yunan döneminden itibaren Muğla sahillerinde de süngerciliğin var olduğuna dair izler mevcuttur. Anadolu’nun Türkleşmesi sürecinden 1920’li yıllara kadar bakıldığında ise adalarda yaşayan Rumların yanı sıra Marmaris ve küllük arasındaki sahilde oturan Rumlarca da süngerciliğin yapıldığı bilinmektedir (Arslan, 2021: 183).

Avlanma yerleri incelendiğinde;

- İnce süngerler; Mandruha, Girit, Rodos, Stampalya (Astipalea), Sporad Adaları, Yunanistan.
- Büyük süngerler; Mandruha, Bingazi, Girit, Suriye, Kıbrıs, Rodos, Küçük Asya kıyıları, Sporad adaları, Yunanistan.
- Sert ince süngerler; Bingazi, Mandruha, Trablusgarp, Psathouria, Sporad Adaları, Küçük Asya kıyılarıdır (Deveciyan, 2013: 303-304).

19. yüzyıl sonlarında adalarda 300-400 teknenin süngercilik için kullanıldığı bilinmektedir. 1891’de bu işi yapanların sayısı 4220 iken bu amaçla kullanılan balıkçı teknelerinin sayısı ise 446 olarak kaydedilmiştir (Yürekli, 2011: 11). Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayetinde ise 1900’lü yıllarda süngercilik Meis, Rodos, Herkit, Sömbeki, Kalimnoz ahalisine mahsus bir uğraş olduğu ve 6.000’e yakın kişinin süngercilik yaptığı belirtilmiştir. (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 196).

Osmanlı döneminde Cezayir-i Bahri Sefid vilayeti içinde yer alan Rodos adasının ana geçim kaynakları tarım, hayvancılık ve süngerciliktir (Yıldız, 2013: 13). Rodos'ta şövalyeler devrinden itibaren mercan avcılığı da yapılmaktadır. Ada sahillerinden kızıl mercan çıkarılmaktadır ve yine bu işle Lindoslular ilgilenmektedir. Bilinçsiz yapılan avlanmalar mercanların azalmasına sebebiyet verdiğinden dolayı Osmanlı Devleti mercan avcılığına* da kısıtlama getirmiştir. Nitekim bu iş de imtiyazlı hale getirilerek yalnızca vergi verenlerin avlanmasına izin verilmiştir (Örenç, 2006: 512). Ancak Lindos adasında ise daha çok süngercilik yaygındır. Rodoslu avcılar, sünger çıkartmak için yapılmış teknelerle Akdeniz'in birçok bölgesinde bulundukları bilinmektedir. Adalar halkının en büyük gelir kaynağı sünger avcılığı olması nedeniyle de Rodoslu köylüler arasında işleyecek toprağı olmayanların bir kısmı ile özellikle arazisi kayalık olan adalarda yaşayanların yoğun olarak sünger işiyle ilgilendikleri görülmüştür (Çelik ve Ünen, 2015: 15). Rodos süngerinin tüketimi bilhassa yaz aylarında Mısırlı zenginlerin gelmesiyle artmıştır. Süngerciler en iyi süngerlerini dükkânlarının önüne asarak alıcısını beklemektedir. Örneğin Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın annesi Valide Sultan adaya her geldiğinde tanesi 10 lira olan hamamda üstüne oturlan 60 cm. süngerlerden en az 20 adet aldığı bilinmektedir. Tanesi 1-2 lira olan diğer kalite süngerler ise yoğun talep üzerine bir anda tükenmektedir (Örenç, 2006: 512).

1901 yılı Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesine göre Meis adasının senelik hasılatı 300-500 kıyye üzüm ile 150 kıyye incirden ibarettir. 40-50 kadar badem ağacı vardır. Ahalinin bir kısmı gemicilik bir kısmı da süngercilik yapmaktadır. Ayrıca dükkân ve ziraat işleriyle uğraşanlar da vardır. Adalılar diğer her türlü lazım gelen ürünleri dışardan almaktadır (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 226). Meis adası halkı çoğunlukla denizden geçinen bir toplum olmasına karşın balık ve süngerciliğin yanında üzümçülük, zeytincilikle uğraştıkları edinilen bilgiler arasındadır (Çevik, 2021: 296). Yani ticaretle hayatlarını idame ettiren bir kesim olduğu gibi Anadolu'da tarımla uğraşanlar da vardır. Buna karşılık adanın %80 kadarının geçimini denizden sağladığı ortadadır. Deniz mevsiminde adada kimse yok denecek kadar azdır (Yıldırım, 2020: 14-15). Meis yakınlarında kaliteli süngerlerin çıkarıldığı bilinmektedir (Örenç, 2006: 510). Bu yüzden Rodos sancağına bağlı Meis halkının neredeyse yarısı sünger çıkarmaktadır (Çelik ve Ünen, 2015: 15). Zaman içinde yaşanan bazı gelişmeler bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Örneğin dalgıçların yerine makinelerin kullanılmaya başlanmasıyla birlikte Meis ahalisi bu süngercilikten vazgeçme noktasına gelmiştir (Çoruh, 2009: 6). Bu da sünger avcılığından başka bir kaynağı olmayan yerliler için zor zamanların göstergesidir. (Şimşek, 2022: 15).

Çoğu zaman da ada, büyük savaşların art alanı iken bazen de korsan saldırılarının hedefi haline gelmiştir. Bu durum Doğu Akdeniz'in siyasi ve askeri gelişmelerden olumsuz

---

* Süngerde olduğu gibi mercan avı için de tezkere verildiği edinilen bilgiler arasındadır.

yönde etkilenmesine neden olmuştur. Örneğin 1659'da Venediklilerin ele geçirdiği adada yaşanan yağmadan dolayı ada halkı büyük bir yoksulluk yaşamıştır. Ancak ada 18. yüzyıla gelindiğinde ticari faaliyetlerle Yunan bağımsızlık savaşına kadar gelişecektir (Şimşek, 2022: 15).

Meis, Herkit, Kalimnoz ve Rodos'ta sünger avcılığı yapılırsa da Sömbeki süngerciliğin merkezi sayılmaktadır (Çelik ve Ünen, 2015: 15). Sünger avcılığı bu adada Osmanlı zamanında başlamıştır (Taşkiran, 2009: 44). 1894 yılı itibariyle bu adaya ait 365 gemiden 235'i sünger işinde kullanılmaktadır. Bunlardan 50 adedi makineli, 38 tanesi dalgıç kayığı, 106'sı tarak 41'i zıpkından oluşmaktadır (Örenç, 2006: 511). Ayrıca Sömbeki adasında 1.000 kişinin üzerinde sünger dalgıcının olduğu bilinmektedir (Katağan vd., 1991: 27). Sömbeki'deki dalgıçların çokluğu ve ileri derecede dalgıçlığa hâkim olmaları sayesinde sünger dalgıçlarının Sömbeki/Sönbeki olarak anıldığı da varılan bilgiler arasındadır (Şimşek, 2023: 25).

Sömbeki Limanı'na ait 350 kayık vardır ki bunlardan 38'i makine, 5'i dalgıç, 160'ı tarak, 40'ı zıpkın ve gerisi de nakliye ve balıkçı kayıklarıdır. Aynı zamanda limana dışardan pek çok kayık girip çıkmaktadır (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 215).

Ayrıca adanın dağlık ve engebeli oluşu nedeniyle tarım ve hayvancılık yapılamamaktadır. Bu yüzden Simi halkı yıllara göre sayıları değişmekle birlikte ortalama 200'e yakın tekne ile geçimlerini süngercilikle sağlamaktadırlar. Rodos'a bağlı olan bu adada süngercilik önemli bir gelir kapısıdır. (Taşkaya, 2022: 25).

Genellikle en kaliteli süngerlerin Osmanlı sularından özellikle de Sömbeki, Kalimnos, Rodos ve Isporad adalarından çıkarıldığını söylemek mümkündür (Özgün, 2013: 3). Bundan dolayı da diğer yerlerden çıkarılanlardan daha yüksek fiyatlarda alıcısı olduğunu belirtmekte fayda vardır (Yürekli, 2011: 22).

Tablo 2: Kalitesine Göre Sünger Fiyatları

Piyasadaki kalitesine göre süngerler	1855-1859 yılı rakamları	1888 yılı rakamları	1891 yılı rakamları	Türlerine göre sünger fiyatları
Al'a (iyi kalite)	200-325 kuruş	200-250 kuruş	180-360 kuruş	1. ve 2. kalite süngerler: 1877-1881 yıllarından 1901'e kadar parça başına 6-20 kuruş iken okka başına 100-800 kuruştur.
Vasat (orta kalite)	40-100 kuruş		100-160 kuruş	3. ve 4. kalite süngerler, aynı yıllarda 40-160 kuruştur.
Edna (düşük kalite)	28-30 kuruş	70-130 kuruş	20-30 kuruş	

Kaynak: (Yürekli, 2011: 21)

Tabloda da görüldüğü üzere sünger kalitesinin fiyatları etkilediği ortadadır. Yine kalite dışında parça baz fiyatlarının da yıllara göre değişim gösterdiği söylenebilir. Örneğin 1. kalite olan tuvalet süngerlerinin parça bazında fiyat ortalaması 1888'de 6-12, 1898'de 12-20, 1901'de 12-16 Osmanlı Kuruşu olarak değişim göstermesidir (Yürekli, 2011: 21).

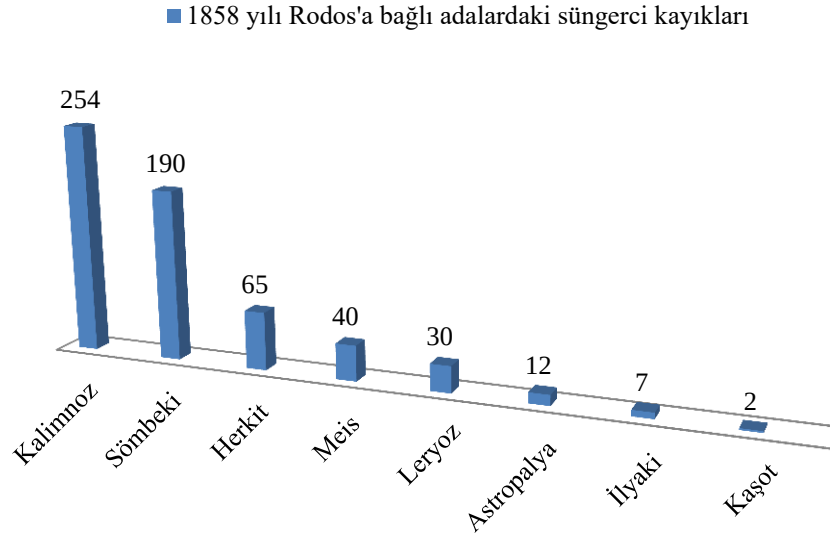
1890'ların sonlarına doğru fiyatlar üzerinde etkisi olan bir başka gelişme daha olduğu dikkat çekmektedir. Bu da 1898 yılı itibarıyla çıkartılan süngerin %30 oranında azalmasıdır. Bu düşüşteki etmenler sünger avlamak için taranılan alanın değişmesi, kötü hava koşulları ve iş gücü kaybı olarak sıralanabilir. Tabii %10-15 oranında da sünger fiyatlarında artışlar yaşanması da bu durumun bir diğer sonucudur. 1860'ların başından 1890'lı yıllara kadar bu artış azımsanmayacak derecede gözlemlenmiştir (Yürekli, 2011: 23).

Görüldüğü üzere Osmanlı döneminde sünger piyasasının önemli bir kısmını elinde tutan adalar olmuştur. En çok Sömbeki ve Kalimnos adalarında süngercilik zirve konumdadır. (Arslan, 2021: 183).

Balkan savaşlarının vuku bulduğu yıllarda Güneybatı Anadolu sahilindeki Rumlar, yurtlarından ayrılmaya başlayınca ve artık bu işi devam ettirecek başka bir zümre kalmamıştır. Çünkü bu alanda da yine Rum hegemonyası mevcuttur. Savaş bittiğinde de Rumlar, artık Osmanlı sularının geniş sünger sahalarından yoksun hale gelmişlerdir. Ve bunun bir sonucu olarak Sömbeki ve Kalimnos adalarının sahilleri zamanla süngerciliğin bitmesiyle birlikte yalnızca birer liman özelliği taşır olmuştur. (Arslan, 2021: 183).

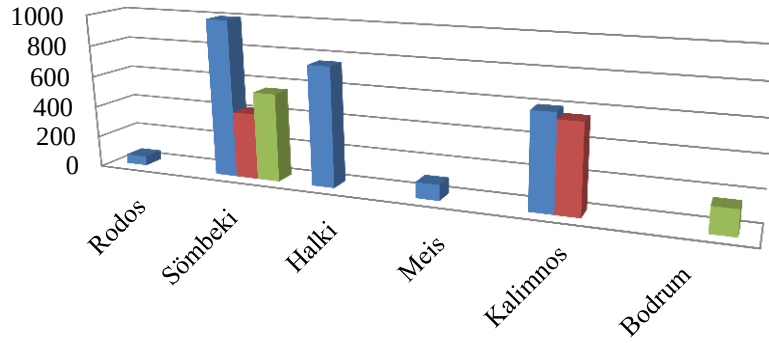
Hal böyle olunca Osmanlı'nın son dönemlerinde yani 1900'lü yılların başlarında süngercilik Güneybatı Anadolu kıyılarında ve Ege adalarında önemli oranda gerilemiştir. 1910 yılına kadar Sömbeki adası süngercilikle ilgili en önemli yerlerden biri olarak karşımıza çıkmıştır (Sarıköse ve Arslan, 2018: 6).

Grafik 1: 1858 yılı Rodos'a bağlı adalardaki süngerci kayıkları

Kaynak: (Örenç, 2006: 510)

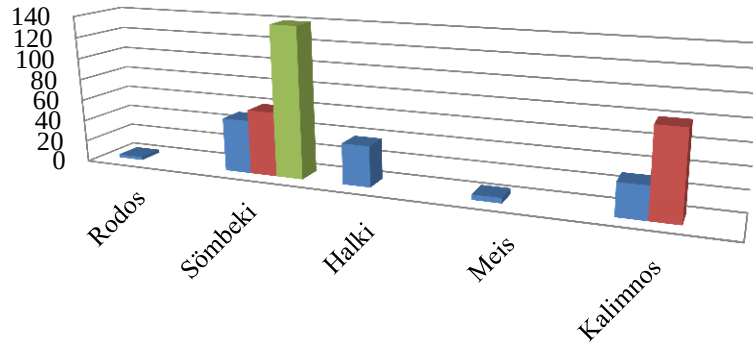
Grafik 2: 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı sularında sünger avcılığı yapan mürettebat sayısı

	Rodos	Sömbeki	Halki	Meis	Kalimnos	Bodrum
■ Skafander ile Süngercilik Yapan Mürettebat Sayısı	60	1000	760	100	600	
■ Çıplak Dalış ile Süngercilik Yapan Mürettebat Sayısı		420			560	
■ Tarakla Süngercilik Yapan Mürettebat Sayısı		560				160

Kaynak: (Özgün, 2013: 17)

Grafik 3: 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı sularında sünger avcılığı yapan tekne sayısı

	Rodos	Sömbeki	Halki	Meis	Kalimnos
■ Skafander ile Süngercilik Yapan Tekne Sayısı	3	50	38	5	30
■ Çıplak Dalış ile Süngercilik Yapan Tekne Sayısı		60			80
■ Tarakla Avcılık Yapan Tekne Sayısı		140			

Kaynak: (Özgün, 2013: 16)

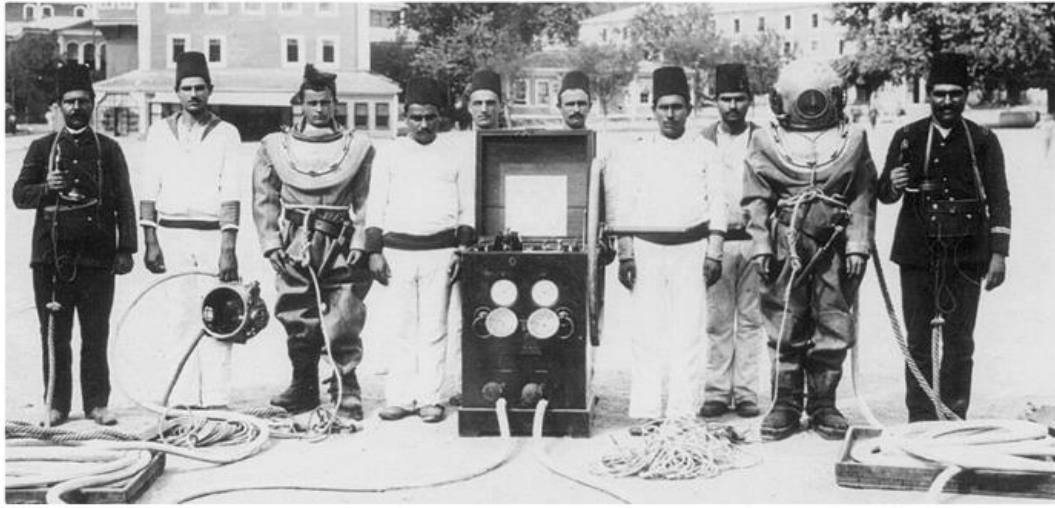
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİ RODOS VE ÇEVRESİNDEKİ ADALARDA SÜNGERCİLİK FAALİYETLERİ (19. YÜZYIL)

3.1. Osmanlı Döneminde Süngercilik

Osmanlı’da dalgıçlara “gavvas” denilmekteydi ve Tersane-i Amire personeli arasında sayılırdı. Develioğlu’nda ise gavvasın anlamı, “Dalgıç, inci ve sünger bulmak veya denize düşen bir şeyi çıkarmak ve temellerini düzenlemek üzere suya dalan, denizin dibine inen kimse.” olarak geçmektedir (Şimşek, 2023: 25).

Fotoğraf 35: Osmanlı Dalgıçları (19. Yüzyıl)*

Aslında Osmanlı Devleti’nde süngerin bilinmekte ve kullanılmakta olduğunu 19. yüzyıl öncesine ait incelenen vesikalar bizlere göstermiştir. Bunun dayanağı Osmanlı sarayının tuttuğu masraf kalemleridir ve içlerinde süngerin de var olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin 1762 yılındaki saray daireleri için tutulan masraf defterine göre sünger temini için 180 akçe harcandığı görülmektedir. Yıl bazında ise 2.160 akçelik bir bütçenin süngerin kullanılması için ayrılması kayda değerdir (BOA., TS. MA. d. 2406). Osmanlı’nın 1767 yılına ait senelik masraflarının arasında da süngerin bulunduğu kayıtlar, 19. yüzyıl öncesi Osmanlı’da sünger pazarı hakkında bilgi içeren önemli vesikalardandır. Bu bilgilere göre aylık 180 akçe olmak üzere bir yılda toplam 2.160 akçe süngerin kullanıldığı görülmektedir (BOA., TS. MA. d.2411). Yine Osmanlı Devleti’nin 1828 yılı hesap kaydına bakıldığında ise

* https://nautilusdivingcyp.com/tr_osmanli.php (15.06.2024).

toplamda 5004 eşya arasında sünger de vardır ve o yıl 325 kg. alındığı görülmüştür (BOA.,TS. MA. d. 2474).

Görüldüğü üzere süngerin, Osmanlı Devleti döneminde bilinmekte, hayatın birçok alanında ve saraylarda kullanılmak üzere temin edildiği anlaşılmaktadır. Ancak Osmanlı'da ticari anlamda süngerin avlanması yani süngerciliğin bir iş kolu olarak yapılması meselesini 1840'lı yılların başına kadar götürmek mümkündür. Bir bakıma uzun süredir bilinen ve denizlerden çıkartılan süngerin avlanması Akdeniz'in doğusunda ve bilhassa adalarda Osmanlı Devleti dönemine gelindiğinde oldukça önemli bir iktisadi faaliyet olmuştur (Şahin, 2013: 2). Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesinde bu uğraş "*Osmanlı sanayi bahriyesinin en hatırlısı en dehşetlisi süngerciliktir*" diye tanımlanmıştır (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 193).

Süngerciliğin Osmanlı karasularında hem Osmanlı vatandaşı gayrimüslimler ve Müslümanlar hem de Avrupalı avcılar tarafından sürdürülmekte olduğu bilinmektedir (Çoruh, 2009: 2).

Osmanlı dönemi süngerciliği hakkında bilgi veren yazarların başında Karekin Deveciyan gelmektedir. Ona göre sünger, "*Çarşu (çarşı) pazarlarda satılan ve umûr-i beytiyye (ev işleri) ve cerrahiyede istimâl olunan (kullanılan) sünger hayvanât-ı ea'iiyenin (hayvanlar âlemi) kesiretü'l-recliye fırkasından ve esfenciye(sünger) fasılasından bir nev'i hayvan olup pek derin denizlerin kasrında kaya ve taşlara merbut bulunmakta (bağlı), kâh adi talgıçlar (dalgıç) tarafından ve kâh "eskafender" tesmiye olunan talgıç makinesiyle (skafander) sayd (av) ve ihrâc (çıkarma) olunmaktadır.*" (Çoruh, 2009: 1).

Osmanlı sınırları düşünüldüğünde başlıca avlanma yerleri olarak Batı Anadolu kıyıları, Akdeniz kıyıları, Kıbrıs, Girid, Sporad adaları, Sömbeki, Sakız, Midilli, Sisam, Kalimnoz, Suriye, Mısır, Trablusgarp ve Bingazi kıyıları gösterilebilmektedir. Ancak süngerin asıl merkezi Girid, Rodos ve bu iki adaya yakın diğer adalar ile Anadolu'nun batı kıyılarını çevreleyen sularıdır (Çoruh, 2009: 1).

Osmanlı Devleti'nde ticari değere sahip, banyo süngerleri, tuvalet süngerleri ve simüşa denilen sert ve ince süngerler olarak bilinen üç çeşit sünger vardır. Tuvalet süngerleri daha ziyade Trablusgarb, Psathouria, Mandroha, Girit, Rodos, Stampalya, Sporad Adaları ve Yunanistan civarında bulunur. Banyo tipi sünger ise Kıbrıs, Suriye, Bingazi ve Anadolu kıyılarında avlanmaktadır (Çoruh, 2009: 2).

Rodos'un başlıca sünger merkezlerinden biri olarak sayılmasını 1858'deki kayıtlardan anlamak mümkündür. Buna göre o yılda Rodos ve civar adalarda 600 kadar sünger teknesinin bulunuyor olması bunun açık bir göstergesidir (Sarıköse ve Arslan, 2018: 5). 1891 yılında ise

Osmanlı'da 306 makineli teknenin varlığı durumu açıklamak için yeterli bir veridir. Yine aynı yıl 126 teknenin dalış teçhizatı donanımıyla süngercilik faaliyetlerine devam ettiği bilinmektedir. Tarımla ilgilenen kesimin de süngerciliğe rağbet ettiği göz önüne alınırsa bu rakamlar Osmanlı ekonomisi için hiç de azımsanmayacak derecededir (Yürekli, 2011: 16-17).

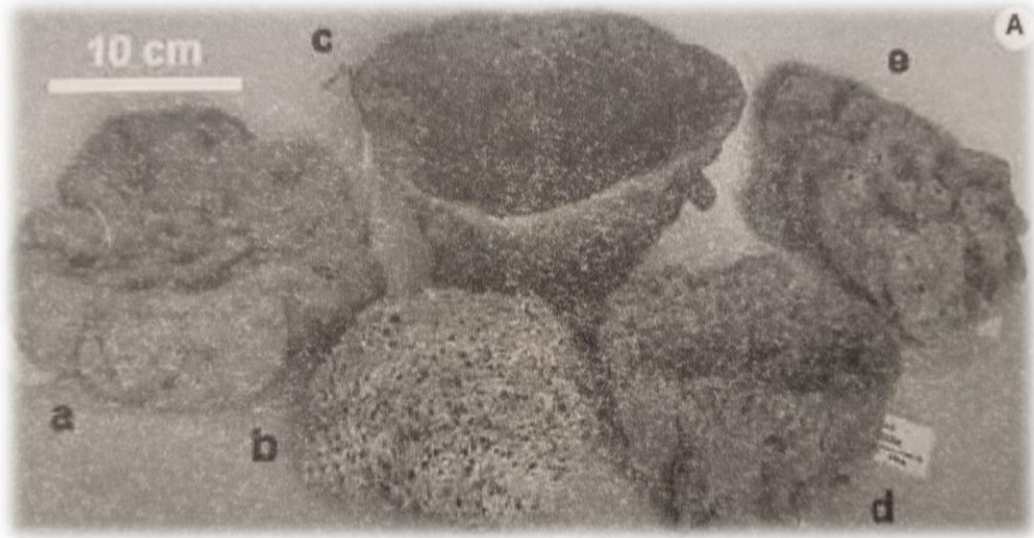
Osmanlı karasularında çıplak ve silahlı dalınarak (zıpkın) ve alkarna (tarak) ve dalma aygıtı (skafander) en çok tercih edilen sünger avlama yöntemleri arasındadır (Çoruh, 2009:2). Bunlardan birinci sınıf makine kullanan süngercilerin 10 ila 36 kulaç arasında denize dalıp sünger avladıkları bilinmektedir. Süngercilerin en kazançlıları makineli olanlarıdır (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 194). Yine yaz ve kış aylarında avlanmaya çıkanlar arasında zeytinciler de vardır ki bunların çoğu zıpkın veya tarak ile sünger avlamaktadır (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 196).

Antik çağlardan Osmanlı dönemine kadar geçen uzun tarihi süreçte sünger avcılığı incelendiğinde değişmez bir teknik karşımıza çıkmaktadır. Evliya Çelebi, süngercilerin denizin dibini aydınlatmak ve daha net bir görüş için ağızlarına zeytinyağı alıp dışarı bıraktıklarına dair bilgi vermektedir. Bir iğne, bir dirhem dahi bulduklarını, batan gemilerin mallarını çıkardıklarını ve sünger avladıklarını kaleme almıştır (Evliya Çelebi, 2008:503).

Osmanlı'da süngercilere dair “...Süngercilerden hiçbirisi hayatından emin değildi ve hayatlarına bedel ahz eyledikleri (hayatları pahasına) icraatla bir refah hâsıl ederek rahat geçinemeyip sefalet ve mezellet içinde...” gibi anlatımlar mevcuttur. (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 193). Ancak görünen tüm bu zorluklara rağmen 1850’li yıllarda Osmanlı hazinesi, sünger üretiminden senelik 3000 altınlık bir gelir sağlamış olması güçlü bir pazar alanının ortaya çıktığını göstermektedir (Sarıköse ve Arslan, 2018: 5). 1865-1880 yıllarındaki sünger ticaretindeki artışın sermaye sahiplerinin kâr elde etmesinde büyük rolü vardır (Özgün, 2013: 8).

Uzun bir tarihi geçmişe sahip olan ana geçim kaynağı olan süngerciliğin (Yürekli, 2011:6) Osmanlı Devleti dönemine gelindiğinde ekonomik anlamda tartışmasız doğal bir zenginlik kaynağı olarak görülmektedir. Bu kaynak şahsi veya devlet nazarında resmi kâr ve kazançları etkilemekle birlikte ekonomik ve toplumsal ilişkilerin de seyrini belirleyen bir konumda olduğu açıktır (Özgün, 2013: 25).

Fotoğraf 36: Akdeniz’de ticari değ r taşıyan sünger türleri

Kaynak: (Erdan, 2018: 134)

Türkiye’de ise 1860’tan beridir yapıldığı bilinen sünger avcılığının ulusal ekonomiye katkısı söz konusudur. Yine 20. yüzyılın başlarında süngerciliğın 18 milyon Osmanlı kuruşuna karşılık gelen bir iktisadi uğraş olması da dikkat çekmektedir (Yürekli, 2011:20).

1930’lu yıllarda II. Dünya Savaşı’nın da doğıal olarak etkisiyle halk zor günler yaşıamıştır. İncir, tütün, badem, üzüm ticareti bitme noktasına gelmiştir. Bundan sonrasında denizcilik ve süngercilik faaliyetleri başlamıştır (Karag l ve  zm ş, 2014:548).

Adalılar, 1930’lu yıllarda da bu işi zor şartlar altında Kuzey Afrika sahillerinde yapmaya devam etmişlerdir. O süreçte Türklerin s ngerciliğ  1928-1929 yıllarında ilkel şartlarda başladıklarını ve bu işi yapan kişı sayısının 10’u ge mediğı bilinmektedir. S ngercilikte asıl ilk patlama Bodrum’da yaşanmıştır ve kısıtlı imk nlara sahip olan yerli halk için bu iş kolu bir fırsat olmuştur (Arslan, 2021:183-184).

Günümüzde ise Antalya, Finike, Kaş, Fethiye, Marmaris, Anamur, Gökova Körfezi, Bodrum, Güllük Körfezi,  eşme, Edremit Körfezi, Ayvalık Körfezi, Gökçeada, Bozcaada, Saros Körfezi, Çanakkale Boğazı ile Marmara denizinde; İmralı, Marmara adası ve Gelibolu etrafında süngercilik yapılmaktadır (Katağan vd., 1991:27).  nl  tarihçi Heredot’un doğıum yeri ve kitaplarında s ngerciliğın de anlatıldığı Halikarnassos (Bodrum) bugün son süngercilerin yeri olarak bilinmektedir.*

* <http://www.tahsinceylan.com/tr/makaleler/5> (16.04.2023).

Fotoğraf 37: Osmanlı Dönemi'nde bir sünger satıcısı (1900'ler)*

3.2. Süngercilikle İlgili Hukuki ve Mali Düzenlemeler

3.2.1. Zâbıta-i Saydiyye Nizamnamesi

1867 yılında dalma aygıtlarının ortaya çıkmasından sonra adalardaki süngercilerin yaşadığı zor durumdan Patmos, Leros, Astipales ve Tilos gibi küçük adaların sakinleri de etkilenmiştir ve sünger avını tamamıyla terk etmişlerdir. Bunun nedenleri her mevsimde sünger yataklarını tarayan dalma aygıtlarıyla baş edememeleri ve bu aygıtları alacak parasal güce sahip olamamalarıdır (Deveciyan, 2013:304). 1880'lerde Rodos, Sömbeki, Kalimnos, Halki ve Güney Sporad adalarında sünger avcılığı yapanların yaklaşık 3/1'i skafander kullanmakta olduğundan diğer küçük adalar da bu durumdan etkilenmekteydiler. Osmanlı hükümeti bu noktada söz konusu şikâyetleri gerekçe göstererek 1881 yılında makineyle sünger avcılığını yasaklama kararının 9 Ocak 1882 tarihli Zâbıta-i Saydiyye Nizamnamesi ile yürürlüğe girmesini sağlamıştır. 52 maddeden oluşan nizamnamede “...skafander denilen alat vasıtasıyla dahi sünger saydı memnu'dur...” şeklindeki 29. madde yasağa ilişkin hükümdür. 1881 yılında denizlerden çıkarılan sünger oranlarına bakıldığında 1882'de yayınlanan

*<https://www.agahmuzayede.com/urun/8322791/osmanli-donemi-meslek-sungerci-fistikci> (01.07.2024).

nizamname nedeniyle yıllık çıkarılan süngerin yarı yarıya düştüğü görülmüştür (Özgün, 2013: 9).

Nizamnamenin 7. maddesinde görüldüğü üzere sünger *bahre mahsus saydiye resmine* tabi tutulmuştur (Yarcı, 2009:20). 9 Ocak 1882 tarihinde ise Trablusgarp, Bingazi, Suriye sahillerine, adalardan Girit, Bozcaada, Rodos ve İstanköy'e gelen süngercilerden de belli oranlarda ödeme alındığı bildirilmiştir. Buna göre dalgıç kayıklarından 10, zıpkın kayıklarından 4, tarak kayıklarından 3, Suriye sahillerinde sünger avlayan kayıklardan 3 Osmanlı altını alınarak bir senelik ruhsat verildiğine dair hüküm yer almaktadır (Yarcı, 2009: 20-21).

1881 tarihli sünger avlanması ve çıkarılması hakkında Hariciye Nezareti'ne İngiltere Elçiliğinden gelen yazıdan anlaşıldığı üzere bu konuya ilişkin düzenlenen yeni kanuna göre hükümetle Nezaret arasında bir iletişim kurulması talep edilmiştir. İngilizler bu konudaki fikir ve görüşlerini nezarete bildirmiştir. İngiltere sünger tarlalarını tahribat edecek şekilde sünger çıkarılması hususunu asla teşvik etmek arzusunda olmadıklarını, fakat birçok İngiliz sermayedarının bu ticarî işe dâhil olduklarından Babıali'nin bu konudaki tavrını beklediklerini ifade etmiştir. İngilizler bu işler için bir komisyon kurulmasını, komisyonda Babıali ile birlikte elçilik memurlarının bulunmasını teklif etmişlerdir. Bu teklif Babıali tarafından uygun bulunursa komisyon görüşmelerinin sonuna kadar nizamnamenin uygulanmasında taviz verilmemesini rica etmişlerdir (BOA., HR.TO.260/35).

1885 yılında Şura-yı Devlete gönderilen vesikaya göre Zâbita-i Saydiyye Nizamnamesinin 29. maddesine nazaran makineli kayıklarla sünger avlayanların makineleri ve sürme suretinde balık avlayanların sandal ve ağlarına el konulması kararlaştırılmıştır. Sandal tabirinin makineli kayıkları da kapsamıyla birlikte hem makine hem de makine kayığına el konulmasının makul olmadığı düşüncesiyle konu Cezayir-i Bahr-i Sefid Valiliğinden Dâhiliye Nezareti'ne havale edilmiştir. Gelen yazıya istinaden söz konusu nizamname maddesinde de açık olduğu üzere bölgede vapur ve yelkenli sandallarla sürme suretinde balık; makineli kayıklarla da sünger avlamak yasaktır. Bu yasağa aykırı davranan avcılarının ilk defa yakalandıklarında sandal, makine ve ağlarına el konulacaktır. Tekrarı halinde ise sandallarına el konulmakla beraber 50 ile 100 lira arasında para cezası alacaklardır. Sandal, makine ve ağlar denildiği halde kayak sözünün zikredilmemiş olması el konulmasında da tereddüt edilmesine neden olmuştur. Ancak ceza gereği sürme suretiyle balık ve makineyle sünger avlayanlarına ceza verilirken, balık avlayanların kayıklarına ilişilmemesinde bir sebep bulunamayacağına dikkat çekilmiştir. Bundan böyle makinenin bulunduğu sandala el konulacağı, kayığa ise el konulmamasına karar verilmiştir. Ancak karara

uyulmadığı ya da tekrarı halinde o kayıklara da el konulması gerektiği ilgili vilayete iletmek üzere Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir. Yani sünger avında kullanılan ve makine olarak tabir edilen teneffüs aletlerinin kullanımının yasaklanması hakkında önceden alınan kararın kaldırılması istenmiştir (BOA., ŞD.2495/17).

1896 yılında balıkların yumurtlama zamanında avlanması yasağının süngerler için de uygulanmasına dair vilayetlere bildirilmek üzere 20 Mart 1896 tarihinde Maliye Nezareti tarafından bir yazı kaleme alınmıştır. Buna göre süngerlerin de diğer deniz ürünleri gibi gece yumurta bıraktığı keşfedilmiştir ve her sene Marttan Mayıs sonuna kadar yumurta bırakmakta oldukları öğrenilmiştir. Bu nedenle deniz ürünlerinin yumurtlama zamanında avlanmasının yasaklanmasındaki amacın yok olmalarını engellemek olduğu açıktır. Bu nedenle ilgili yazıda, süngerler hakkında hukuki mevzuatın eksiksiz uygulanması ve her sene Mart'tan Mayıs sonuna kadar 3 ay zarfında sünger çıkarılmaması talimatı verilmiştir. Bunun için de nizamnamenin gerektirdiği gibi işlemlerin yapılması hususu Cezayir-i Bahr-i Sefid, Trablusgarp ve Girit vilayetleri ile Bingazi yönetimine iletilecektir. Bu konu Düyun-ı Umumiye müdürlüğünden gelen 23 Mart 1896 tarihli yazıda da görülmektedir (BOA.,ŞD.365/24). Sünger mahsulünün korunması amacıyla hükümet ilgili vilayetlere konuyu iletmış ve arkasından 14 Mayıs 1896 tarihli Şura-yı Devlet kararı alınarak av yasağı gerektiği şekilde başlatılmıştır (BOA.,İ.DH.1334/48).

Hükümetten Dâhiliye Nezareti'ne yazılan yazıda skafander aletinin deniz dibindeki sünger tarlalarını tahrip ettiği bildirilmiştir. Bunun sünger avcılığında kullanılması süngerleri yok olmak derecesine getirmiştir. Meclis-i Vükelaca da çıkarılan ilgili yasak maddesi, Zâbıta-i Saydiyye Nizamnamesinin makineli kayıklar ile sünger avlayanlar hakkında uygulanacak cezayı içeren 29. maddeye eklenmiştir. Bununla ilgili karar, uygulamada aksaklık çıkmaması adına bütün devlet kurumlarına tebliğ edilmiştir (BOA., DH.MKT.2600/124). 1903 yılında sünger avında kullanılan bu aletin yasaklanmasına dair hükmün Zâbıta-i Saydiyye Nizamnamesi'ne eklenmesine dair Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ kararı çıkarılmıştır. Bu kararın bir nüshasının gönderildiği ve skafander makinesinin kullanılmasına dair yasağın nizamnameye girişinin, Osmanlı karasularında ve ilişkide bulunduğu devletlere de bildirilmesi için Hariciye Nezareti'ne de talimat verilmiştir (BOA., HR.TH.278/20).

1903 yılında süngerciliğe ilişkin nizamnamenin 29. maddesinin düzeltilmesi için hükümet sünger avcılığında kullanılan skafander aletinin yasaklanması ve bu yasağın devamlılığı için makineli kayıklar ile sünger avlayanların tespit edilerek ceza verilmesini içeren uygulamalara dair bir yazı kaleme almıştır. 29. madde gereğince skafander aleti uygulamalarının iyileştirilmesini içeren kararın Meclis-i Mebusan ve Şura-yı Devlet

tarafından verildiği anlaşılmaktadır. Gereğinin yerine getirilmesi için ilgili nezaretlere de özellikle tebliğ edilmiştir (BOA.,BEO.1988/149060). Bu 1903 tarihli Zâbıta-i Saydiyye Nizamnamesi'nin 29. maddesinin yeniden düzenlenmesiyle Boğaziçi ve Marmara açıklarında balık avı yasaklanırken Osmanlı'nın 3 mil açığına kadar olan kara sularında sünger avcılığının kuralları ve yasakları da belirlenmiştir. Aynı maddede yasağa uymayanların av alet ve edevatlarının ellerinden alınacağı; ayrıca tekrarlanması durumunda 50 liradan 100 liraya kadar para cezası ödeyeceklerine dair hükme de yer verilmiştir (Yarcı, 2009: 11).

Söz konusu nizamname üzerinde 16 Nisan 1922 yılında meclis tarafından hazırlanan kanunla birlikte düzenleme yoluna gidilerek vergilendirmelerin artırıldığı görülmektedir.

“18 Safer 1298 tarihli; Zâbıta-i Saydiyye Nizamnamesinin üçüncü maddesindeki yarım mecdiye saydi bahrî tezkere esmanî iki yüz ve dördüncü ve yirmi dördüncü maddelerinde yüzde on resmi miriye tabi olan tatlı su balıklarıyla kurbağa ve sülük ve saire resmi mirisi yüzde yirmiye ve otuz üçüncü maddesindeki on ve yirmi kuruş saydi berrî tezakiri esmanî yüz ve iki yüz kuruşa ve kırk altıncı maddedeki kuruşta bir para posteki resmi kuruşta dört paraya iblâğ olunmuştur.”*

Genel anlamda bu nizamname halkın uzun yıllardır kullanmakta olduğu doğal varlık ve kaynaklarının kullanımında sınırlılıklar getirilmesi konusunda öngörülere sahiptir (Koç, 2006:5-6). 52 maddeden oluşan nizamname iki tip avlanmadan bahsetmektedir. Bunların ilki göl, nehir ve dereleri kapsayan *bahre mahsus avlanma* iken ikincisi orman ve arazilerde avlanmayı kapsayan *berre mahsus avcılıktır*. Maddelere bakıldığında mali ilkeler göz önünde bulundurulduğu düşünülse de aslında doğa varlıklarının korunmasına yönelik yaklaşımlara sahip olduğunu da söylemek mümkündür (Koç, 2006:8). Temel hedefi ava konu olan canlıların korunması olan nizamname ile izinsiz avlanma dönemi sona ermiştir. Artık av yaşağının uygulanacağı dönemler ve alanlar daha bilinçli şekilde tespit edilmektedir. Bu uygulamanın amacı çıkar sağlamak veya daha fazla avlanmak değildir. Nizamnamedeki temel hedef türlerin devamının sağlanması ve doğanın dengesinin korunmasıdır (Koç, 2006:9-10).

3.2.2. Mali Düzenlemeler ve Adli Olaylar

Süngerler geleneksel yöntemlerle yapılan süngercilik dönemi içerisinde mali bir düzenlemeye gerek duyulmayan yalnızca bir ihraç ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak makinelerin çıkmasıyla birlikte süngerin vergi getiren ürünler arasına girdiği görülmektedir.

---

*https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100218.pdf (26.05.2024).

1885 yılında skafanderli süngercilik için yapılan yatırımın 100.000 Osmanlı lirası civarında olması da kayda değerdir. Bu teknik ile süngerin artması aynı zamanda da avlanma bölgelerinde yaşanan azalma ve tarımla uğraşan kesimin de bu işle ilgilenmesinden dolayı devlet süngerciliği vergi kalemlerinden biri haline getirmek zorunda kalmıştır. İlk olarak sünger çıkartılan bölgelerin uğrayacağı zarar kaygısıyla makineler üzerinden bir düzenlemeye gidilmiştir. Öte yandan makinelerin yasaklanması Osmanlı Devleti'nin yıllık elde edeceği 3.000 Osmanlı altınına karşılık bir vergiden mahrum olması anlamına gelmektedir (Yürekli, 2011: 16-17).

Osmanlı'da süngercilik yapan tekne sahiplerinin yanı sıra sünger ticareti yapan tüccarların bu faaliyetin getirdiği özel yükümlülöklere de tabi olduğu açıktır. Süngercilikten elde edilen gelirleri belirleyen değışkenler arasında vergi ve harçlar yer almaktadır. (Sayd-ı Bahri, Ruhsatiye, Hayır Vergisi ve Gümrük Vergisi). Sayd-ı Bahri senede bir defa %20 oranında ödenmesi gereken vergilerdendir. Her sefer başına teknenin özelliğine göre de çeşitli vergiler öngörölmüştür. Örnek verilecek olursa birinci sınıf makineli kayıklarından 32 Osmanlı lirası vergi alınırken, ikinci sınıf dalgıcı olan ama makinesi olmayan kayıklardan da 9 Osmanlı lirası vergi alınmıştır. Üçüncü sınıf olan kankava gibi basit dip ağı ile avlanan teknelerden de 4 Osmanlı lirası vergi tahsil edilmiştir. Ancak kendi limanlarından başka limanlarda süngercilik yapmak için gittiklerinde, limandan limana tutarı değışen, ödemek zorunda oldukları ruhsatiye olarak adlandırılan ve sünger çıkartılan her gün için ödenen bir miktar da vardır. Gidilen yerdeki liman memuruna ödenen bu miktarın haricinde limanda kalmak ve sünger çıkartmak için de izin alındığını belirtmekte fayda vardır (Yürekli, 2011: 17-18).

Bunlara ek olarak sünger ticareti sırasında alıcı ve satıcıların ödedikleri hayır vergisi vardır. Bu vergi 1890 yılı sünger değerinin %2,5 kısmını belirlemiştir. Bunun %1,5 satıcı ve %1 alıcı ödemektedir ki Ege adaları sakinlerinin doktor, okul gibi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla toplandığı bilinmektedir. Ayrıca gümrük vergileri de sünger tüccarlarınca göz önünde bulundurulması gereken önemli bir diğer değışkendir. Gümrük vergileri üzerinde İzmir rıhtımının payı büyüktür (Yürekli, 2011:18). Ayrıca süngerciliğin yapıldığı tekne sahiplerinin toplama ve satış öncesinde katlanmak zorunda kaldıkları gider arasında dalgıç ve mürettebat için ödediğı avansın 1000 Osmanlı lirasına ulaştığı görölmektedir (Yürekli, 2011:14).

Söz konusu vergilerden dolayı da zaman zaman adalılar olaylar yaşamış ve sıkıntılar çekmiştir. Doğal olarak vergi ve ruhsatlara dair düzenlemeler de Osmanlı Devleti'nin sürekli gündeminde olan konulardan olmuştur.

Örneğin 1856 tarihli belgeden anlaşıldığı üzere Trablusgarp'ın vergi gelirleri arasında bulunan sünger vergisine dair yapılan şikâyetler üzerine maliye konuyu incelemeye almıştır (BOA.,A.}MKT. MHM. 102/26). 1858 tarihli belgeye göre Cezayir-i Bahr-i Sefid Valiliğince Rodos'tan gelecek olan sünger için %20 oranında yeni gümrük vergisi alınacağı bildirmiştir (BOA.,HR.MKT.247/61). Yine 1859 tarihli belgede Girid Eyaleti sahillerinden süngerin çıkarılması için çevre adalardan bu sene dâhil olmak üzere gelen kayıklara 300 lira karşılığında ruhsat verilmesi uygun görülmüştür (BOA., A.}MKT.MHM.162/24).

Ancak 1865 tarihli belgeden anlaşıldığı üzere Osmanlı sahillerinde çıkarılan süngerden ticari kar elde edildiği halde Cezayir-i Bahr-i Sefid, Berrüşşam (Suriye), Trablusgarp ve Bingazi sahillerinde çıkartılan süngerin senelik hasılatı düşüktür. Bu nedenle de taraflar elde ettikleri sünger vergisinin zararlarını karşılamadığını belirtmiştir. Bundan dolayı da elde edilen hasılat sonrasındaki mağduriyetler dikkate alınarak verginin 10/1 oranında olmasına karar verilmiştir (BOA.,İ.MVL.513-23148).

1868 yılında Sömbeki ve Kalimnoz adaları ahalisinden sünger çıkartılması için alınan vergi ruhsatı hakkında mecliste karar alınmıştır. Bu karara göre toplanan süngerden 10/1 vergi alınması hazinece malum ise de ruhsat alındığına dair bir kayda rastlanmamıştır. Sadece ruhsatın af sureti gösterilmiştir. Oysa söz konusu vergi ve ruhsat farklı konular mıdır? Bu konunun açıkça yazılması hükümet tarafından maliyeden talep edilmektedir (BOA.,MVL.802/8).

Maliyeye gönderilen 1870 tarihli yazıda Osmanlı sularında yapılan sünger avcılığı ruhsatı olan 80 Kalimnoz ve 40 Simi süngercisinin içinde olduğu ve 10 adet yelkenli geminin sağlık ruhsatları olmadan sünger avlamak için Suriye'ye geldiklerini bildirilmiştir. Sünger avcılarının Suriye sağlık otoritesince karantinaya alınmış oldukları anlaşılmaktadır. Yine yazışmalarda Kalimnoz ve Simili süngercilerden vergi talep edileceği iddiası üzerine Mısır kıyılarında avlanmak üzere Mısır Hükümetine gerekli vergiyi ödediklerini söyledikleri görülmüştür (BOA.,HR.İD.322/55). Yine 1870 yılında Girit Vilayetinden Osmanlı sularında yapılan sünger avcılığı, ruhsatlar ve vergi tahsili hakkında bir yazı daha gönderilmiştir. Yazıya karşılık hükümetin vilayete verdiği cevap şu şekildedir. Laşid (Yenişehir, Girit) sancağı kıyılarında sünger çıkarmak üzere gelen 3. sınıf makinesiz kayıklardan 7,5 lira vergi alınıp Fransız makineli kayıklardan 24, İngiliz karilerinden 40 lira vergi alınmaktadır. Buna dair alınan meclis kararı sunularak sünger çıkarmak için gelen 4 İngiliz, 11 adet Fransız vs. makineli kayıklar için liva ve diğer idare bölge meclislerinden verilen ruhsatlar gereğince vergilerle ilgili bilgi verilmiştir. Fakat bu kayıklarda bulunanlar makinelerin İngiliz kari olduğunu beyan etmemiş Fransız makinesi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenle bu tür

makinelerin bedeli olan 24 lirasını ödeyip gerekli ruhsat tezkireleri Liva meclisinden kendilerine verildikten sonra avlanacakları sulara gitmişlerdir. Bunların elinde bulunan dalgıç aletleri kontrol edilmiş ve almış oldukları izinleri de denetlenmiştir. Araştırma neticesinde kullandıkları aletlerin Fransız değil İngiliz kari olduğu kendilerine bildirilmiştir. Bu tür makinelerin bedeli ise 40 liradır. Verdikleri 24 lirayı 40'a tamamlamak için kaza kaymakamlığında 16'şar lira daha ödemelerine hükmedilmişti. Bundan sonra sünger çıkarılmasına izin verilmiş ve sunulan defterde İngiliz makineleri kısmına kayıtları yapılmıştır (BOA.,HR.İD. 322/53).

Süngerciliğin yapılabilmesi için alınan ruhsat vergisine dair incelenen 1870 tarihli vesikadan anlaşılan husus, İngiltere ve Fransız makineleriyle çıkarılan sünger için alınan ruhsat vergilerinin miktarlarının birbirlerinden farklı olduğudur. Temmuzun 22'sinde hükümetten gelen yazıda bu farkın meydana gelmesinde yani ruhsat vergilerinin farklı olmasında İngiliz makinelerince çıkarıldığı kadar Fransız makinelerinin sünger çıkaramamasıdır. Öyle de olsa süngerciler bu farkın kabul edilemeyeceğini ve mağduriyetlerinin giderilmesi için ilgili mevzuat konusunda gerekli düzenlemelerin yapılmasını talep etmişlerdir (BOA.,HR.TO.245/103). Yine 1871 yılında da sünger çıkartılmasında kullanılan İngiliz yapımı dalgıç malzemelerinden vergi alınmasına yönelik ortaya çıkan ifadelere karşın Girid ve Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetlerinden cevaben bazı mektuplar alınmıştır (BOA.,HR.MKT. 708/18).

Osmanlı döneminde Suriye sahillerinde sünger avlayan kayıklardan alınan rüsum-ı ruhsatiyede yapılan düzenlemenin içeriği de bir başka örnektir. Süngerci esnafının genel olarak gayrimüslim tebaadan oluştuğu bilinmekle birlikte 200 civarında kayık bu uğraşla meşgul olmaktaydı. Bunlardan 5-10 tanesi dışındakiler oldukça küçük olduğundan senelik gelirleri 3 bin ile 5 bin kuruş arasında değişim göstermekteydi. Buna rağmen ruhsatiye tezkiresi adıyla kayık başına yıllık 6 Osmanlı Lirası ve 3 Sim Mecidiye de denilen gümüş para değerinde vergi alınıyordu. Esnafın söz konusu vergilerin ağırlığından şikâyet etmesi üzerine Suriye yerli kayıklarından yıllık 3 Osmanlı Lirası vergi alınmasına karar verilmiştir. Bu miktarın İngilizlerin Kıbrıs süngercilerinden tahsis ettikleri yıllık vergiye de eşdeğer olduğu görülmektedir (BOA.,ŞD.2272/23). 1881 yılında hükümet tarafından gönderilen yazıya göre dalgıç makinesi bulunan 1. sınıf kayıkçılar, dalgıçları olup da makinesi bulunmayan 2. sınıf kayıkçılar 9 Osmanlı lirası ve 1 tarağı bulunan kayıkçılar ise 4 Osmanlı lirası vermekteydiler (BOA.,HR.TO.260/32).

1886 yılı sünger avcılığı yaparak geçinen Herkit adası halkının isteklerinden birisi de Menafi Sandıklarından (*Memleket Sandığı/Ziraat Bankasının temelini oluşturan sistem*) kredi

talebidir. Rodos'a tabii olan Herkit adasının sünger avı için kullandıkları kayıklarının donatılması adına Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayetinden borç istemişlerdir. Sünger avcılarına gerekli olan akçe dışarıdan borç olarak alındığı takdirde %50 oranında faizle zarar göreceklərini ve ada halkını bu zarardan koruyacak güvencenin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunun için öşrүн 7/1'inin 4/1 olan gelirlerden Menafi Sandığı adına bankalara emaneten bırakılan paradan 1500 lirasının borç verilmesi uygun görülmüştür. Bu konuyu içeren telgraf Maliye ve Ticaret Nezareti ile haberleşmenin sağlanması adına Şura-yı Devlete gönderilmiştir. Ancak bu ada toptan vergi veren adalardan olduğu için ayrıca söz konusu olan böyle bir verginin alınmadığı bundan dolayı halka diğer yerlerin yardım hissesinden borç verilmesinin uygun olmayacağı Ticaret Nezareti tarafından bildirilmiştir. Görölmektedir ki Menafi Sandıklarından yararlanmak için sandıklara konulan sermayeye ortak olunmasına gerek olunmadığı dile getirilmiştir. Ada halkının sandıklar sermayesine yardım etmemelerinin, öşür üzerinden ürünlerinin olmadığından kaynaklandığı ileri sürölmüştür. Bir başka yönüyle de süngercilikle uğraşmalarından dolayı devletin bundan kar elde ettiği için söz konusu ihtiyacın karşılanması adına borcun verilmemesinin uygun olmayacağına karar verilmiştir. Çünkü av zamanının geçmesinden sonra bu borcun verilmesinin fayda sağlamayacağı da valilere iletilmiştir. Sonrasında adı geçen evrak bir buçuk ay sonra Şura-yı Devlete gönderilerek borç zamanının geçtiğine dair cevap sunulmuştur. Bazı kayıkların bu nedenle avlanmaya çıkamadığından dolayı sünger vergisinin düştüğü görölmüştür (BOA., DH. MKT. 1371/78).

1887 tarihli belgeye göre hayatını süngercilik ile idame ettiren Sömbeki halkının izinsiz ve kaçak yollarla sünger avlamaya çıkmasından dolayı bazı vergilerin artırılmasına yönelik karar alındığı görölmektedir. Buna göre yasa dışı avlanma yapan süngercilerin geri döndüklerinde kayıklarına devlet tarafından el konulacağı ve dalgıç kayıklarından 1, makinelerden ise 2-3 kat vergi alınacağı Maliye Nezareti'ne bildirilmiştir (BOA., DH.MKT.1450/38).

Zâbıta-i Saydiyye Nizamnamesinin 11. maddesinde geçtiği üzere Trablusgarp, Bingazi, Suriye sahillerine, adalardan da Girit, Bozcaada, Rodos ve İstanköy'e gelen yerli ve yabancı süngercilerden de belli oranlarda ödeme alındığı yönünde ibare mevcuttur. Buna göre dalgıç kayıklarından 10, zıpkın kayıklarından 4, tarak kayıklarından 3, Suriye sahillerinde sünger avlayan kayıklardan 3 Osmanlı altını alınarak bir senelik ruhsat verildiğine dair hüküm yer almaktadır (Yarcı, 2009: 20-21).

Rodos sancağına bağlı olan Sömbeki adasının 1 kuruş 120 akçe olarak 315 hanesinden 74.615 akçe (621.5 kuruş 35 akçe) ödenmesinde, fazladan vergi alınması söz konusu

olmuştur. Bu nedenle halk, Rodos kadısı Mehmet Efendi'den, fazladan alınan cizye ve bununla birlikte istenen 25.000 sünger talebinin kaldırılmasını istemiştir. Sömbeki'nin her yıl 20.000 sünger verdiği; bazı defterlerde kaydedilmemiş bilgi eksikliği yüzünden bir sorun yaşanmıştır. Görünen o ki halktan vergi alınırken herhangi bir haksızlık veya yanlışlık olduysa yapılan şikâyetler üzerine konuya ilişkin inceleme başlatılabilmektedir (Çelik ve Ünen, 2015: 7).

Vergi muafiyeti meselesi de süngerciler için daima gündemde olan ve bir türlü çözümlenemeyen hususlardan olmuştur. 1891 yılında Sporad Adalarından; Rodos'a bağlı olan Sömbeki, Kerpe, Meis, Herkit gibi çevre adaların sakinlerinin her türlü vergiden, denetimden ve yasadan muaf oldukları yönünde iddialar ortaya atılmıştır. Bu süreçte muhtar ve ihtiyar meclisi azalarından oluşan dimoyerandiyalar* konsolosların da desteğiyle ada sakinleri üzerindeki otoritelerinden dolayı kontrol edilemez bir hal almışlardır. Halktan aldıkları yüksek vergilerin azını devlete ödediklerini kalanını da kötü amaçlarla kullandıklarını söylemek mümkündür. Çoğunlukla sünger ticaretiyle uğraşmakta olan bu kişileri Avrupalı tüccarların temsilcisi sıfatıyla ya da yabancı himayesi altında bulunduklarını söyleyerek kendilerini savundukları görülmüştür. Elde ettikleri bu diplomatik kalkan sayesinde Osmanlı hükümetinin uygulamalarına ve faaliyetlerine karşı gelmişlerdir. Üstüne bir de hükümet aleyhine açıkça propaganda yapmaktan geri kalmamışlardır. Aslında bunların hükümet ile Rum cemaati arasında aracı olmaktan başka görevi yoktur. Bu heyet bu dönem içerisinde Avrupa ve Yunan dışişleriyle iletişim halinde olmaya devam etmiştir. Sömbeki'deki heyetin sünger avcılığından alınan verginin kaldırılması için Babıali üzerinde nüfuzunu kullanması talebiyle İngiltere'ye başvurması buna bir örnektir. Bu heyetler Yunan hükümetinin emellerinin gerçekleşmesinde dayanak gibiydiler. Bu nedenle Yunanistan'ın heyetlerin ileri gelenlerine çeşitli nişanlar verdiği de olmuştur. Bir bakıma vergi muafiyeti ve heyetler Osmanlı Devleti'nin bölge üzerindeki varlığını sarstığı ve Yunanistan'ın suiistimal ettiği iki ayrı mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Asıl amacın bölgeyi istikrarsız bırakıp, yönetilemez bir hale getirmek olduğu açıktır (Ünver, 2021: 31).

Bir başka husus da Osmanlı Devleti'nin süngercilikle geçinen ada sakinlerinin vefat etmesi gibi durumlarda geride bıraktıkları vergi borçlarını tahsil edememesidir. Bundan dolayı söz konusu borcu silinmesi yoluna başvurduğu görülmüştür. Örneğin 3 Şubat 1901 tarihinde Herkit adası ahalisinden Andon ile Konsantin Stradyadi'nin vefatlarından dolayı sünger vergisinden borçları olan 32 Osmanlı lirasının tahsil edilemediği ve bu yüzden silinmesine dair Maliyeden gönderilen tutanak üzerine Şura-yı Devlet'in verdiği karara istinaden konunun

---

* Adalardaki muhtar ve ihtiyar meclisi azalarından oluşan bir heyettir.

çözümüne kavuşturulması istenmiştir (BOA.,İ..ML.42/5). 6 Şubat'ta maliyeye gönderilen yazıda Herkit adası sünger mültezimi olan Andon isimli şahıs ile yardımcısının vefatları nedeniyle borçlarının silinip kaldırılması sağlanmıştır (BOA., BEO.1615/121056).

Yine süngercilik yapılan adalardaki hukuki meselelerden biri de yaşanan usulsüzlükler ve Osmanlı Devleti'nin bunlara getirdiği çözümler olmuştur. Hükümet tarafından Maliyeye gönderilen 1903 tarihli bir yazıda Herke adası ahalisinden olan Vasil Halifa isimli kişi ile kefil Nikite'nin sünger ruhsat bedelinden dolayı zimmetinde kayıtlı olan 32 liranın silinmesi idari yargının dikkatini çekmiştir. Karşılıklı tutulan tutanaklar gereğince de 1137 numaralı zarf içindeki tutanak okunmuştur. Sünger izin bedelinden dolayı Osmanlı dış borçlarını denetleyen kurum olan Düyun-ı Umumiye idaresine 32 lira zimmeti bulunan kişilerin usulsüzlük yaptıkları tespit edilmiştir. Yönetim konusundaki keyfilik nedeniyle olduğu düşünülen yolsuzluk bir miktar meblağın silinmesine yöneliktir. Bunun yaşa dışı olduğu Düyun-ı Umumiye Komiserliğince bildirilmiştir. Bu yüzden Maliye paranın icra yoluyla alınması kararına varmıştır (BOA., BEO.2157/161766).

1905 tarihli bir başka vesikaya göre Sömbeki adasına getirilecek ve buradan götürülecek süngerlerden alınması talep edilen gümrük resmine dair konu görüşülmek üzere meclise sunulmuştur. Sömbeki ve etrafına getirilecek süngerlerden vergi alınmayıp, satış için yabancı ülkelere gönderilecek olanlarından %1 ve Osmanlı Devleti dâhilinde hazır olunmak üzere olanlardan da %8 oranında vergi alınması kararlaştırılmıştır. Bu vesileyle Osmanlı sularında sünger avına izin verilen Sömbeki adasına ithal ve ihraç edilen süngerlerin gelirler idaresince düzgün kaydedilmesi ve malların alımına dair bilgi istenmiştir. Alınan karar sonucunda önceki emirde de görüldüğü üzere gereken neyse Sömbeki adasında ve çevresinde vergi kaydıyla gösterilen süngerlerin nerelerde avlandığının ve vergi gerektiği takdirde miktarının tespit edilmesi gerekmektedir. Ayrıca sünger avının yasaklanmasının hazineyi ne şekilde etkileyeceği ve süngerlerin ne gibi araçlarla avlanıldığının bilinmesi gerektiği Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti vali vekili aracılığıyla hükümete bildirilmiştir (BOA., MV.112/18).

3.3. Osmanlı'nın Adalar Çevresinde Süngerleri Koruma Politikaları

3.3.1. Skafander Makinelerinin Yasaklanması ve Yaşanan Hadiseler

Skafander Osmanlı'da “...ka'r-ı deryaya (denizin dibine) nüzul edecek (inecek) bir neferin (adamın) elbisesine merbut (bağlı) lastik hortum vasıtasıyla hava verip teneffüse hizmet etmek için mevzu olarak kayık içinde insan yediyle (yardımıyla) istimal olunan (kullanılan)...” (Özgün, 2013: 5) olarak tanımlanır ve elbiseli dalgıç anlamına gelmektedir.

Bu aletin Osmanlı kara sularında ilk kez 1850’li yılların başında kullanılmaya başlandığına yönelik bilgiler mevcuttur. Bu iddiaya dayanak olarak, İngiltere’nin Kıbrıs Konsolosunun Osmanlı hükümetinin skafander kullanımını yasaklamasına karşı çıkmak için yazmış olduğu 1865 tarihli mektup gösterilebilir. Mektupta skafander makinesinin Cezair-i Bahri Sefid adalarında 15 seneden beri kullanılan bir cihaz olduğuna dair savunması bu makinenin kullanımına ilişkin detay vermektedir. 1865’lerdeki resmi kayıtlar da skafander makinesinden “...sünger saydında (avcılığında) istimal olunan (kullanılan) ve adına makine denilen teneffüs aleti” şeklinde geçmektedir (Özgün, 2013: 5-7).

Skafander makinesinden önce yakaya sabitli metal başlıklı bele kadar inen bir ceket olan, basınç altında havayı yüzeydeki güç pompasından alan ve ileride modern sert başlıklı dalma takımı olan skafandere de temel oluşturan *denayrouse* veya *supiray* gibi solunum cihazları da kullanıldığı bilinmektedir. 1870’lerin başında Osmanlı’da bu aletler çok yaygın değildir. Kayıtlardan 1870’lerin başında Sömbeki, Rodos ve Kalimnos adasında süngercilik yapan 300-400 kadar kayıktan 50 kadarının *denayrouse* isimli solunum cihazını kullandığı, diğerlerinin ise geleneksel yöntemlerle sünger avcılığı yaptığı anlaşılmaktadır. Söz konusu durum ise 1880’lere gelindiğinde değişecektir. Sünger avcılığının merkezi olan başta Rodos, Sömbeki ve Herkit adalarında yapılan sünger avcılığında artık daha çok skafander kullanılmaktadır (Özgün, 2013: 5). Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında süngercilikte bu aleti kullanabilen dalgıçlar aranır olmuştur. 1890’lardaki rapora göre birkaç yıl öncesine kadar dalış takımı olan her tekne başına 15 tayfa dışında 4 dalgıç bulunurken, 1891’de dalgıç sayısının 6-8 arasındadır ve mürettebatı ise 20 kişiye kadar çıkmaktadır (Yürekli, 2011: 12).

Fotoğraf 38: Sünger avcısı

Kaynak: (Kapkın, 2022:175)

Osmanlı döneminde sünger avcılığında kullanılmakta olan ve elde edilecek ürünün miktarını belirleyen bu makinelere karşı adalıların tepkileri de karşımıza çıkan diğer önemli hususlardandır. Çünkü artık süngerciliğin şekli ve kapasitesinde büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dalış makinesi sayesinde suyun altında daha uzun süre kalındığından çokça sünger toplanabilmektedir. Hal böyle olunca eski tarz sünger avcılığı yapanlarla skafander kullananlar arasında bazı sıkıntılar yaşandığı da gözlemlenmiştir (Şimşek, 2023:27).

Makinelerden dolayı yaşanan bu rekabet havası nedeniyle zaman zaman yerli ve yabancı tüccarlar arasında çeşitli anlaşmazlıkların yaşandığı belgelere yansıyan konulardandır. Örneğin Yunan Devleti halkından Ağa Patiri adlı tüccarla, Simi adası ahalisi arasında sünger sorunu konusunda anlaşmazlık yaşanmıştır. 1858 yılındaki vesikadan anlaşıldığına göre bu tüccar kendisinden alınmış olan bir miktar süngerlerden dolayı Simi adası halkıyla olan davasının görülmesi için hükümete dilekçe vermişti. Ancak hükümet, geçmişte yaşanmış olan bu olay nedeniyle davanın görülmesine gerek olmadığı cevabını vermiştir. Ancak olay üzerinden zaman geçmiş olsa da hukukun gereğinin yerine getirilmesi için Cezayir-i Bahr-i Sefid Valisine konuyla ilgili yazı yazılmıştır. Bununla ilgili iddiaların araştırılarak olayın gerçek yüzünün bildirilmesi talimatı verilmiştir (BOA.,HR. MKT.268/72).

Skafander makinesinin deniz dibinde daha fazla kalma imkânı sağlaması; geleneksel yöntemlerdeki kısıtlı avlanma şartları, rekabet ortamının etkisi (yağma, saldırı) ve büyük sermaye sahiplerinin bu iş kolu üzerinde denetimlerinin artışı tepkileri de beraberinde getirmiştir. Bu makine yüzünden küçük süngerlerin yeterli büyüklüğe erişmeden koparıldığı ve sünger tarlalarında büyük tahribatlar meydana getirdiği gerekçesiyle, hükümete sürekli şikâyetler ulaşmaktadır. Bunun üzerine 1865 yılında getirilen bir sınırlama ile denetim ortamının sağlanması amaçlanmıştır. Ancak bu kısıtlamalara rağmen tepkiler devam etmiştir. Örneğin Kalimnos adasında sünger ticaretiyle uğraşan İtalyan tebaasından Jan Mil büyük kazançlar sağladığından geleneksel yöntemlerle avlananların dikkatini çekmiştir. 1866 yılında bir grup süngerci Jan Mil'in dükkânına zarar vermiştir. Yaşananların ardından Rodos Kaymakamı soruşturma başlatıp sorumluların cezalandırılmasını sağlamıştır (Özgün, 2013:7-8).

1866 yılında yaşanan bir diğer olay ise Rodos Kaymakamlığına yazılan şikâyetidir. Fransız Devleti tebaasından olup Paris'teki kumpanyanın Rodos'ta vekili bulunan Mösyö Kolombel adlı tacir Rodos'a bağlı bulunan Halki adasından 90 bin kuruşluk sünger satın almıştır. Aldıklarını gemiye yüklemekte iken, ahaliye borçlu bulunan Mösyö Velyoni adlı tüccarın adamı sanılarak engellenmiştir. Ancak bu tacirin adı geçen borçlu ile herhangi bir ilişkisi olmadığı anlaşılmıştır. O nedenle satın aldığı malın nakline engel olunmaması talimatı verilmiştir (BOA., HR. MKT.565/35). Yine ertesi yıl da Rodos'a bağlı adalar ahalisiyle Fransızlar arasında da bazı anlaşmazlıklar yaşanmış ve ancak hükümetin konuya müdahil olmasıyla çözümlenebilmiştir (BOA., HR.MKT.582/27).

1870 yılında Osmanlı sularında yapılmakta olan makineli sünger avcılığına dair Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazıya göre adaların yakın çevresinde sünger avlayanlara Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetince izin verilmiştir. Ancak makineli sünger kayıklarının yasaklanmış olmasından dolayı İngiltere ve Avusturya elçiliklerinin itirazları söz konusudur. Bu itirazlara nasıl cevap verileceğine dair yazı Şura-yı Devlet'ten sorulmuştur. Yapılan yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla makineli kayıkların yasaklandığı, sadece adalar çevresi değil Manderaka sahillerinde de süngerlerin korunması amacıyla avcılara getirilen yasak hususunda alınacak önlemlerle ilgili kararların elçiliklere bildirilmesi istenmiştir (BOA.,HR.İD.322/64).

1881 yılında yine hükümet tarafından Cezayir-i Bahr-i Sefid adalarında dalgıç makineleriyle sünger avının yasaklanmasına dair yazı gönderilmiştir. Yazıya göre dalgıç makinesi ile sünger çıkarılmasının gelecek Martın 13'ünden itibaren yasaklanması hakkında

gerekli önlemler alınması istenmiştir. Buna dair sünger çıkarılan adalar ahalisince de uygulanması için gerekli emir ve talimatlar verilmiştir (BOA., HR.TO.260/32).

1882'deki sünger avcılığında kullanılan skafander makinesinin yasaklanmasıyla çeşitli sorunların yaşandığı adalardan biri de Rodos'tur. Bu aygıtı kullanmayanların gelirlerinin düşmesi, kullanan kesimin ise yasak olmasından dolayı mağdur oldukları yönünde iddialar söz konusudur. Öyle ki 1884 yılı Kasım ayında Rodos adasında başlatılmak istenen nüfus sayımı bu tip isyan hareketleri nedeniyle yapılamamıştır. Makinesiz sünger avcıları, makine ile avlananların sünger yataklarını bozduklarından dolayı şikâyetçi olmuşlardır ve hükümetin bunu kontrol altına almasını talep etmişlerdir. Ayrıca yasağa uymayanların hem makinelerine hem de topladıkları süngerlere el konulduğu görülmüştür (Özgün, 2013:11). Gerçekten de Osmanlı'nın skafander kullanımını yasaklaması hem sünger ticaretini olumsuz etkilemiş hem de süngerciler arasında kavgaların yaşanmasına neden olmuştur. Rodos'a bağlı Sömbeki adasında 1884'te yaşanan kargaşalar sırasında, geçimini tarım ve hayvancılıktan sonra süngercilikten sağlayan ada halkı, yasak olmasına rağmen makine kullananların aletlerini parçalayarak tepki göstermiştir. Olayın büyümesiyle süngercilere bu makineleri satan esnaftan Katriyos'un mağazasına da ciddi zarar vermişlerdir. Olay Cezair-i Bahr-i Sefid Vilayetine bildirilmiş, Vali Macit Paşa adadaki ayaklanmayı bastırmak için görevlendirilmiştir. Olay İzmir'den asker gönderilerek ancak bastırılabilmiştir. Olaylar zarara uğrayan tüccarlara tazminat ödenmesi ve isyan eden dalgıçların cezalandırılmasıyla son bulmuştur. Ancak hükümetin adadaki bu soruna kesin bir çözüm getiremediğinden dolayı gerginlikler kitlesel boyutlara ulaşmıştır (Özgün, 2013:10).

1884 yılında Sömbeki adasında sünger dalgıçlarıyla makine taraftarları arasında bir hadise daha yaşanmıştır. İzmir'deki İtalya Konsolosu, İtalya tebaasının hukukuna dokunulduğu gerekçesiyle Sömbeki Konsolosu yardımcısına konuyu iletmış ve bizzat Sömbeki'ye gelmesi talimatı vermiştir. Bu talimat 50 kelimeden az olduğu için İzmir Başmüdürü Aram Efendi nezaretten aldığı emir üzerine bunu reddetmiş ve Rodos Sancağına geri göndermiştir. Ancak yaşanan olay hakkındaki talimatları içeren telgrafi göndermeyen ve bundan dolayı ortaya çıkacak sorunun sorumluluğu telgraf memurlarına aittir denilerek sorumluların ceza hükmü de nezarete bildirilmiştir. Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayetinden yazılan söz konusu yazının bir sureti ayrıca hükümete gönderilmiştir. Konuya ilişkin hükümetten gelen cevaba göre konunun öneminin altı çizilmiş ve gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Neticesinin de tekrar hükümete yazılmasının emri verilmiştir (BOA.,İ.DH.915/72663).

1885 tarihli belgeden anlaşılacağı üzere Vesino cemaati* vekilleri tarak ile sünger avlanması yasağının kaldırılmasını talep etmişlerdir. Bunlar Rodos adasında yaşadıklarını ve dilekçelerinde sünger avcılığı sayesinde yaşamlarını idame ettiklerini ve bu meslekten başka meslek bilmediklerini ifade etmişlerdir. Süngerlerin kankava araçlarından dolayı mahvolma riski görüşüne karşı çıkmışlar, söz konusu aracın yüzyıllardan beri varlığını sürdürdüğü yönünde savunma yapmışlardır. Yüzyıllar boyunca açık denizlerde çalışarak herhangi bir zarar vermeden süngerleri avladıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca yasaklar nedeniyle mevcut sektörün umutsuzluk içinde kaldığını dile getirmektedirler. Bundan dolayı af dilemişler ve kankava yoluyla balıkçılığın yasaklanmasının iptalini rica etmişlerdir (BOA., HR.TO.528/107).

1885 yılında sünger avcılığında kullanılan ve ismine makine denilen teneffüs aletlerinin yasaklanması nedeniyle sünger av ve satışıyla geçinen Kalimnoz, Herkit ve Meis adaları ahalisi söz konusu aletle sünger avının hiçbir şekilde zararı olmadığını bildirmiştir. Ayrıca sünger toplamada kullanılan ve ismine makine denilen aletin ne süngere ne de istiridye ve balık vesaire gibi şeylere asla zarar vermemekte olduğunu savunmuşlardır. Onlar bu aletin yalnızca deniz dibinde bir müddet teneffüs sağlamak için kullanıldığını belirtmişlerdir. Bu meseleye dair Rodos İdare Meclisine gönderilen ve yasağın kaldırılması isteğini içeren yazı sonrası vilayet meclisi bir karar alarak ilgililere tebliğ etmiştir. Karara göre ise bu makineli kayıklar süngerin kökünü kesip mahvetmektedir. Buna ek olarak diğer balık ve istiridyelerin üreme alanlarını da yok etmektedir. Bu durumun bir zaman sonra hazineye zarar vereceği açıktır. Yetkililerin yapmış oldukları yazışmalar neticesinde dilekçenin dikkate alındığı söylenebilir. Çünkü kararda makine kayıklarının yasaklanmasından önce bazı şartlara göre toplanması uygun görülmüştür. Bu konudaki karar ilgili adalar idaresine bir an önce bildirilecektir (BOA.,MV.3/87).

Osmanlı sınırlarındaki her yerde benzer yasaklara rastlamak mümkündür. 1885 yılında Dâhiliye Nezareti'ne gelen yazıya göre Lübnan kıyılarında 1868 yılında sünger avlama yasaklanmış ve taraklara el konulmuştu. Ancak ekonomik anlamda sıkıntılar yaşayan ve taraklara ihtiyaç duyan bölgedeki süngerciler eski makinelerin iadesini istemişlerdir. 1884'te konu yeniden hükümetin gündemine gelmiştir. Osmanlı hükümeti alınan karar ve görüşmeler neticesinde söz konusu aletlerin iadesini uygun bulmuştur (BOA.,HR.TO.312/10).

1885 yılındaki çeşitli yazışmalardan adalar civarındaki sünger avcılığına dair teknik yasakların çeşitli sorunlara yol açtığı takip edilebilmektedir. Makineli kayıkla sünger avının yasaklanma kararının Herkit ve Sömbeki adaları ahalisini ekonomik anlamda büyük zarara

---

* Ada topluluğu ya da heyet.

uğrattığı görülmektedir. Bu nedenle yerel yönetimler ile yapılan yazışmalar yapılarak konu çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Konuya ilişkin Şura-yı Devlet'e gönderilen yazıda sünger makinelerinin yasaklanması kararı Dâhiliye Nezareti'nden verilmişse de bu yasağın tarak kayıkları için de mi geçerli olduğu sorulmuştur. Adalıların geçimlerinin süngercilikle sağladıklarından dolayı karara karşı sızlanmakta oldukları açıktır. Şura-yı Devlet'ten Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazıda makineli kayıkla sünger av yasağının Herkit ve Sömbeki adaları ahalisini mağdur ettiğini ve bu mağduriyetin giderilmesi için gerekli önlemlerin alınması talep edilmiştir. Yine Trablus'tan Dâhiliye Nezareti'ne yazılan yazıda da teneffüs aleti ile sünger av yasağının kaldırılması, ancak süngerlerin korunması için bir vilayet vapuru ile teftişlerin devam ettirilmesi önerilmiştir (BOA.,ŞD.2346/14).

1887 yılında da geçimini süngercilikle sağlayan Meis adası halkının bu ürünün çıkarılmasında makine kullandığı ve bu nedenle sünger tohumlarına zarar verdiğine dair bir şikâyet söz konusudur. Konuya ilişkin şikâyet nedeniyle Rum Patrikliğinin de ifadesine başvurulmuştur. Yapılan incelemeler neticesinde Adliye Nezareti, Meis ahalisinin sünger çıkarma izin ve uygulamalarına dair gerekli işlem ve ödenekler ile ilgili işlemlerin usule uygun olarak yasalar çerçevesinde yapılması ve denetlenmesine dair yazıyı Maliye Nezaretine göndermiştir (BOA, DH. MKT.1445/77).

Hükümetten Maliye Nezareti'ne 1894 yılında yasağa rağmen makineli kayıklarla sünger avcılığı yapıldığını bildirmiştir. Yazıda nizamnameye dikkat çekilmiş, makineli kayık kullananlar görüldüğü halde ilk yakalandığında sandal, makine ve ağlarına el konulması, bunun tekrarı durumunda 50 ile 100 liraya kadar para cezası verilmesi hükmüne göre işlem yapılması istenmiştir. Zaten kurallar daha önce gerekli vilayetlere tebliğ edilmiştir. Buna rağmen bazı adalarda skafander kullanım yasağının ihlal edildiği görülmüştür. Yönetmelikler çerçevesinde sünger ticaretinin genişletilmesi, yasaklar konusunda ne gibi tedbirler alınması gerekeceği Orman ve Ma'âdin ve Ziraat Nezaretine gönderilmiştir. İlgili tedbirler kapsamında sünger nüfusunun korunması ve çoğaltılması, balık ve diğer deniz hayvanlarının korunması gibi hususlarda destek almak amacıyla Paris'ten bilim insanları getirilmiştir. Tüm bu yazışmalardan bilimsel kriterler ışığında yasakların denetlenmesi ve sünger tarlalarının korunması için gerekli önlemlerin alınması için hükümetin kararlı olduğu görülmektedir (BOA.,A.}MKT.MHM.531/33).

Yine 1894 yılında Maliye Nezareti'ne yazılan yazıda Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayetine bağlı olan Isporad adaları sünger avcılığı ve ticaretiyle uğraşan ahalisinin daha önce düzenlemelere aykırı olarak makine kullanmaya başladıkları görülmektedir (BOA., BEO.476/35632). Ertesi yıl makine ile sünger avcılığının tamamen yasaklanacağı haberinin

alınması üzerine Herkit ahalisi bu durumun kendilerine zarar vereceğinden dolayı hükümete telgraf çekmiştir. Konuya ilişkin Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayetinden bilgi istenmiştir (BOA., DH. MKT.351/61).

1895 yılında Sömbeki ve Herkit adaları ihtiyar meclisleri, hükümetten yasaklanan sünger makinelerinin tekrar kullanılmasına müsaade edilmesini talep etmişlerdir. Bu talepte dikkat çeken husus, Osmanlı hükümeti sünger makinelerini yasaklamasına rağmen Yunanistan süngercilik yapan kendi tebaasına bunları yasaklamamıştır. Bu durumda makine sahibi adalılar Yunanistan sularında avlanmak zorunda kalacaktır. Bu da hazinenin makineden senelik alınmakta olduğu 400 lira olan vergiden mahrum olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle Sömbeki ve Herkit adaları ihtiyar meclisleri reisi ve azaları mevcut makinelerin eskisi gibi kullanılabilmesine engel olunmamasını istemişlerdir (BOA., DH.MKT.387/101).

Sünger tohumlarına zarar verdiği için makinelerle sünger avcılığının yasaklanması adına Dâhiliye Nezareti'ne Cezayir-i Bahr-i Sefid Valisi Abidin imzasıyla yazılmış olan 15 Kasım 1899 tarihli şifreli telgrafta bu konu daha da açıktır. Telgrafa göre adalar halkının en önemli geçim kaynağı süngerciliktir. Gerek Yunanlar gerek adalar ahalisi çeşitli makineler kullanarak sünger avlanmaktadırlar. Bu nedenle deniz dibinde bulunan süngerlere zarar verdiklerine kanaat getirilmiştir. Adalarda yaşayan ahalinin ise makineler vasıtasıyla sünger avcılığı yapmaları yasaklanmıştır. Buna rağmen makinelerin avcılığa devam edecekleri, bu durumda mecburen sünger makinelerini Yunan ecnebler namını geçirerek makinelerle avlanmaya devam edeceklerdir. Bu durumda yalnız Osmanlı hazinesi makinelerden yıllık aldığı vergiden mahrum olacak, başka bir netice hâsıl olmayacaktır (BOA.,DH.ŞFR.242/106).

1900 yılındaki yazışmalara bakıldığında süngercilerin de oldukça bilinçli bir şekilde avlandıkları görülmektedir. Dâhiliye Nezareti'nden Maliye'ye gönderilen yazıda Cezayir-i Bahr-i Sefid'de sünger avcılığı yapmakta olan ahalinin sünger çıkarmada usta oldukları, bu nedenle süngerlerin ticarete elverişli olanlarını çıkarıp gerisinin numunelik olarak bırakıldığı ve bunlar ezilmeden toplandığı bildirilmektedir. Bunun sonucunda da toplanan sünger sayısının seneden seneye arttığı bilinmektedir. Öte yandan skafander kullanımı nedeniyle sünger ticaretin neredeyse bitme noktasına geldiğine ve 30 yılda 30 milyon Franka yakın zarar olduğuna da dikkat çekilmektedir. Öyle ki makinelerden dolayı 30 seneden beri sünger miktarı ve ihracatında gözle görülür bir azalma olduğu açıktır. Bu yüzden makinelerin bazı sahillerde yasaklanması gereklidir. Bununla ilgili olarak, küçük süngerleri toplayan makine sahiplerinin cezalandırılması ve denetlenmesinde Düyun-ı Umumiye'nin görevini yerine getirmesi için uyarılması istenmektedir (BOA.,DH. MKT.2351/53;2382/33;2402/43).

Bütün önlem çabalarına rağmen 1901 yılında Cezayir-i Bahr-i Sefid Valisi sünger makinelerinin yasaklanmasının fayda sağlamadığı ve halk arasında hoşnutsuzluğa yol açtığını Dâhiliye Nezareti'ne bildirmişti. Bu nedenle makine yasağının kaldırma arzusunda olduğunu ve bunun için kendisinin hazırlık yaptığını ve hükümetten talimat beklediğini bildirmiştir (BOA., DH. ŞFR.255/47). Öte yandan vali yasaklar yüzünden halkın tavrının net olduğuna da dikkat çekmiştir. Sünger avında kullanılan sekafender aletinin bir zaman sonra sünger ticaretinin yok olmasına sebep olacağı, bu yüzden Cezayir-i Bahr-i Sefid'den yabancı memleketlere göçler başlamıştır. Bir an önce gerekli kararların Düyun-ı Umumiyece alınması istenmiştir (BOA.,DH.MKT.2530/2).

1901 yılında verdiği zararlar nedeniyle hükümet sünger avcılığında kullanılan aletin sünger neslini yok ettiği için süngerciliğin geçim kaynağı olduğu yerlerden ecnebi memleketlere göç başladığından bütün vilayetlerde yasaklanması talep edilmiştir. Dâhiliye Nezareti'nden hükümete yazılan yazıdan anlaşılan şu ki sünger avcılığında skafanderin yasaklanması için hükümet gerekli talimatı bölgeye göndermiştir. Ayrıca yazışmalarda Cezayir-i Bahr-i Sefid ahalisinin sünger avlamada usta olduklarından süngerlerin ticarete elverişli olanlarını ezmeden nazik şekilde topladığı belirtilmiştir. Süngerlerin ufaklarını bırakmalarından dolayı süngerlerin seneden seneye çoğalacağı açıktır. Bununla birlikte Kalimnoz'da ada ahalisi geçimini süngercilikle sağlamaktadır. Söz konusu makinelerin kullanımından dolayı da birçoğu mağdur olmaktadır. Bu zor durum karşısında yabancı memleketlere göçler başladığı yakınılan bir diğer konulardandır. Bu nedenle gerekli yazışmaların yapılarak konunun çözümü için hükümetin süngerciliği teşvik edip bir bakıma göçün engellenmesi talep edilmektedir (BOA., DH. MKT.,2555/100).

Aynı yıl içerisinde bu makinelerin deniz canlı yaşamına verdiği zararlar konusunda daha somut adımların atıldığını da görmekteyiz. 1902 yılında Osmanlı sularında sünger avcılığı yapacak Yunanların, yeni bir karar alınana kadar sünger avcılığından men edilmesi ve skafander denilen aleti asla kullanmamaları konusu meclise sunulmuştur. Alınan karara bakıldığında da sünger tarlalarının zarar gördüğü, dalgıçların da süngerlere zarar vermesinden dolayı koruma amacıyla bu uygulamaya geçildiği bildirilmiştir. Zira herkesçe malum olduğu üzere makinelerden hem süngerler hem de sünger ticareti olumsuz etkilenmektedir. Bu sebeple Osmanlı sularında alelade sünger avcılığı yasaklanmış, yasa dışı hiçbir faaliyete göz yumulmayacağı hükümet tarafından ilgililere bildirilmiştir (BOA., MV. 104/27).

Dâhiliye Nezareti'nin Hariciye Nezareti'ne yazdığı 9 Haziran 1902 tarihli vesikaya göre, skafander olarak tabir edilen bu aletin sünger çıkarmadaki zararları düşünüldüğü takdirde, Yunanların Osmanlı sularında bu aleti kullanması yasaklanarak alınacak yeni bir

karara kadar bu makinelerin sünger avlamada kullanımına izin verilmeyeceği bildirilmiştir. Bu konuyla ilgili yazışmaların yapılması, bu yasağın gerektiği gibi uygulanması ve gereken tedbirlerin alınması istenmiştir (BOA.,HR.TH.269/96). Ancak Yunan süngerciler bu aletin kullanılmasının gerekli olduğu ve bu yasağın kaldırılmasını istemişlerse de hükümet bu konuda geri adım atmamıştır. 10 Haziran 1902 tarihinde Yunan elçiliğine yasağın devam edeceğini belirten karar bildirilmiştir (BOA., BEO.1863/139703).

Dâhiliye Nezareti'ne 1902 tarihli gelen yazıda skafander denilen aletin yalnız süngerciler taifesine hizmet edip bir zararı olmadığı Yunan elçiliğinden bildirilmiştir. Bu nedenle kullanılmasına izin verilmesi tekrar talep edilmiştir. Yazıda bu aletin sünger tarlalarını tahrip eden aletlerden olmadığı, aksine skafander denilen aletin sünger tarlalarının korunması hususunda oldukça faydalı olduğu ifade edilmektedir. Bu konudaki görüşler doğrultusunda adi süngercilerin söz konusu zararı vermiş olduğu yani bu makineyle değil tarak tabir edilen ve deniz tabanını karıştırarak ufak ve büyük bütün süngerleri söken bir aletin sebebiyet verdiğini dile getirmişlerdir. Bu nedenle bu aletle sünger avının yasaklanmasının Düyun-ı Umumiye idaresince rica edildiği ve yasaklama konusunda Meclis-i Mahsûsa-ı Vükelâ tarafından daha önce alınan kararda da görüldüğü gibi işlem yapılması istenmiştir. Bu karara nazaran zikrolunan skafanderlerin yalnız gemilerde kullanılması ve süngeri tahrip eden aletlerden olup olmadığının ve olduğu takdirde bunun kullanılmasına izin verilirse bu husus maliyeye danışılacaktır. Ayrıca Osmanlı tebaasından olan süngercilerin yabancılarla rekabet edememelerinden dolayı işlerine halel gelip gelmeyeceğinin icap eden vilayet ile görüşülerek konunun incelenmesi istenmiştir (BOA.,BEO. 1916/143630).

İleriki yıllarda da aynı ikilemin devam ettiği görülmektedir. Sünger avcılığında kullanılan skafander aleti 1908 yılında bir kez daha Şura-yı Devlet kararıyla yasaklanmıştır. Ancak hükümet bu durumun hazineye zararı olduğunu belirterek kararın gözden geçirilmesini istemiştir (BOA., ŞD.435/103).

Yapılan girişimler ve yazışmalar neticesinde 25 Mart 1865'te sınırlandırılmış olan makine kullanımı 27 Aralık 1909 tarihinde gelen talepler doğrultusunda yeniden serbest bırakılacaktır. Ancak Osmanlı Devleti verilen bu tepkilerden dolayı yaşanan ve yaşanabilecek hadiselerin önüne geçebilmek için ve en önemlisi sünger biyo-çeşitliliğinin korunması adına makine kullanımının yasaklanmasının bir gereklilik olduğunu öngörmüştür (Şimşek, 2023: 27).

Osmanlı Devleti'nin yasakladığı makinelerin Türkiye sularında yeniden kullanım izni ancak 1931 yılında verilebilecektir (Erdan, 2018: 48).

Fotoğraf 39: Sünger avlayan bir süngerci*

3.3.2. Yasağın Denetlenmesi

Osmanlı Devleti'nin yasaklanan makinelerin adalılar tarafından kullanımının önüne geçmek ve ilgili bölgelerde denetleme yapmak adına vapur tayin etmesi süngerleri koruma altına almak açısından yürüttüğü politikalardan bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1885 yılında makineli kayıkla sünger avının yasaklanması kararı Herkit ve Sömbeki adaları ahalisinin zarara uğramalarına sebebiyet vermiştir. Bu konuda Cezayir-i Bahr-i Sefid Meclis İdaresi, Rodos Sancağı Meclis İdaresi, Trablus ve Aydın'dan gelen evraklar incelendiğinde bir çözüm yoluna gidilmesi gündeme gelmiş olduğu görülmektedir. Konuya ilişkin Şura-yı Devlet'e gönderilen yazıya göre sünger makinelerinin yasaklanması kararı Dâhiliye Nezareti'nden verilmişse de bu yasağın tarak kayıkları için de geçerli olup olmadığı sorulmuştur. Çünkü adalar ahalisinin geçimleri süngerciliğe bağlıdır ve karara karşı sızlanmakta oldukları görülmektedir. Şura-yı Devlet'in Hariciye Nezareti'ne gönderdiği yazıya göre makineli kayıkla sünger av yasağının Herkit ve Sömbeki adaları ahalisinin mağduriyet yaşamamaları adına gerekli önlemlerin alınması talep edilmiştir. Trablus'tan Dâhiliye Nezareti'ne yazılan yazıda da teneffüs aleti ile sünger av yasağının kaldırılması istenmiştir. Bununla birlikte avcılarının ne kadar yetenekli olsalar da süngerlerin korunması için bir vilayet vapuru ile teftiş ettirilmesi istenmiştir (BOA.,ŞD.2346/14).

Konuya ilişkin çeşitli örneklerden av yasağının denetlenmesi hususundaki veriler konuyu açıklama bakımından oldukça önemlidir. 1906 yılında sünger yasaklarına aykırı

*<https://www.yachtturkiye.com/yazarlar/mehmet-bezdan/sunger-diyarinin-gecmisine-acilan-pencere-bodrum-sungercilik-muzesi.html> (22.05.2024).

şekilde sünger avcılığı yapan Sömbeki adasına ait bir gemiye, müsadere için Şems vapuru el koymuş ve sünger avlamasını engellemiştir. Ancak süngerciler duruma itiraz etmiştir. Bunun üzerine Maliye Nezareti durumu Hariciye Nezareti'ne bildirmiştir. Yazışmaların devamında iki geminin Osmanlı bayrağı taşıdığı ve konunun çözümü için Osmanlı yargısına başvurulması gerektiği belirtilmiştir (BOA.,HR.TH.334/128).

Adalıların makineyle usulsüz avlanmaya karşı tedbir alınması adına devletten talepleri de mevcuttur. Mesela Sömbeki adasından Mişel Bünyamin ve Lavanteri makineyle sünger avcılığının önlenbilmesi için bir gemi ricasında bulunmuştur. Bu rica karşılığında makine ile sünger avlanmasını önlemek için hükümet gemi gönderilmesini kararlaştırmıştır. Sömbeki civarında sünger avlanabilecek yerler zaten tespit edilmiştir. Hal böyle olunca Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti, sünger avının nizamnameye uygun şekilde yürütülmesi ve denetlenmesi için hükümetten gemi göndermesini istemiştir (BOA.,HR.İD.2121/55). Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 1906 tarihli yazıya göre Sömbeki önceki muhtarı olan Mihail Bünyamin yeni muhtar ile diğer bazı kişilerin imzalarıyla gönderilen dilekçeye göre 6 aydan beri sünger avlayan yelkenli gemiler alet ve edevatlarının yasaklanmasına dair nizamnameyi ihlal etmekteydiler. Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayeti devlet hazinesine gelir getiren yerlerin tahrip edildiğini, bunun için gemilerin faaliyetlerini denetlemek üzere bir gemi gönderilmesini talep etmiştir. Bu gemilerin özellikle Sömbeki civarında sünger avlanabilen yerlerde olması gerektiği de hükümete bildirilmiştir (BOA., HR.İD.2121/56).

1908 tarihli vesikaya göre denetimlerin yapılabilmesi hava şartlarına bağlıdır. Hükümetten Bahriye'ye gönderilen yazıda Kaşot ve Kerpe sularında skafander ile yapılmakta olan sünger avının engellenmesi için Rodos'ta bulunan Sana Vapuru'nun kış mevsiminde oralara gönderilmesinin sağlıklı olamayacağı bildirilmiştir. Buna rağmen İzmir gelirler idaresinin acilen gönderilmesini istemesinin nedeninin gelen vergi emirleri olduğu anlaşılmıştır (BOA.,BEO.3258/244331). Mart ayında tarihli hükümetten gelirler idaresine yazılan yazıya cevaben Kaşot ve Kerpe sularında skafander makinesiyle yapılan sünger avcılığının yasaklanması için Rodos'ta bulunan Sana Vapuru'nun oralara gönderilmesi hakkında Bahr-i Sefid Komodorluğuna bilgi verilmiştir. Bahriye Nezareti ise bu konuda hükümeti bilgilendirmiş, Kaşot ve Kerpe sularında skafander makinesiyle yapılan sünger avının engellenememesinin nedeninin mevsim şartları olduğunu bildirmiştir. Ancak Kaşot ve Kerpe sularında makinelerle kaçak sünger avının önüne geçmek adına önlemler alınması gerekliliği gündeme gelmiştir. İsmi geçen adalarda bu makineyle sünger avlanmasını engellemenin yolunun buralara bir vapur göndermek olduğu konusunda Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayeti ısrarlıdır. Bu nedenle Rodos'ta yalnız Sana Vapuru bulunduğu, ancak kış

mevsiminde böyle küçük vapurun oralara gönderilmesinin sağlıklı bir karar olmadığı, bu nedenle Avrupa'dan gelecek gemilerden birinin hızla gönderilmesi gerektiği Bahriye Nezareti'ne yazılmıştır. İzmir Gelirler başkanlığına ulaşan yazışma üzerine yasa dışı makinelerle sünger avlanılmasının engellenmesi için gerekli vapurların satın alınması kararlaştırılmıştır (BOA., BEO. 3276/245627).

Adalardaki süngerci esnaflarının makinelerin yasaklanmasından dolayı çıkan hadiselerle karşı önlem alınmasını talep ettikleri de karşımıza çıkan hususlardandır. Buna göre Sömbeki süngerci esnafından olan Seyyid imzasıyla verilen dilekçe Bahriye Nezareti'ne gönderilmiştir. Dilekçeye göre 90 kadar sünger kayıkçısını, yasak olan makineli sünger kayıkçıları 100 kadar martinle engellemek istemiştir. İçlerinden birkaç kayığın limana geldiğinde martin (silah) ve tütün bulundurduğu görülmüştür. Bunlar engellenmezse taraflardan birçok ölümün meydana geleceği gerek yazılı ve gerekse sözlü olarak dile getirilmiştir. 9 Ağustos 1908 tarihinde hükümetten Bahriye Nezareti'ne Sömbeki süngerci esnafına, makineli sünger kayıkçıları tarafından yapılan saldırıya dair bilgiler verilerek gereğinin yapılması talep edilmiştir. Ayrıca Sömbeki süngerci esnafına bundan sonra da yapılabilecek saldırıların önüne geçmek için Simi adası civarındaki diğer küçük adalara ve Alanya sahillerine de bir vapur gönderilmesi Cezayir-i Bahr-i Sefid Komodorluğuna Bahriye Nazırı tarafından bildirilmiştir (BOA.,BEO.3371/252770).

3.4. Sünger İhracı

19. yüzyılda sünger hasılatı bir hayli iyi durumdadır (Örenç, 2006;510). Bu sayede Akdeniz bölgesinde ve Ege Denizi'nde sünger ticareti ve ihracı İzmir'e yakın mesafeler başta olmak üzere Anadolu'da Bodrum, Marmaris ve çevre adalarda ciddi bir gelir kaynağı haline dönüşmüştür (Yürekli, 2017:2). Özellikle Kilimli(Kalimnos), Rodos, Leros, Nisiros, Simi adalarında ihraç edilen ürünlerin başında sünger gelmektedir (Yıldırım, 2020: 245). Bu süreçte birçok Avrupa devletinde süngerleri işleyen en az birer fabrika bulunmakta iken, Osmanlı Devleti'nde sünger işleme fabrikasının olmamasının nedeni süngerlerin işlenmeden yurt dışına ihraç edilmesidir (Sarıköse ve Arslan, 2018: 5).

Bu noktada 19. yüzyılda İngiltere'ye yapılan ihracat özel bir öneme sahiptir. Çünkü yüzyılın ortalarından itibaren avlanan süngerin birinci sınıf kalitesinde olanlarının 3/2'si, orta kalitenin ve adî süngerin ise 4/1'i İngiltere'ye ihraç edilmiştir. Geriye kalanların bir kısmı Triyeste'ye, bir kısmı da satış için başta İstanbul olmak üzere diğer Osmanlı limanlarına gönderilmiştir (Özgün, 2013: 3). Bu limanların başında İzmir ve Mısır gelmektedir. (Örenç, 2006:519). Örneğin dış ticarete ciddi bir paya sahip olan süngerin, Sömbeki adasından İzmir

Limanı yoluyla Avrupa ülkelerine gönderildiği (Taşkaya, 2022: 25) bunlar arasında bulunan İstanbul, Trieste, Marsilya, Frankfurt, Londra, Bale'deki ticari temsilciler sayesinde bütün Avrupa'ya dağıtıldığı bilinmektedir (Taşkiran, 2009: 44).

Ayrıca söz konusu süngerlerin adı geçen bu adalardaki tüccarlar aracılığıyla Avrupa pazarlarına aktarılmakta olduğu ve bunların birinci kalite olanlarının Avrupa'ya gönderildiği bilinmektedir. İkinci kalite olanların ise İstanbul pazarlarında alıcısını beklediği edinilen bilgiler arasındadır (Arslan, 2021: 183).

Tablo 3: 1854-1858 Yıllarında Rodos Adası Sünger Gelirleri

1854-1858 YILLARINDA RODOS ADASI SÜNGER GELİRLERİ				
YIL	1.KALİTE FİYATI(Frank)	2.KALİTE FİYATI(Frank)	3.KALİTE FİYATI(Frank)	TOPLAM (Frank)
1854	750.000	500.000	100.000	1.350.000
1855	825.000	550.000	125.000	1.500.000
1856	875.000	637.500	112.500	1.625.000
1857	1.275.000	625.000	125.000	2.025.000
1858	875.000	1.250.000	125.000	2.250.000

Kaynak: (Örenç, 2006:511)

Verilerden anlaşılacağı üzere 1862 yılında Fransa'ya 32.353 kilo Rodos süngeri gönderilmiş ve 327.275 frank alınmıştır. Aynı yıl İngiltere Rodos'tan 117.645 kilo alarak 1.386.275 frank ödeme yapmıştır (Örenç, 2006:511). Yine aynı yıl adanın ithalatına oranla ihracatında artış yaşanmış ve toplam ithalat rakamı 3.075.100 iken sünger dâhil ihracat 3.155.00 frank olarak kayıtlara geçmiştir (Örenç, 2006:521). Bu durum Osmanlı'da doğal zenginlik kaynağı olan sünger açısından yabancı sermayedarlar için yeni bir rekabet sahası oluşturmuştur. (Özgün, 2013:8).

Söz konusu sermayedarlar arasında yer alan İngiliz Sünger Şirketi Rodos'ta faaliyet göstermektedir. Firmanın sahipleri de adadaki Katolik kurumlarının destekçileri olan Duçi ve Mas aileleridir. Duçi ve Mas şirketi sünger çıkarma ruhsatı aldıktan sonra Rodos ve Rodos'a bağlı adalarda dalgıçlarla anlaşmakta, onlara kredi temin ederek çıkardığı süngerin vergisini vermektedir. Ancak şirket yetkililerinin zaman zaman dalgıçlıkla geçinen adalarda süngerci bulmakta zorlandıkları görülmüştür (Örenç, 2006:511). Bunun yanı sıra şirket ile adalılar arasında yaşanan hadiseler de olmuştur. Örneğin 1867 yılında Rodos İngiltere Konsolosu A. Biliotti tarafından İngiltere elçiliğine ve oradan da Hariciye Nezaretine gönderilen yazılarda Herkit adası ahalisinden Yuvanidi adlı şahsın firma işlerine müdahale ederek zarara sebebiyet verdiği bildirilmiştir ve valinin gerekli tedbirleri alması konusunda uyarılması istenmiştir (BOA.,HR.TO.244/8).

Zaman içerisinde hem gümrük vergilerinin ticarete yarattığı olumsuz hava hem de yeni rıhtım ücretlerinin eskiye oranla yüksek olması nedeniyle İzmir limanı yerine başka limanlara yönelim olmasına neden olacaktır. Süngerciler, ürünlerini İzmir Limanından değil Suriye, Sömbeki, Kalimnoz ve Rodos'tan gemilere yükleyeceklerdir. Söz konusu İzmir Limanından yapılan ihracın 1877-1880 arası değeri 250.000 Osmanlı lirası olarak kayıtlara geçmiştir (Yürekli, 2011:18). Bu yıllar arasında İzmir Limanından ortalama sünger ihracatında İngiltere'nin payı 228.000 Osmanlı lirasıdır. 1882-1885 yılları için İzmir Limanının uyguladığı yeni tarifeler ve Osmanlı'nın makine kullanımını yasaklaması (bu durum ihracatta %50 oranında bir düşüşe yol açacaktır) bu limanın ihracattaki kazancını 135.000 Osmanlı lirasına geriletmiştir. Ancak diğer limanlardan yüklenen süngerler için %60 ila %88 payla yine İngiltere'nin başı çektiği verilerden anlaşılmaktadır (Yürekli, 2011:20).

19. yüzyıl sonlarında Rodos'tan ihraç edilen diğer emtia arasında keçi derisi, yün, soğan, zeytinyağı, meşe palamudu, sünger, şarap, meyve ve sebze bulunmaktadır. Sünger bunların arasında yeni bir ihraç kalemidir ki diğer ürünler de Rodos'un yerli ürünü olmayıp başka yerlerden getirilen ve yeniden ihraç edilenlerdir (Erdoğan, 2018:202). Buna ilişkin 1880 yılında adanın ihracat ürünlerinin verilerine göre sünger de dâhil toplam değeri 370.000 frank olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazılarının hasılat miktarı şu şekildedir:

Tablo 4: Rodos İhracat Ürünleri Hasılatı

Rodos İhracat Ürünleri	1880 Yılı İtibariyle Son 3 Yıl Ortalama Değerine Göre Hasılat Miktarı (Frank)
Meyve ve Sebze	80.000
Sünger	80.000
Zeytinyağı	40.000
Bal	20.000
Siyah Şarap	20.000
Meşe Palamudu	12.500

Kaynak: (Örenç, 2006:522)

1890-1891'li yıllarda sünger avlanan alanlardaki süngerlerin azalması ihracat oranındaki düşüşe neden olduğu gibi yaşanan bu ekonomik kaybın etkisi ayrı bir konudur (Yürekli, 2011: 19).

1892 yılında ise Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayetinin genelinin ihracat kalemlerini hububat, şarap, limon, üzüm ve sünger oluşturmaktadır. Bu ticaretin yoğunluğu adaların kendi aralarındaki ticaretten de kaynaklanmaktadır. Daha sonra İzmir, Girit, Mısır ve İstanbul gelmektedir. Bu dönem vilayetin genel ihracatı 16.500.000 kuruş iken ithalat 37 milyon kuruş seviyelerindedir. Bunun 11 milyonu Rodos'a aittir (Örenç, 2006: 522). Takip eden yıllarda

Aydın Vilayet Salnamesinin verdiği bilgilere göre ise 1896'da Bodrum Kazasından dışarıya satılan ürünler arasında sünger de yer almıştır. Satılan süngerin karşılığında ise yine pirinç, sabun gibi malzemeler alındığı görülmüştür (Sarıköse ve Arslan, 2018: 6).

M. 1898 (H. 1316) yılında Rodos 7.379.603 kuruş ithalat, 5.126.003 kuruş da ihracat gerçekleştirmiştir (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 88). Yine Sömbeki adasının sünger dâhil yıllık ithalat ve ihracatının kıymeti 7 milyon kuruşa denk gelmektedir (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 215). 1898 yılında Osmanlı Devleti karasularından avlanan süngerlerin alıcılarının yine İngiltere, Almanya, Avusturya, Fransa, Belçika, İtalya, Hollanda, Amerika ve Rusya olduğu görülmektedir (Yürekli, 2011: 20).

1897-1900 yılları arasında Osmanlı'nın toplam ihracındaki süngerin ortalama değerinin 127.750 İngiliz Sterlini olduğunu bunun da %0.6 kısmına karşılık geldiği anlaşılmıştır. Yine sünger ihracının %29'luk kısmının İzmir Limanından yapıldığı bilinmektedir (Yürekli, 2011: 20).

Rodos üzerinden 1909-1910 yılları arasındaki İzmir raporlarına bakıldığında transit olarak Anadolu'ya ait ürünler de ihraç edilmektedir ki bunların arasında bulunan sünger 1909'da 2 ton 1600 pound ve 1910'da 1 ton 800 pound şeklinde gösterilmektedir (Yıldız, 2013: 18). Yine Osmanlı Devleti'nin ihraç ettiği süngerlerin büyük bir kısmı Bodrum ve civarından karşılandığından dolayı 1910 ve 1911 yılında dışarıya 244 ton sünger ihraç edilmiş ve bu ihracattan 134.421 altın lira gelir elde edilmiştir (Sarıköse ve Arslan, 2018: 23).

Anlaşılabileceği üzere Osmanlı sularında sünger avcılığı yapılması ve ihracı meselesi bölgede her ne kadar Osmanlı Devleti'nin gündeminde olsa da diğer devletlerin de özellikle ilgilendiği bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öyle ki sünger bu ivmeyle birlikte 19. yüzyıl içerisinde Osmanlı Devleti dış ticareti için başlıca ihraç kalemleri arasında yer almıştır (Yürekli, 2012: 1).

3.5. Başka Bölgelerde Sünger Avlayan Adalılar

Eldeki verilerden anlaşılan şudur ki, Osmanlı Devleti döneminde adalılar yalnızca kendi bölgelerinde sünger avlamamışlardır ve başka bölgelere giderek sünger avlayan süngercilere de hükümet tarafından ayrı bir önem verilmiştir.

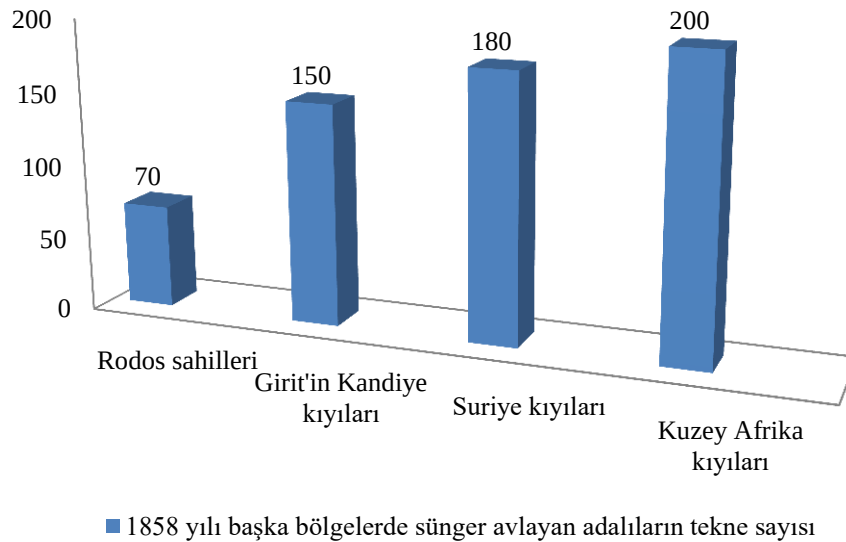
Genellikle bu işle uğraşan süngercilerin Mayıs ile Kasım ayları arasında Suriye, Mısır, Bingazi, Trablusgarp ve Tunus sularında veya Girit ve Anadolu kıyılarında avlamakta oldukları bilinmektedir (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 194). Örneğin Meis adasında denizcilik yapanların çoğunun Şubat ve Mart aylarında adalar denizinde Girit ve Kıbrıs

sularının yanı sıra Anadolu, Suriye ve İskenderiye sahillerine gittikleri, Kasım-Aralık gibi geri döndükleri kayıtlara geçmiştir (Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 1319: 226).

Başka bölgelere giden sünger avcılarının bir kısmının Sömbeki sakinleri olduğu ve Sömbeki adasında kışın sünger avlanamadığından dolayı adanın süngercileri bahar zamanı (Mart-Nisan gibi) gemilerini hazırladıkları görülmüştür. Suriye, Afrika, Kıbrıs veya Girit sahillerine hareket ederek o senenin Ekim ayına kadar dalgıçlık ile ya da makinalarla bu sahillerde sünger avladıkları edinilen bilgiler arasındadır. Gemilerin adaya dönmeleriyle birlikte makineci veya tayfa olanlardan bazılarının boğulduğu hatta öldüğü bu yüzden de adada bir matem havası oluştuğu bilinmektedir (Yıldırım, 2020: 249-250).

1858 yılı kayıtlarına bakıldığında Rodos'a bağlı adalardaki sünger avcı kayıklarından 600 tanesi sünger çıkarmaktadır (Örenç, 2006: 510). Bunlardan her yıl 150 kadar geminin sünger avı için limandan ayrıldığı bilinmektedir. Kimi Yunan sahillerinde tarama yapmış kimi de Yunan memurların izninde avlanmışlardır. Ancak çoğu Suriye ve Kıbrıs kıyılarına gitmişlerdir (Yıldırım, 2020: 250).

Grafik 4: 1858 yılı başka bölgelerde sünger avlayan adalıların tekne sayısı

Kaynak: (Örenç, 2006:510)

Aynı zamanda Osmanlı Devleti farklı bölgelerde avlanma nedeniyle sünger avcılarıyla yerel avcılar veya idareciler arasında yaşanan bazı sorunlara karşı da titizlikle çözümler üretmek zorunda kaldığı görülmektedir. Genellikle süngercileri zor durumda bırakan adadaki sermayedar tüccarlar olmuştur. Bunlar zor şartlar altında avlanan süngerleri, Avrupa'ya sevk ederek süngercilerin üzerinden gelir elde etmişlerdir. (Yıldırım, 2020: 250).

Akdeniz’de sünger hususunda önemli bir diğer sorun kaçak avlanma olmuştur (Örenç, 2006: 512).Örneğin teknolojisi iyi durumda olan Yunanlı tekneler Girit taraflarında kaçak sünger avı yapmışlardır (Örenç, 2006: 512). Kaçak ve bilinçsiz avlanma karşısında alınan tedbirler ile yüksek vergi oranları, görüldüğü üzere avcılar bu tür kısıtlamalarla karşılaşmadıkları uzak bölgelere gitmeye zorlamıştır (Örenç, 2006: 510). Bir başka örnek ise 1858 yılında sünger sezonu gelince Cezayir-i Bahr-i Sefid Valisi deniz ürünlerine %20 vergi koyma kararı üzerine tepkiler gecikmemiştir. İtirazlara karşı yapılan görüşmeler neticesinde tekne başına 75 frank verilmesi üzerinde anlaşılmıştır. Ancak Girit’te bu vergi indirimine gidilmemiştir ve bu yüzden adalıların çoğu vergi olmayan Kuzey Afrika kıyılarına yönelmişlerdir (Örenç, 2006: 510).

Bu sorunlardan bir diğeri de izinler konusudur. Bu duruma örnek verilecek olursa 1866 tarihli vesikaya göre Rodos’a bağlı bazı adalardan sünger çıkarmak üzere kayıkların İskenderiye’nin batısındaki Manderaka Körfezine gidip geldikleri ancak kayık reislerinin ellerinde bulunan satış ve pazarlama haklarının ve vizelerin çoğunun pulsuz bulunduğu anlaşılmıştır. Bu yüzden kayık reislerinin söz konusu haklarını kullanmalarının yolu açılarak muayene ve vizelerinin kontrolü için bir karantina memurunun tayin edilmesi istenmiştir. Konuya dair ilgili işlemlerin yapılması adına Mısır vilayetine yazı gönderilmiştir (BOA.,A.} MKT.MHM.351/11). Yine aynı yıl süngerciliğin ön planda olduğu Rodos’a bağlı bulunan diğer adalarda da sünger çıkarmak üzere Manderaka Körfezi’ne giden gemilerin yüklemelerinin denetimi için memur atanması hususundaki yazıya istinaden Mısır vilayeti ve Tophane-i Âmire kumandanlığına gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır (BOA.,A.}MKT. MHM.354/88).

1868 yılında Girit Vilayetine yazılan yazıya göre Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti dâhilinde bulunan Halkiyet adası ahalisinin İspirlonka ve Yerapetra sahillerinde sünger çıkarılmasına ruhsat verilmesi yüzünden bazı olaylar yaşanmıştır. Buna karşın eskiden olduğu gibi tüm sahillerden sünger çıkarılmasıyla eşit sayılması istenmiştir. Gelen cevaba göre adı geçen ahalinin perişan olduğu bundan dolayı da iznin geri verilmesi için gerekenin yapılması hususu hükümete bildirilmiştir. Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetine bağlı bulunan Halkiyet ahalisi 50-60 kadar ufak kayıklar ile her sene sünger mevsimi zamanında Girid’e gidip İspirlonka ve Yerapetra arasında sünger çıkarmakta iken 2 seneden beri ticaretlerindeki düşüşten dolayı yoksulluğa mecbur kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda eşkıyaya hiçbir şekilde yardım etmeyeceklerine dair mahallerden de hükümetin kabul edeceği kefillerin verilmesi ve 3-5 kayığa nezaret etmek üzere içlerine 10 kadar zabıt konulması da uygun görülmüştür. Zabıtalardan maaşlarının da kendileri tarafından karşılanması şartıyla adı geçen

sahillerden sünger çıkarmak için izin verilebileceği avcılara bildirilmiştir. Gereken önlemlerin alınıp süngercilerin mağduriyetinin giderilmesi için Girit'e bu konu yazılmıştır (BOA., A.}MKT. MHM.410/95).

Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti dâhilinde bulunan Herke adası ahalisinin 1868'de İstiye (Avniye)* kazası sahillerinden bir sene müddetle ve 72 bin kuruş bedel karşılığında sünger çıkarmalarına izin verilmiştir. Girit Vilayeti, bunun devletin yararına olduğunu bildirmiştir (BOA.,A.MKT.MHM.412/44).

1886 yılında Babıali'den gelen yazıya göre Rodos Kaymakamlığından ve İsporad olarak adlandırılan adalardan olan Kalimnoz, Sömbeki, Herkit adaları süngercileri sünger avlamak için izin alıp Mısır sahillerine gitmişlerdir. Sahilden 10-15 milden uzak yerlerde sünger çıkaran süngercilerden makine ve dalgıç kayıklarından Mısır İdaresince tekrar vergi talep edilmiştir. Ancak bu mesafedeki bu işin hukuka göre nakil aracı olarak sayılmadığı ifade edilmiştir. Bu şekilde nakil haricinde sünger çıkaranlara ilişilmemesinin yani vergi talep edilmemesinin bildirildiği Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetinden gelen yazışmayla arz edilmiş ve gerekenin yapılması için talimat verilmiştir (BOA., DH. MKT.1357/4).

Sömbeki ve Herkit adaları ahalisi 26 Haziran 1886 tarihinde Mısır'ın talep etmiş olduğu bu vergi icraatıyla ilgili şikâyetlerde bulunmuşlardır. Ancak ertesi yıl Dâhiliye Nezareti'nden hükümete gönderilen yazıya göre Rodos dâhilinde bulunan ve İsporad olarak tabir edilen adalardan Kalimnoz, Sömbeki ve Herkit adalarından sünger tezkeresi alıp Mısır sahillerine giderek sahilden yaklaşık 10-15 milden uzak çevrelerde sünger çıkartmakta oldukları görülmüştür. Ancak makine ve dalgıç kayıklarından Mısır idaresinin tekrar vergi talep etmesi üzerine bu mesafede olan denizler ise hukuk kurallarına göre topraklara ait sayılmadığından dolayı buna benzer topraklara ait olmayan yerlerde sünger avlayanlara dokunulmaması Mısır idaresine bildirilmiştir (BOA.,ŞD.2508/25).

1887'de Sömbeki'den hareketle Girid, Kıbrıs ve Mısır sularında sünger avlayacak olan süngerci kayıklarının Rodos'tan izin almaya mecbur tutulduklarından dolayı ortaya çıkan şikâyetler de vardır. Avusturya Devleti halkına da aynı muamele yapıldığına dair ifadeler de olunca Hariciye Nezareti'nden gelen yazıya göre şikâyetin incelenmesi ve gereğinin yapılması istenmiştir (BOA., DH. MKT.1471/92).

1888 yılında Maliye Nezareti'ne yazılan yazıya göre Girit, Kıbrıs ve Mısır civarında süngerci kayıklarının Rodos Sancağı tarafından alıkonulup, satılmaya çalışılmasından dolayı adı geçen kayıklarla Rodos ve çevresindeki dâhili sularda avcılık yapıldığı ortaya çıkmıştır. Haklarında düzenleme gereği ceza uygulanmak üzere kefil alınacaktır. Uygun olan kayık ve

---

* Girit Adası'nın doğusunda bulunan bir şehirdir.

süngerlerin iadesi için ilgili yerlere bildirilmesi istenmiştir. Sömbeki ve Herkit adaları ahalisi vekillerinin verdikleri şikâyet dilekçesi de gönderilmiştir. Bu konuda önceden ortaya çıkan iddialardan dolayı 8 Aralık 1891 tarihinde hükümete ek olarak yazılan tezkireye henüz bir cevap verilmediği, sunulan iddiaların redde değer görülmediği ve eklenen arzuhalde kayıkların satılmak üzere bulunduğu bildirilmiştir. Bu durumun bir an evvel hazinece halledilmesi gerekmektedir (BOA., DH.MKT.1475/3).

Aynı yıl Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayetine gelen yazıya göre Sömbeki ve Herkit adaları ahalisinden sünger avlayanların Girit, Kıbrıs ve Mısır sularında sünger avlamaları için oralardan aldıkları tezkirelerle eşit sayılmakta iken bunların kayıklarına Sömbeki adasında el konulduğu görülmüştür. Ardından bu adalardan ruhsat tezkiresi almaya mecbur tutulduklarına dair iddialar ortaya atılmıştır. Rodos hükümetince yapılan girişime bakıldığında ada ahalisinin izinsiz avlandıkları için el konulan süngerleriyle kayıklarının iadesi nezaretten vilayete bildirilmiştir. Ancak Maliye ile hükümet arasındaki görüşmeler neticesinde Meclis-i Mahsusa Vükelaca verilen ve Nezaretten vilayete gönderilen kararın uygulanmadığı ve bu girişimin av mevsiminde avcılıkla geçinen ahaliye mağduriyet yaşattığı ortadadır. Bu konudaki karara göre Sömbeki ve Herkitlilerin yalnız Girit, Kıbrıs ve Mısır sularında avlanmaları kararlaştırılmıştır. Ayrıca Zâbita-i Saydiyye Nizamnamesine göre vilayet dâhilinde tezkire almaya mecbur olmadıkları kaymakamlar aracılığıyla bildirilmesi istenmiştir. El konulup en az bedelle Rodos liman reisinin oğluna satılmış olan kayıkların sahibine geri verilmesi ve süngerlerin de satılmış ise sahibine ödenmesi Sömbeki ve Herkit adaları ahalisi vekillerinden gelen dilekçede talep edilmiştir. Meclis-i Valâ-yı Vükelâ'nın kararında sahiplerine iadesinin hala uygulanmamasının şikâyetlere sebebiyet verdiğinden kararın uygulanmasındaki gecikme nedeninin acilen yazılarak hükümete bildirilmesi istenmiştir (BOA., DH. MKT.1504/60).

Elçilikten Maliye Nezareti'ne 14 Temmuz 1888 yılında gönderilen vesikaya göre Sömbeki'den hareketle Girit ve Kıbrıs ve Mısır sularında sünger avlayan süngerci kayıklarına Rodos Mutasarraflığı'na tezkire almaya mecbur tutulmalarının ve bu muamelenin Avusturya Devleti halkına da uygulanmasından dolayı elçilikten gelen yazı Hariciye Nezareti'ne gönderilmiştir. Sömbeki adasındaki Avusturyalı süngercilerin ifadelerine göre artan vergilerin denkleştirilmesi istenmiştir. Rodos Hükümetinin süngerciler hakkındaki şikâyetlere karşın Meclis-i Vükela gereken kararı Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetine göndermiştir. Ancak bir kısmının henüz devam etmekte olduğu ahali adına verilen dilekçeden anlaşılmasından dolayı kararın tamamen uygulanması vilayetçe yazılmıştır. Elçilik tarafından da bu durumun vilayete yazılarak bildirilmesine karar verilmiştir (BOA.,DH. MKT.1522/105). Anlaşılan şu ki mecbur tutulan bu tezkireye yabancı ülke vatandaşları tabi olmadığından böyle bir talep olduğunda elçilikten müdahale gecikmediği görülmüştür (Örenç, 2006:512).

1891 yılında Dâhiliye Nezareti'nden Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetine sünger avlamak için Manderaka'ya giden Sömbekili süngercilerin orada da tezkire almaya mecbur oldukları

konusundaki şikâyetlerini içeren dilekçe Sömbeki muhtar ve ihtiyar meclisi tarafından hükümete bildirilmiştir. Bunun üzerine yapılan soruşturmada Mısır hükümetince vergi alınması hakkında uygulanan yasağın hala devam etmekte olduğu ve bazı kimselerin sünger avcılarından sahtecilik yaparak para aldıkları anlaşılmıştır. Bu nedenle vilayetçe avcılara tezkire verilmesine devam edilmesi istenmiştir (BOA., DH. MKT.1889/8).

Osmanlı Devleti'nin başka yerlerde sünger avlamak için giden tebaasının yaşanan kazalarda hayatlarını kaybetmesinin ardından geride kalan ailelerine de destek olduğu ve yardımda bulunduğu görülmüştür. Örneğin 1901 yılında Hükümetten Dâhiliye Nezareti'ne yazılan yazıya göre Sömbeki adasından sünger avlamak üzere Trablusgarp sularına giderken boğulan 43 kişinin çok muhtaç bulunan aile fertlerine uygun miktarda ödeme yapılması ve Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetince de imkân dâhilinde yardım toplanmasına karar verilmiştir. Bu yardımların ihtiyaç derecesine göre dağıtılması Şura-yı Devlet makamının yazısı ile de bildirilmiştir. Bunlara ne miktarda yardım verilmesi gerekiyorsa yardımın Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayetinden alınacak cevaba göre verileceği ifade edilmiştir (BOA.,BEO.1632/122399). Bahsi geçen olay üzerine Dâhiliye Nezareti'nin Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayetine cevaben gönderdiği yazıya göre ise önceki emirde de geçtiği üzere bunlara ne miktar ödeme yapılacağının vilayetle görüşülerek yapılması kararlaştırılmıştır (BOA., DH. MKT. 2469/119).

Fotoğraf 40: Süngerçi

Kaynak: (Kapkın, 2022: 47)

SONUÇ

Genellikle dünya üzerinde göl ve denizlerde yaşayan süngerler, canlılar âleminin alglerden sonraki en yaşlı grubunu oluşturmaktadır. Biyolojide ise Porifera (Delikliler) olarak isimlendirilmiştir. Aynı zamanda bu canlı, suyun içinde siyah renkte görünmesinden ve ticari bir değere sahip olmasından dolayı süngerci yerli halk tarafından denizlerin siyah gülleri olarak tanımlanmıştır. Görüntüsü itibariyle bir su bitkisini andıran süngerlerin 8262 türü olduğu bilinmekle birlikte kendi içinde Calcarea, Hexactinellida, Homoscleromorpha ve Demospongiae olmak üzere toplam dört sınıfa ayrılmaktadır. Çoğunlukla ilişkide bulundukları bakteri ve alglerle bağlı olarak çok çeşitli formlara ve pigmentlere sahiptir ve fazla gelişim göstermeden günümüze kadar gelmiştir.

Bu noktada av konusu eskiçağlardan beri başlı başına bir geçim kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kara avcılığının yanı sıra belli bir uzmanlık gerektiren deniz avcılığı da insan hayatının bir parçasıdır. Bu çalışmada da ele alındığı üzere bir iktisadi faaliyet olarak süngerciliğin geçmişi insanın denizle ilişkisi kadar eskidir ve coğrafi şartların zorlamasının bir sonucudur. Sünger avcılığı her mevsim çeşitli yöntemler kullanılarak oldukça güç şartlarda yapılmaktadır. Av esnasında ise asıl unsur olarak kaptan ve dalgıç ön plana çıksa da tekne, dalış donanımı işin gerçekleşmesinde ayrı bir öneme sahiptir. Genellikle sünger avlamak için kullanılan yöntemlerin başında çıplak dalma ve skafander olarak tabir edilen makine gelmektedir. Süngercilerin bu zor şartlarda avladıkları süngerlerin, denizden çıkartıldıktan sonra geçirdiği işlenme süreci de ayrı bir meseledir. Çünkü denizden çıkartılan sünger başta kullanıma hazır değildir. Bir ürün olarak istenilen özelliklere gelebilmesi için bir takım işlemler gerekmektedir.

Ancak bu faaliyetin belli bir uzmanlık isteyen zor bir meslek olduğu açıktır ve süngerci yerli halk bundan “denizin tutunacak dalı yoktur, terlemeden para, solumadan ölüm” diye bahsetmektedir. Yaşanabilecek olası kazaların yanında süngerciliğin vurgun gibi ciddi riskleri de beraberinde getirdiği ortadadır.

Çalışmanın özünün oluşturan süngerciliğin dünyadaki merkezi Akdeniz sayılmaktadır. Akdeniz’in bazı büyük adaları da ticari seferlerde önemli durakların ve pazarların öne çıkmasını sağlamıştır. Ticari ilişkilerle gelişen ve stratejik bir güzergâha sahip olan Rodos ve adalar, Akdeniz’de hüküm süren yönetici tabakanın sürekli bir mücadele sahası olmuştur. Bu noktada süngerin ada toplulukları için ciddi bir gelir kaynağı olduğu düşünüldüğünde, adaların ekonomisinde de önemli bir paya sahip olduğu ve coğrafi özelliklerinin de etkisiyle Rodos başta olmak üzere Meis, Sömbeki, Herke ve Kerpe gibi çevre adaların da başlıca geçim

kaynağı olduğu görülecektir. Türkiye de bu bağlamda coğrafi açıdan Akdeniz'e kıyısı olan bir konumda olması nedeniyle en kaliteli süngerlerin bulunduğu bölgelerden biridir. Buralardan yoğun olarak çıkartılan Bal Peteği, Türk Kupası, Fil Kulağı, Parmaklı Sünger ve Banyo Süngeri en fazla ticari getirisi olan sünger çeşitleridir.

Bunların yanı sıra sualtı dünyasının keşfinde de adalardaki süngercilerin rolü büyüktür. Deniz tabanını geniş bir alanda tarayabilmeleri sayesinde birçok batık gemi ve eski eserlerin de yerlerinin tespit edilmesinde rol oynamışlardır.

Osmanlı coğrafyasına gelindiğinde ise 19. yüzyıl öncesinde Osmanlı Devleti'nde süngerin bilinmekte ve kullanılmakta olduğunu incelenen vesikalar bizlere göstermiştir. Ancak antikçağlardan beri izlerini takip edebildiğimiz sünger avcılığının Osmanlı döneminde ticari anlamda bir iş kolu olarak yapılmasını 1840'lı yılların başına kadar götürmek mümkündür. O dönemde bu işin daha çok Osmanlı vatandaşı gayrimüslimler, Müslümanlar ve Avrupalı avcılar tarafından yapıldığı bilinmektedir. Bu süreçte sünger elbette ki ekonomik anlamda tartışmasız doğal bir zenginlik kaynağı olarak görülmektedir.

Bu endüstriden gelir elde etme yollarından birinin de ihracata yani dış ticarete bağlı olduğu açıktır. 19. yüzyıl içerisinde Osmanlı sularında sünger avcılığı yapılması ve ihracı meselesi bölgede hep Osmanlı Devleti'nin gündeminde olduğu kadar diğer devletlerinde özellikle ilgilendiği bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti karasularından avlanan süngerlerin alıcılarının başında İngiltere gelmektedir. Diğerleri ise Fransa, Almanya, Avusturya, Amerika ve Rusya olarak sıralanabilir. Bunların yanı sıra sünger, Osmanlı'da yabancı sermayedarlar için de önemli bir kalem haline gelmiştir.

Osmanlı Devleti 1850'li yıllarda sünger üretimindeki artışla birlikte iç ve dış ticarete güçlü bir pazar alanı yaratmıştır. Bu durum Osmanlı'da insan gücünün yerini makinelerin almasıyla beraber yeni bir rekabet sahası oluşturmuştur. Hal böyle olunca sünger avcılığında kullanılmakta olan ve elde edilecek ürünün miktarını belirleyen bu makinelere karşı geleneksel yöntemlerle avlanan adalıların tepkileri karşımıza çıkan diğer önemli hususlardandır. Hem başka bölgelerde hem de dâhili sularda süngercilik yapan adalılar bu makineler yüzünden mağduriyetler yaşadığını belirtmiş ve zor durumda kaldıklarından dolayı bu işi bırakma noktasına gelmiştir. Çünkü artık süngercilikte büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Makinelerden dolayı yaşanan bu rekabet havası nedeniyle zaman zaman yerli ve yabancı tüccarlar arasında çeşitli anlaşmazlıkların yaşandığı, hatta adalardan başka memleketlere göçler yaşandığı da belgelere yansıyan konulardandır.

Süngerlerin neslinin korunması için avlanmada dengeyi sağlamak süngerciliğin sürekliliği açısından ayrı bir önem arz etse de Osmanlı döneminde bazı süngercilerin bilinçsiz

avlanmaları deniz canlı yaşamına zarar vermiştir. Osmanlı'nın da bu konuda çözüm yolu olarak sünger avını yasakladığını görmekteyiz. Ancak bu durum mesleğin yok olacağı düşüncesini beraberinde getiriyor olsa da Osmanlı Devleti yapılan şikâyetleri gerekçe göstererek ilgili bölgelerde süngerlerin korunması adına ve adalılar arasında doğabilecek olumsuzluklara karşı öngördüğü bazı düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Buna göre süngercilik yapan tekne sahipleri ve süngerin ticaretini yapan tüccarlar bu faaliyetin getirdiği özel yükümlülüklerle tabii tutulmuştur. İzinler ve vergilendirme çalışması kapsamında ruhsat bedeli sayd-ı bahri ve gümrük vergisi bu yükümlülüklerin başında gelmektedir. Vergi muafiyeti meselesi de süngerciler için daima gündemde olan ve bir türlü çözümlenemeyen hususlardan biridir.

Osmanlı Devleti'nin bu konuya ilişkin bir diğer koruma tedbiri, 1882 tarihli Zâbıta-i Saydiyye Nizamnamesidir. 52 maddeden oluşan bu nizamname ile sünger biyo-çeşitliliğinin korunması adına makine kullanımının yasaklanmasının bir gereklilik olduğu belirtilmiştir. Maddelere bakıldığında doğal varlıkların korunması için izinsiz avlanmanın yasaklandığı ve buna bağlı olarak av yasağının uygulanacağı dönemlerin ve yerlerin bilinçli bir şekilde tespit edildiği görülmektedir. Genel itibariyle 1865 yılında sınırlandırılmış olan makine kullanımı 1909 yılında gelen talepler doğrultusunda yeniden serbest bırakılacaktır. Ancak Osmanlı Devleti'nin yasakladığı makinelerin Türkiye sularında yeniden kullanılmasının önü ancak 1931 yılında açılacaktır.

Osmanlı Devleti makinelerin adalılar tarafından kullanımının önüne geçmek ve ilgili bölgelerde denetleme yapmak adına vapur tayin etmesi süngerleri koruma altına almak açısından yürüttüğü politikalarından bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuya ilişkin çeşitli örneklerden av yasağının denetlenmesi hususundaki veriler konuyu açıklama bakımından oldukça önemlidir. Ancak bu noktada denetimlerin yapılabilmesinde doğal olarak hava şartlarının da etkili olduğunu görmekteyiz.

Eldeki verilerden anlaşılan şudur ki, Osmanlı Devleti döneminde başka bölgelere giderek sünger avlayan süngercilere de ayrı bir önem verilmiştir. Bu süreçte adalılar yalnızca kendi bölgeleriyle sınırlı kalmamışlar, adalarından hareketle Girit, Kıbrıs, Mısır sularına giderek sünger avlamışlardır. Bu tip farklı bölgelerde avlanma nedeniyle sünger avcılarıyla yerel avcılar veya idareciler arasında bazı sorunlar yaşandığı da olmuştur ki bu sorunların başında izinler gelmektedir. Bir de başka sahillerde yaşanabilecek olaylara karşı denetimin sağlanması için ilgili yerlere memur atamasının yapılması istenmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin başka yerlerde sünger avlamak için giden vatandaşlarının yaşanan kazalarda hayatlarını kaybetmesinin ardından geride kalan ailelerine de destek olduğu ve yardımda

bulunduğu görülmüştür. Bir başka husus da Osmanlı Devleti'nin süngercilikle geçinen ada sakinleri arasında yaşanan usulsüzlüklere karşı çözümler üretmesi ve avcılarının vefat etmesi gibi durumlarda vergi borçlarını silmesidir.

Görüldüğü üzere Anadolu kıyıları başta olmak üzere Rodos ve çevresindeki adalarda süngercilik özel bir yere sahiptir ve sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda devlete büyük bir katkı sağladığı ortadadır. Bu noktada Osmanlı Devleti'nin yaşanan olaylara yaklaşımından ve adalılar arasında vuku bulan her türlü soruna titizlikle çözümler üretmesinden süngercilere verdiği önem bir kez daha anlaşılmıştır. Aynı zamanda Osmanlı Devleti, sünger neslinin korunması gerektiği bilinciyle yürüttüğü politikalarla ve aldığı tedbirlerle de ekosisteme verdiği değeri bizlere göstermiştir.

İnsanlığın hem tarihi hem de güncel dönemlerinde önemli bir yere sahip olan süngerlerin ne şekilde ve ne amaçla kullanıldığı da ayrı bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Süngerler, denizlerin insanlığa sunduğu çok önemli bir nimettir ki hem tarihte hem de günümüzde birçok farklı alanlarda kullanılmaktadır. Antik çağlarda savaş zırhlarını astarlamada ve çanak çömlekçiler tarafından toprak kapların killenmesinde; günümüzde ise cerrahi, optik ve tıbbi ilaçların üretiminde, temizlikte, matbaacılıkta, boyamada, boyacılıkta ve kuyumculukta kullanılmaktadır. Bir başka yönüyle de deniz kirliliğini önleyici yapısı ve su ekosistemine olan faydası da yadsınamaz.

Sünger kültürüne yönelik ilk çalışmalara ise 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında rastlanmıştır. Bu çalışmalardan edinilen tecrübelerle ticari süngerlerin yapay olarak yetiştirilebilmesi hedeflenmiştir.

Günümüzde ise Antalya, Kaş, Fethiye, Marmaris, Bodrum ve etrafında süngercilik yapılmaktadır. Ünlü tarihçi Heredot'un doğum yeri Halikarnassos (Bodrum) ise bugün son süngercilerin yeri olarak bilinmektedir. Bu son süngerciler aslında azımsanmayacak derecede önemli olan ve ürünün denizden çıkartılıp ticaretinin yapılmasına kadar her aşamasındaki Osmanlı birikimlerinin günümüz temsilcileri olarak anılabilir.

KAYNAKÇA

OSMANLI ARŞİV BELGELERİ

BOA, DH. MKT.:

- 1310/92, (04-01-1287 H. / 6 Nisan 1870 M.)
1357/4,(23-10-1303 H./ 25 Temmuz 1886 M.)
1371/78, (13-01-1304 H./ 12 Ekim 1886 M.)
1445/77,(20-12-1304 H./ 9 Eylül 1887 M.)
1450/38,(06-01-1305 H./ 24 Eylül 1887 M.)
1471/92, (9-04-1305 H./ 25 Aralık 1887 M.)
1475/3,(20-04-1305 H./ 5 Ocak 1888 M.)
1504/60,(15-08-1305 H./27 Nisan 1888 M.)
1522/105, (09-11-1305 H./ 18 Temmuz 1888 M.)
1889/8, (10-04-1309 H./ 13 Kasım 1891 M.)
351/61,(10-09-1312 H./7 Mart 1895 M.)
387/101,(29-12-1312 H./ 23 Haziran 1895 M.)
2351/53,(28-01-1318 H./ 28 Mayıs 1900 M.)
2382/33,(04-04-1318 H./ 1 Ağustos 1900 M.)
2402/43,(18-05-1318 H./ 13 Eylül 1900 M.)
2469/119,(18-12-1318 H./ 8 Nisan 1901 M.)
2530/2,(25-05-1319 H./ 9 Eylül 1901 M.)
2555/100,(02-08-1319 H./ 14 Kasım 1901 M.)
2600/124,(26-11-1320 H./ 24 Şubat 1903 M.)
2603/51, (14-01-1322 H./ 31 Mart 1904 M.)

BOA, A.MKT.MHM.:

- 102/26, (21-03-1273 H./ 19 Kasım 1856 M.)
162/24,(09-01-1276 H./8 Ağustos 1859 M.)
351/11, (27-10-1282 H./ 15 Mart 1866 M.)
354/88, (18-12-1282 H./ 4 Mayıs 1866 M.)
410/95,(26-02-1285 H./18 Haziran 1868 M.)
412/44,(15-03-1285 H./ 6 Temmuz 1868 M.)
531/33,(29-07-1311 H./ 5 Şubat 1894 M.)

BOA, TS. MA. d.:

2406, (29-12-1175 H./ 21 Temmuz 1762 M.)

2411, (12-03-1181 H./ 8 Ağustos 1767 M.)

2474,(29-12-1243 H./12 Temmuz 1828 M.)

BOA, DH. ŞFR.:

242/106,(04-09-1315 R./ 16 Eylül 1899 M.)

255/47,(17-11-1316 R./30 Ocak 1901 M.)

BOA, HR. MKT.:

247/61,(08-12-1274 H./20 Temmuz 1858 M.)

268/72, (05-05-1275 H./ 11 Aralık 1858 M.)

565/35, (27-07-1283 H./ 5 Aralık 1866 M.)

582/27,(18-03-1284 H./20 Temmuz 1867 M.)

708/18, (19-12-1287 H./ 12 Mart 1871 M.)

BOA, HR.TO.:

244/8,(13-04-1284 H./14-08-1867 M.)

245/103, (04-12-1870 R.)

260/32, (26-11-1298 H./ 20 Ekim 1881 M.)

260/35, (07-01-1299 H./29-11-1881 M.)

528/107,(04-08-1302 H./ 19 Mayıs 1885 M.)

312/10, (16 Temmuz 301 R./ 28 Temmuz 1885 M.)

BOA, HR.TH.:

269/96,(27 Mayıs 1318 R./ 09-06-1902 M.)

278/20,(02-11-1320 H./31-01-1903 M.)

334/128,(16-04-1324 H./ 9-6-1906 M.)

BOA,İ.DH.:

915/72663,(09 -07-1301 H./ 5 Mayıs 1884 M.)

1334/48,(21-12-1313 H./ 3 Haziran 1896 M.)

BOA, MV.,:

3/87,(12-08-1302 H./ 27 Mayıs 1885 M.).

104/27, (17-02-1320 H./ 26 Mayıs 1902 M.)

112/18,(20-07-1323 H./ 20 Eylül 1905 M.)

BOA, BEO:

476/35632,(15-03-1312 H./ 16 Eylül 1894 M.)

1615/121056,(16-10-1318 H./6 Şubat 1901 M.)

1632/122399,(25-11-1318 H./ 16 Mart 1901 M.)
1863/139703, (03-03-1320 H./ 10 Haziran 1902 M.)
1916/143630, (05-06-1320 H./ 9 Eylül 1902 M.)
1988/149060,(02-11-1320 H./31 Ocak 1903 M.)
2157/161766,(07-06-1321 H./ 31 Ağustos 1903 M.)
3258/244331, (26-01-1326 H./29 Şubat 1908 M.)
3276/245627,(19-02-1326 H./ 23 Mart 1908 M.)
3371/252770,(12-07-1326 H./ 10 Ağustos 1908 M.)

BOA,ŞD.:

2272/23,(02-06-1297 H./ 12 Mayıs 1880 M.)
2495/17, (22-11-1302 H./ 2 Eylül 1885 M.)
2346/14,(27-11-1302 H./ 7 Eylül 1885 M.)
2508/25,(22-09-1304 H./ 14 Haziran 1887 M.)
365/24,(01-12-1313 H./ 14 Mayıs 1896 M.)
435/103,(02-09-1326 H./ 28 Eylül 1908 M.)

BOA,HR.İD.:

322/64, (28-08-1287 H./ 23-11-1870 M.)
322/53,(28 -08- 1287 H./ 23 Kasım 1870 M.)
322/55, (28-08-1287 H./ 23-11-1870 M.)
2121/55, (06-05-1324 H./ 28-06-1906 M.)
2121/56, (26-05-1324 H./ 18-07-1906 M.)

BOA,İ.MVL.:

513/23148,(07-03-1281 H./ 10 Ağustos 1864 M.).

BOA,MVL.,:

802/8,(11-10-1284 H./ 5 Şubat 1868 M.).

BOA, İ..ML.:

42/5,(13-10-1318 H./ 3 Şubat 1901 M.).

Salname

Salname-i Cezayir-i Bahr-i Sefid. (1319).Rodos: Matbaa-i Vilayet. Türk Tarih Kurumu
Kütüphanesi,1-275.

Kitap

- Ahmet Kemal. (1996). *Isporađ adaları ve tarihçesi*. (C. Taşkıran, Çev.) Ankara: Genelkurmay Basım Evi.
- Arslan, R. (2021). *Marmaris tarihi (1923-1960)*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Bastıyalı, M. (1999). *Rodos ve Onikiadalar tarihi*. İzmir: Arkadaş Matbaacılık.
- Bayık, H. (1982). *Kaş tarihi*. Ankara: Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını.
- Bilgin, Y. T. (2011). *Kaş ve Meis*. İstanbul: Akis Kitap.
- Braudel, F. (1989). *Akdeniz ve Akdeniz dünyası I*. İstanbul: Eren Yayınları.
- Braudel, F. (2017). *II. Felipe döneminde Akdeniz ve Akdeniz dünyası I*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Çevik, N. (2021). *Lykia kitabı arkeolojisi, tarihi ve kültürüyle batı Antalya*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Deveciyan, K. (2013). *Türkiye’de balık ve balıkçılık*. İstanbul: Aras Yayıncılık.
- Devellioğlu, F. (2016). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Erdan, E. (2018). *Eskiçağlardan, eskiçağların keşfine Ege ve Akdeniz’de sünger ve süngerciliğin dip tarihi*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Erdoğan, M. A. (2018). *Rodos’un sosyal ve ekonomik tarihi*. İzmir: Er Yayıncılık.
- Evliya Çelebi. (2008). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi seyahatnamesi: İstanbul, I. Cilt 2. Kitap*. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Gerçek, F. (2018). *Burnumuzun dibindeki ada Meis*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Gökçe, İ. (2018). *Doğası tarihi kültürü ve turizmiyle Kaş Andifli Antiphellos*, İstanbul: Tunç Yayıncılık.
- Gülşen, M. S. (2007). *Vurgun Marmarisli süngercilerin öyküsü*. Marmaris: Marmaris Belediyesi Kültür Yayınları-1.
- Kapkın, M. (2022). *Mavi Anadolu’da bir serüven Bodrumlu süngerciler*. İstanbul: Türkiye Sualtı Arkeolojisi Vakfı Ege Yayınları.
- Katağan, T., Kocataş, A. Bilecik, N. ve Yılmaz, H. (1991). *Süngerler ve süngercilik*. Bodrum: T.C. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Su Ürünleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü.
- Nasuhoğlu, M. S. (2004). *Rodos (anılar-öyküler)*. Muğla: Muğla Üniversitesi Basımevi.
- Önal, R. (1979). *Türk silahlı kuvvetleri tarihi Osmanlı dönemi III. cilt Rodos’un fethi 2nci kısım eki (1522)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

- Örenç, A. F. (2006). *Yakındönem tarihimizde Rodos ve Oniki ada*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Özkul, İ. (1941). *Sularımızın mahsulleri balık, balıkçılık, sünger, süngercilik ve bunların gıdai ve iktisadi kıymetleri*. İstanbul: M. Sadık Kâğıtçı, Kırtasiye ve Basımevi.
- Sami, Ş. (2015). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Şifa Yayınevi ve Matbaacılık.
- Taşkıran, C. (2009). *Ürkek bir siyasetin tarih önündeki ağır vebali Oniki ada hatalı kararlar, acı kayıplar*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Turan, Ş. (1965). *Rodos ve 12 Ada'nın Türk hâkimiyetinden çıkışı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yaycı, C. ve Paksüt, O. (2022). *Soru ve cevaplarla gayri askeri statüdeki adalar meselesi nedir?, ne değildir?*, İstanbul: Girdap Kitap.
- Yıldırım, K. (2020). *Hukuksal ve tarihsel boyutuyla On İki ada ve Meis*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık A.Ş.
- Ziver Bey. (2013). *Rodos tarihi*. (H. Fedai, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Araştırma-Makale

- Akkayan, T. (2009). Kaybolan Bodrum sünger avcılığı ve avcıları. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*.1/1,1-27.
- Aksoy, N. A. (2021). İtalyan işgali öncesinde Rodos ve Vali İbrahim Bey'in 1911 tarihli raporu. *Belgi Dergisi*, 21/1,1-23.
- Aliyazıcıoğlu, Z. İ. (2021). 14. yüzyıl Alman hacıların seyahatnamelerinde Rodos ve çevresi. *Anadolu Ve Balkan Araştırmaları Dergisi*,4/7,1-14.
- Altan, E. (2002). Templier ve Hospitalier şövalye tarikatlarının kuruluşu. *Belleten*,66/245,1-8.
- Altun, S. (2021). *Osmanlı son dönemine ait batık vapurlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Bayer, D. (2020). Doğu Akdeniz deniz alanının tarihi geçmişi, Türkiye'nin ulusal menfaatleri ve uluslararası hukuk uygulamaları kapsamında bir jeopolitik analiz. *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM)*,1-19.
- Berkaya, B. (1993). Türkiye'de sualtı arkeolojisi ve kaçakçılığın önlenmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 36/1-2,1-3.
- Bezdan, M. (2022). Sessiz dünyanın tanıkları Bodrumlu süngerciler. *Aylık Coğrafya Turizm Keşif Dergisi Atlas*,354,72-85.

- Çelik, B. ve Uğur, Ü. (2015). XVIII. yüzyılda Rodos'un sosyo-ekonomik, dini ve kültürel durumu. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/2,1-22. <https://doi.org/10.30803/adusobed.188786>
- Çoruh, H. (2009). Osmanlı İmparatorluğu'nda sünger avı (1840-1912). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/9,1-16.
- Ellis, J. (1765). On the nature and formation of sponges: In a letter from John Ellis, Esquire, FRS to Dr. Solander, *Philosophical Transactions*, 55, 280-291. <https://royalsocietypublishing.org/doi/abs/10.1098/rstl.1765.0032>
- Erdan, E., Ersan, F. ve Güçlü, K. (2021). Archaeology, physics and chemistry: thoughts about a technique applied by Mediterranean sponge divers throughout the ages. *International Journal of Environment and Geoinformatics (IJECEO)*, 8/1,1-8. <https://doi.org/10.30897/ijegeo.788546>
- Eren, T. K. (2016). *Çanakkale Boğazı ve Kuzey Ege denizinden toplanan bazı sünger (porifera) türlerindeki toplam protein, yağ, kül ve nem içerikleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Evcen, A. (2013). *Ildır körfezi'nde (Ege denizi) dağılım gösteren sünger (porifera) türleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Evcen, A. (2021). *Türkiye'nin Ege denizi kıyılarında dağılım gösteren sünger (porifera) türlerinin taksonomik ve ekolojik özellikleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gökalp, M. (2006). *Doğu Akdeniz-Ege süngerlerinden (porifera) seçilen türlerin incelenmesi, bu canlılardaki kollajen tip II, IV ve integrin proteinlerinin varlığının immüno-histokimyasal ve moleküler genetik düzeyde araştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Biyoteknoloji Enstitüsü, Ankara.
- Gregory, C. Chronological history of Megiste/ Kastellorizo. s.1-7.
- Hayta, N. (1994). Rodos ile 12 Ada'nın İtalyanlar tarafından işgali ve işgalden sonra adaların durumu (1912-1918). *OTAM*, Sayı: 5, 131-144. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000208
- İnce, F. (2013). Lozan barış antlaşması ve Ege adaları. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 53 (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 1-28.

- Karagöl, H. ve Özmüş E. (2014). Tarih içinde bir köy Mazı.3. *Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu 30 Ekim-1 Kasım 2013, Bodrum, Bildiriler Cilt 2*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No.6.
- Karapınar, Ş. (1964). Süngerler (IV). *Balık ve Balıkçılık Dergisi*, Türkiye Cumhuriyeti Et ve Balık Kurumu, 12/5, 1-35.
- Keleş, E. ve Menekşe, M. (2023). Bir metropolit'in gözüyle Ege adaları'nda isyan hazırlığı: Kaşot ve Kerpe adaları örneği (1865-1866). *Tarih İncelemeleri Dergisi*. XXXVIII-2,1-44.
- Kiel, M. (2008). Rodos. *Türkiye diyanet vakfı islam ansiklopedisi*.İstanbul.
- Koç, B. (2006). Tanzimat sonrası hukuk metinlerinde çevre bilincinin arka planı olarak 'av yasak ve sınırlılıkları' üzerine bazı düşünceler. OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 19, 1-11. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000365
- Mengeş, Y. (2017). İkinci dünya savaşı'nda Menteşe (Rodos, 12 Ada ve Meis) adaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVII/34,1-40.
- Özgün, C. (2013). Osmanlı Devleti'nde teknik bir yenilik: skafander makinesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/7, 1-29. DOI:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5146>
- Sarıköse, B. ve Arslan, R. (2018). Cumhuriyet dönemi Türk süngerciliği (1923-1990). *Turkish Studies*, 13/24,1-29. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14204>
- Sipkema, D., Franssen, M. C. R., Osinga, R., Tramper, J. ve Wijffels, R. H. (2005). Marine sponges as pharmacy. *Marine Biotechnology* 7/3,1-21. <https://doi.org/10.1007/s10126-004-0405-5>
- Şahin, G. (2013). Türkiye'de yitirilen bir iktisadi faaliyet: süngercilik. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*,39,1-22.
- Şimşek, F. (2022). Ortaçağ'dan Osmanlı dönemine Doğu Akdeniz'de rekabet kıskacında bir ada: Meis. *Tarih İncelemeleri Dergisi*.XXXVII-2,1-29.
- Şimşek, F. (2023). *Sualtı kültür mirası perspektifinde Antalya Kaleiçi Limanı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Taşbaş, E. (2014). I. dünya savaşı'nda Rodos eksenli Osmanlı-İtalya ilişkileri. *Uluslararası Birinci Dünya Savaşı'nın 100.Yılı Sempozyumu*.(ss.1-16). Bitlis.
- Taşbaş, E. (2021).Akdeniz köle ticaret güzergâhında bir durak: Rodos adası. *Belgi Dergisi*, 21/1, 1-17.

- Taşkaya, A. B. (2022). An island skilled in sponge hunting “Symi” (1786-1909). *Journal of Universal History Studies*, 5/1,1-28. <https://doi.org/10.38000/juhis.1098274>
- Topaloğlu, S., Ateş, C. ve Cerim, H. (Eylül 2013). Türkiye’de (Bodrum) süngercilik. 17. *Ulusal Su Ürünleri Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi.
- Uluslan, Ş. (2012). Bir Osmanlı memurunun ‘adalar’ izlenimleri. *III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu*.(ss.1-21.) Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.
- Ünver, M. (2021). Ege ve Doğu Akdeniz’de statükonun korunması: Osmanlı Devleti, Yunanistan ve büyük güçler (1864-1909).*Coğrafya, Tarih ve Uluslararası Boyutlarıyla Küresel ve Bölgesel Denkleme Ege ve Doğu Akdeniz İstanbul University Press*,7.Bölüm,1-58.
- Yarcı, G. (2009). Osmanlıda avcılık yasaları. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*. 1/1,1-30.
- Yıldız, Ö. (2013). 20.yüzyılın başlarında Rodos adasında deniz ticareti. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIII/26,1-23.
- Yürekli, S. (2012). 20.yüzyılın ilk yarısında Türkiye Cumhuriyeti’nde süngercilik ve sünger ihracatı. *Akdeniz İİBF Dergisi*,12/24,1-29.
- Yürekli, S. (2011). “19. yüzyıl’da Osmanlı İmparatorluğu’nda süngercilik ve İzmir Limanı’ndan sünger ihracatı (1850-1900). *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*,22/79, 1-36.
- Yürekli, S. (2017). Süngercilik endüstrisinde hane halkı gelirleri:19.yy ikinci yarısı Osmanlı İmparatorluğu ve 20.yy ilk yarısı Türkiye Cumhuriyeti ekonomisine dair bulgular. *Akdeniz IIBF Dergisi*, 17/36, 1-38. <https://doi.org/10.25294/aiuibfd.357624>

İnternet Kaynakları

- Bodrum Süngerciliğinin Tarihçesi. <https://bodrumdenizmuzesi.org/sungercilik/> (09.04.2023).
- http://cdn.istanbul.edu.tr/statics/subilimleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2016/10/1-SUUM2038_Porifera_Ozturk.pdf (24.05.2024).
- <https://www.agahmuzayede.com/urun/8322791/osmanli-donemi-meslek-sungerci-fistikci> (01.07.2024)
- <https://www.aabio.com.au/freshwater-sponges-family-spongillidae/> (24.05.2024).
- <https://www.digitalatlasofancientlife.org/learn/porifera/calcareal/> (22.05.2024).
- <https://www.digitalatlasofancientlife.org/learn/porifera/demospongiae/> (22.05.2024).
- <https://www.digitalatlasofancientlife.org/learn/porifera/hexamastix/> (22.05.2024).
- <https://www.digitalatlasofancientlife.org/learn/porifera/homoscleromorpha/> (22.05.2024).

<https://www.discovergreece.com/tr/dodecanese/halki?asset=2435-ig-17861899339486468>
(25.05.2024).

<https://www.gezecegiz.com/simi-adasi-gezi-rehberi-sombeki-adasi/> (25.05.2024)

<https://www.octopusdalismarket.com/derinlik-geyci-orca-sub-do-507> (13.06.2024).

<https://www.yachtturkiye.com/yazarlar/mehmet-bezdan/sunger-diyarinin-gecmisine-acilan-pencere-bodrum-sungercilik-muzesi.html> (22.05.2024).

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100218.pdf (26.05.2024).

<https://www.likyayolu.org/2014/09/meis-adas-hatrular-meiste-neler-yaptk.html> (10.06.2023)

Google Haritalar (Google Maps) <https://maps.google.com/> (10.06.2023).

https://www.gezginkorsan.org/arastirma/latin_yelken.htm (06.11.2023).

<http://www.tahsinceylan.com/tr/makaleler/5> (16.04.2023).

Sömbeki. <https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6mbeki> (16.04.2023).

<https://aksona.com/gallery/sunger/> (14.05.2023).

<https://www.birdakikadageziyorum.com/rodos-adasi/> (10.06.2023).

<http://www.sungercibaba.com/hakkimizda/> (25.05.2024).

<https://bizimizimiz.com/karpathos-adasi/> (25.05.2024).

<https://sozluk.gov.tr/> (13.06.2024).

<https://www.csymarine.com/el-iskandili-2> (13.06.2024).

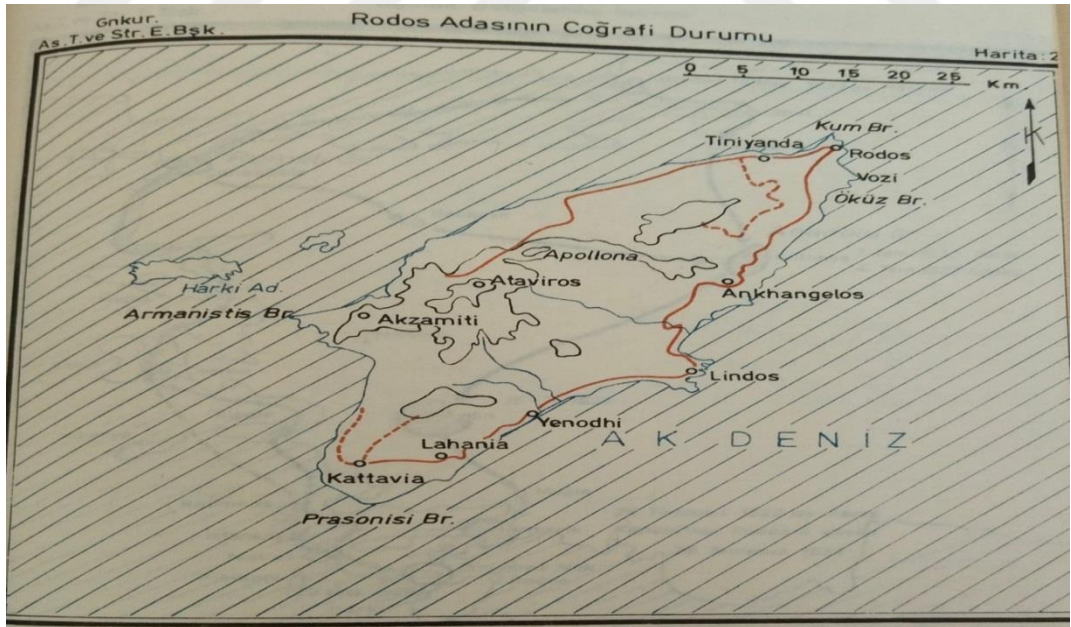
https://nautilusdivingcyp.com/tr_osmanli.php (15.06.2024).

<https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/gezi-rehberi/2812-icinizdeki-cocugun-suya-yansiyan-yuzu-symi-adasi-2> (16.04.2023).

EKLER

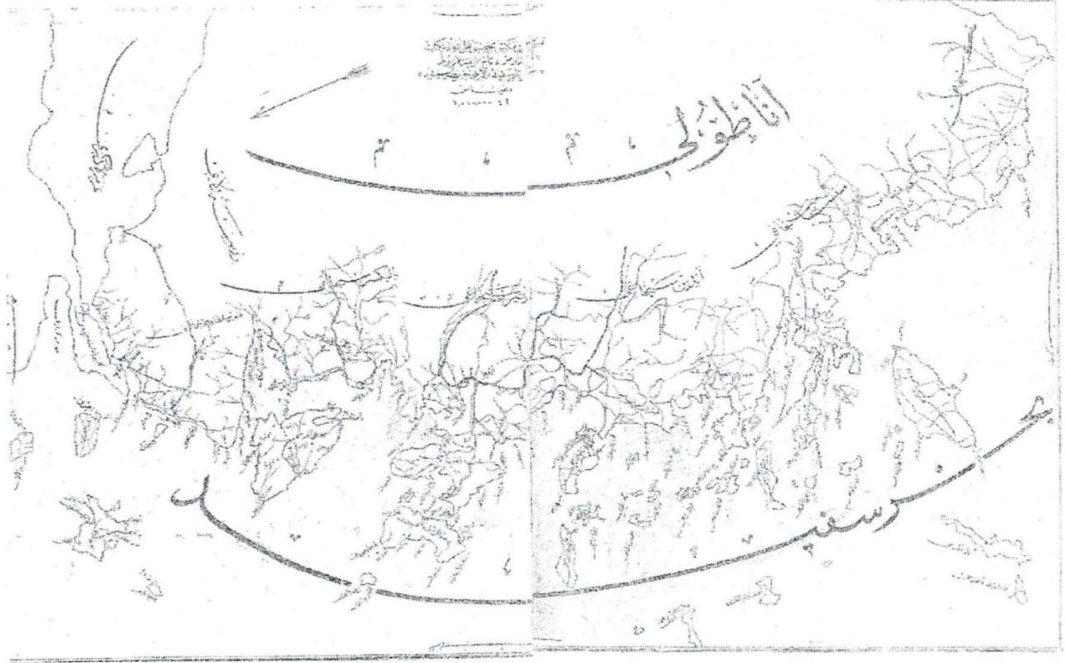
Harita 1: Osmanlı devrinde Ege Denizindeki adaların haritası (Nasuhoğlu, 2004: 202)

Harita 2: Rodos Adasının Coğrafi Durumu (Önal, 1979: 81)

Harita 3: On İki Ada Haritası (Yıldırım, 2020: 8)

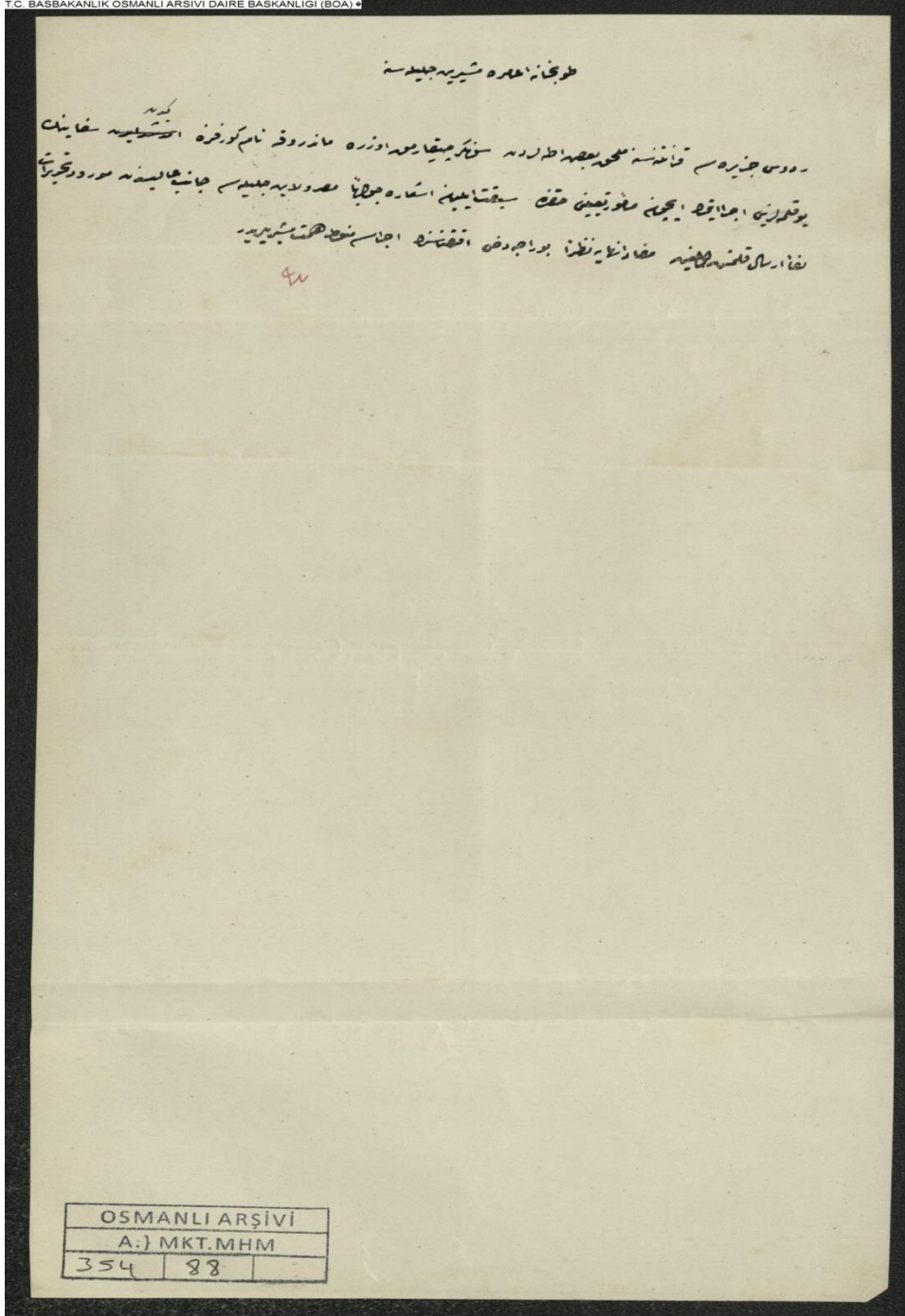
Harita 4: Kastamonu Mektubcusu Ali Fuad Bey'in "Adalarımız" adlı eserine ilişkin "Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti Haritasıdır" (Uluslan, 2012: 21)

A.}MKT.MHM.00354.00088.001

A.}MKT. MHM. 354/88 Rodos Adası Karantinası'na mülhak bazı adalardan sünger çıkarmak üzere Manderaka Körfezi'ne giden gemilerin denetimi için memur tayini hususundaki yazıya cevaben Mısır Vilayeti'nden alınan cevabın, icabı icra olunmak üzere gönderildiği. (18-12-1282 H./ 4 Mayıs 1866 M.).

حضرت علاء دین و اولیایه

نومرد
۳۳۵

OSMANLI ARŞIVI
HR.İD
322 53 2

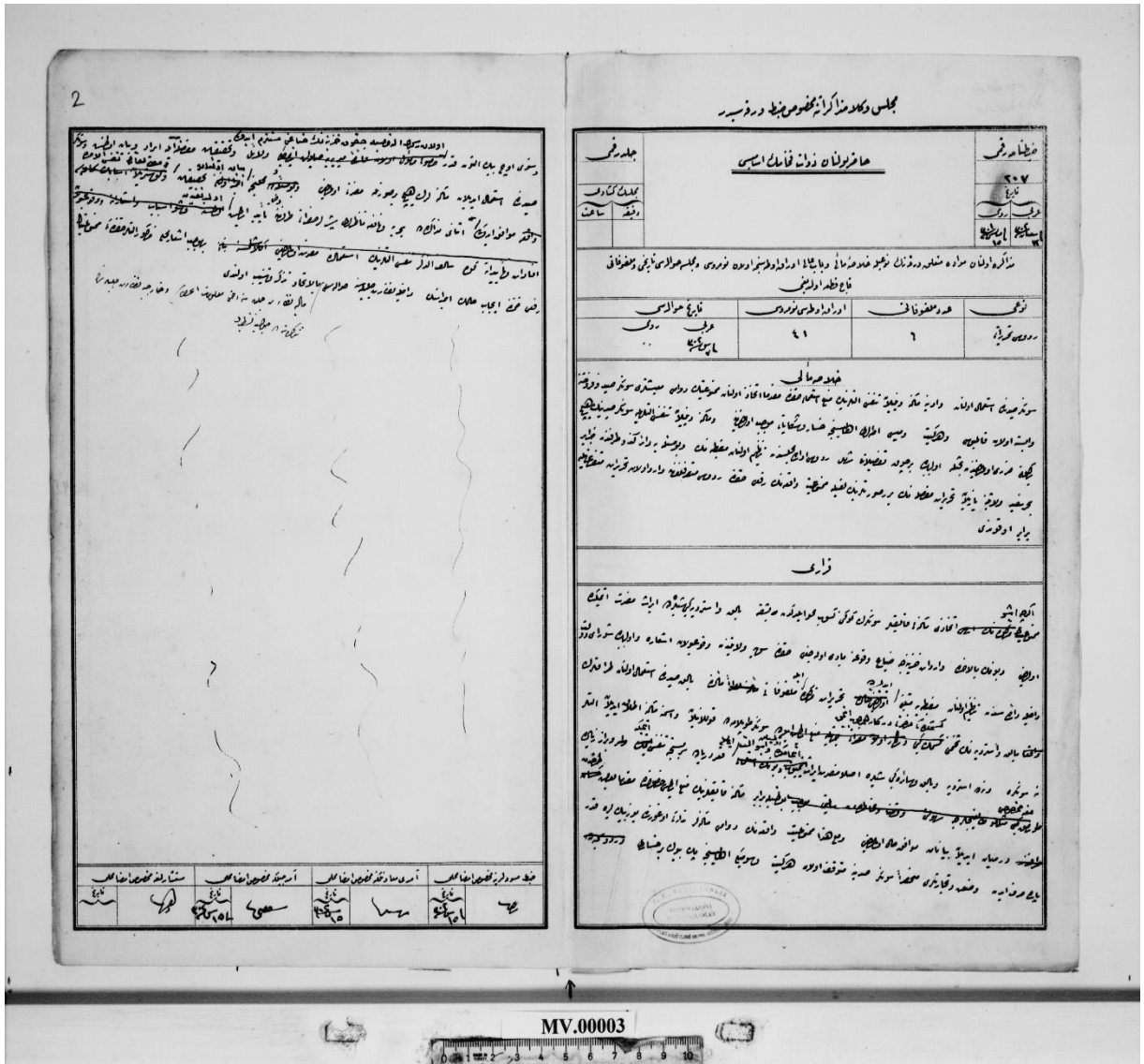
شرفه - اولاد ارمانه من حضرت و کاتبانهای اوزرینه ۱۴ صلیح تا بحکم مورفا و بوز سکا انی نوز و بزم مرقا شایر بویچه تحریک عییه جناب
 ولایتیه هیکلک جوابیه - لوشینجاقی سواحلنه سونکر افراجیه استانه ایتله اوزرینه کله قایقده سیه واده رسم الجنوب اوج صف
 اعتباریه ماکه سزا قایقده بیرشجه و فرانس ماکه دوردیه بزمی دردر و انگیز کایریده قرقرای عثمانیه رسم اهلی خستوفی انشی و بوز
 نیولاد و سزا قایقده ریشوی و فر اولین حاله مجلسی عاقلانه مزم قرار و بزمه و قرار مذکور ۱۷ ج اولیج تا بحکم با مضطرب عزمه و بزم
 افراجیه کله دت انگیز و ادب و عدد فرانس و سزا ماکه سزا قایقده ایتله لواء و محکمه مجلسنه و بزمیه رضفنامه لر موزنجی سواحه
 مرقوم قرار مزبور اوزرینه اهلی و استحصای قلیض و فقط بوقایقده رسنه بولنه مرقوم خستوفی انشی و بوز نیولاد و قایقده
 بولنه ماکه و انگیزکاری اولین سیه ایتلییه فرانس بولنیشی افام و ادو و بزم بونوع ماکه لرت بک معرقی اولاد بکرمی دردر
 بیایه تادیه و ایضا ایتلییه اقضا ایدیه غلظه تذکره لی مجلسی لورده کنه و لرنه ویرلر کنه بکرمه به تیغ جتی سواحه عریتمه اوزر
 اصول منجه قریب و بزم موسی الیه ماکه بزمه بولنه و البقی ادواتی معایه و المله اولدقزی رضفنامه لر اید عذالطنیه اولاد مزبور
 فرانس اولیویه انگیزکاری ایدر که تبیه و تحفه ایتله و بوز لور ماکه لرت بک معنی ایه قرقرای اولدق ویردکلر بکرمی دردر لورده
 معا قرم و ارجیه قرم قضای مزبور قایقده رسنه ده اوده البشیر لور مرقومانه اهلی سونکر افراجیه غلظه و بزم و تقریر قلم
 دفتر دخی انگیز ماکه عده سه قریه و املو قلمه و سواحلنه فرای نقد نمید بولنده بزمی ایتلییه کی جسی دخی ایتلییه یا لکر ماکه
 کوریه مایینه اوزرینه قضای مزبور قایقده رسنه بر قایق کونه ایتله مرکز لور اید اظمه محایره ایتله موسی الیه خستوفی انشی و بوز نیولاد
 برایتیه در مرکز لور اید بالنده کلمه بولنه و البقی ادواتی جنسک قریه اولدقزی جتیه بومایینک خلاصه موزی اولدق
 بزم اعذار اید استحقاق تصور ایدر لرنه اوزرینه ویردکلر بکرمی دردر لور اید اظمه اوده البشیر لور اید موسی
 الیه ماکه اهلی خصوصه دت قضای مزبور قایقده رسنه یا بزمه تحریک بولنه ویردکلر بکرمی دردر لور اید اظمه اوده البشیر لور اید
 اوده البشیر لور اید ایضا ایدر لک ایشوریه استخدام مبازنه البوم بورام سونکر افراجیه بولنه قریه کی مارا لکر دت عدا انگیز
 ماکه قایقده ایتلییه خرم اطلی و اسلی اسانی و ایتسول لور نامانک اولیویه بولنه برسی اسیر لفه و دیگری به بزم
 قضایه کیده رک بولنه ماکه انگیز و البقی الایتلییه سیه اولاد قرقرای دفته بالایا اقضا ایدیه غلظه تذکره که
 ایتلییه قلیض مطمح علاء جناب ولایتیه هیکلک بوز لورده اولاد ارمانه من حضرت و کاتبانهای اوزرینه ۱۴ صلیح تا بحکم با مضطرب عزمه و بزم

اعضا
دمری لور ایداعضا
قوراعضا
قوراعضا
قور

اعضا

HR.İD.00322.00053.002

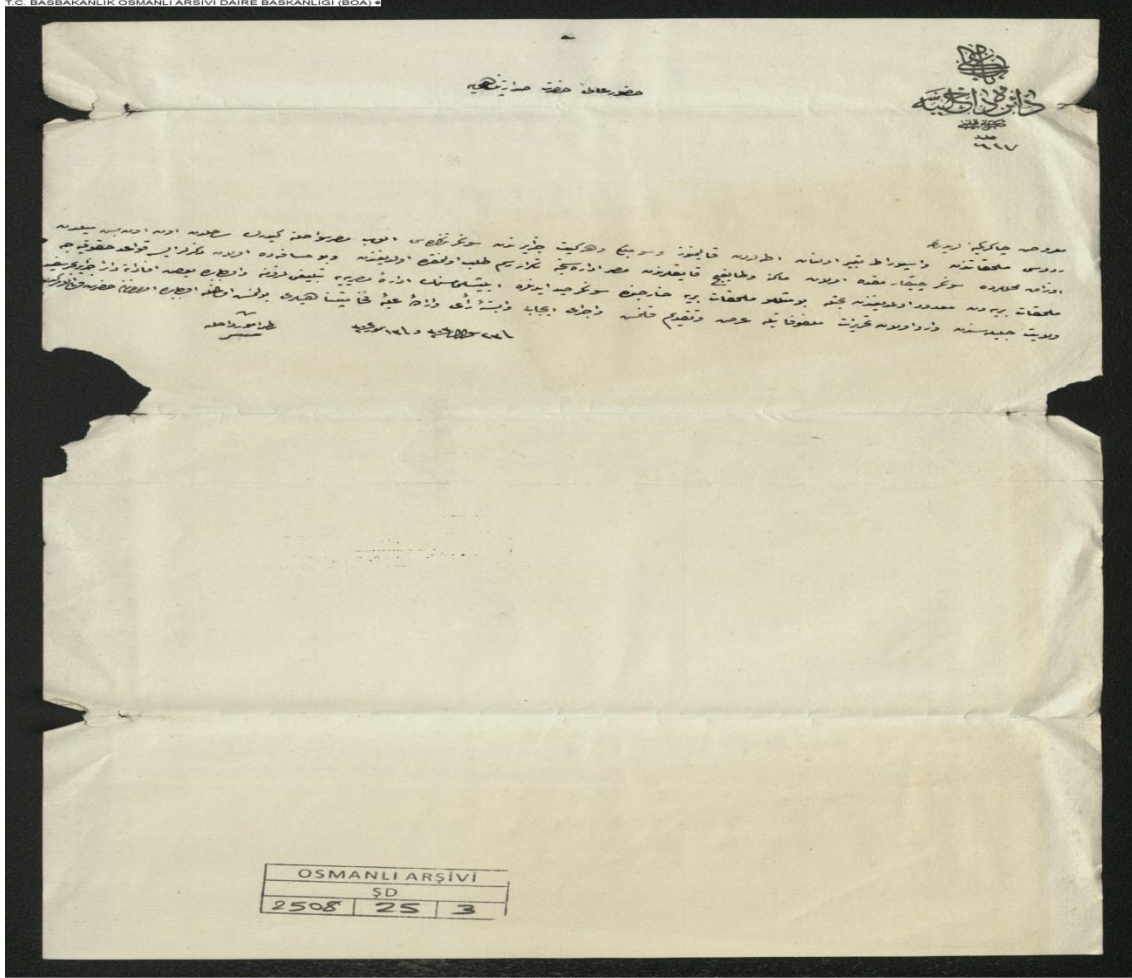
HR. İD. 322/53 Osmanlı sularında yapılan sünger avcılığı, ruhsatlar ve rüsum tahsili.
 (Maliye; Deniz ve kara avcılığı) (28 -08- 1287 H./ 23 Kasım 1870 M.)

MV. 3/87 Kalimnos, Herkit ve Meis adaları ahalisinin sünger avında kullanılan makina aletleri yasağının uygulanması istizanı üzerine yapılan tahkikatta aletlerin hiçbir zararı olmadığından memnûiyetin kaldırılmasına karar verildiği hakkında.

(12-08-1302 H./ 27 Mayıs 1885 M.).

ŞD.02508.00025.003

ŞD.2508/25 Kalimnoz, Sömbeki ve Herkit ceziresi ahalisinin sünger tezkiresi alarak Mısır'ın on beş mil uzağındaki sahillerde avladıkları süngerden Mısır tarafından talep edilen rüsum menafi-i hukuk bulunduğundan avcılara dokunulmaması gereğinin ilgililere tebliği. (Dersaadet 9) (22-09-1304 H./ 14 Haziran 1887 M.).

تاریخ	موضوع	محل	مستند	مستند	مستند
۱۴۰۶	مستند	مستند	مستند	مستند	مستند
۸	مستند	مستند	مستند	مستند	مستند

سویلیه تکره المقنیه سکر صید کتبه اولو صیادان عودتین نفعه
 دایه سند قاعدیه ضبط و صادره که مقداریه بولک تولیدی ملی
 محاذیه و نه بجه بولک تکره سخر خطه بقصیه و طراره و صیغی قاعدیه
 بر و صیغی و بولک دره ایی و یا اویج قاعه سکر استغایه اکتفا
 اولی روزن حاد درون سخر صید صیغی قاعدیه بقصیه بقصد
 و لایقید و دار اولو سخر لقا سخر عای آصفانه ایی ایی قاعدیه سکر
 نظرا اقتصا سند عای و ایی و ایی سکر و ایی سکر و ایی سکر

OSMANLI ARŞIVI	
DH. MKT	
7450	38

DH.MKT.01450.00038.001

DH. MKT.1450/38 Rodos'da tezkiresiz sünger avcılığı yapanların vergilerinin artırılması hususunun Maliye Nezareti'ne bildirilmesi. (06-01-1305 H./ 24 Eylül 1887 M.).

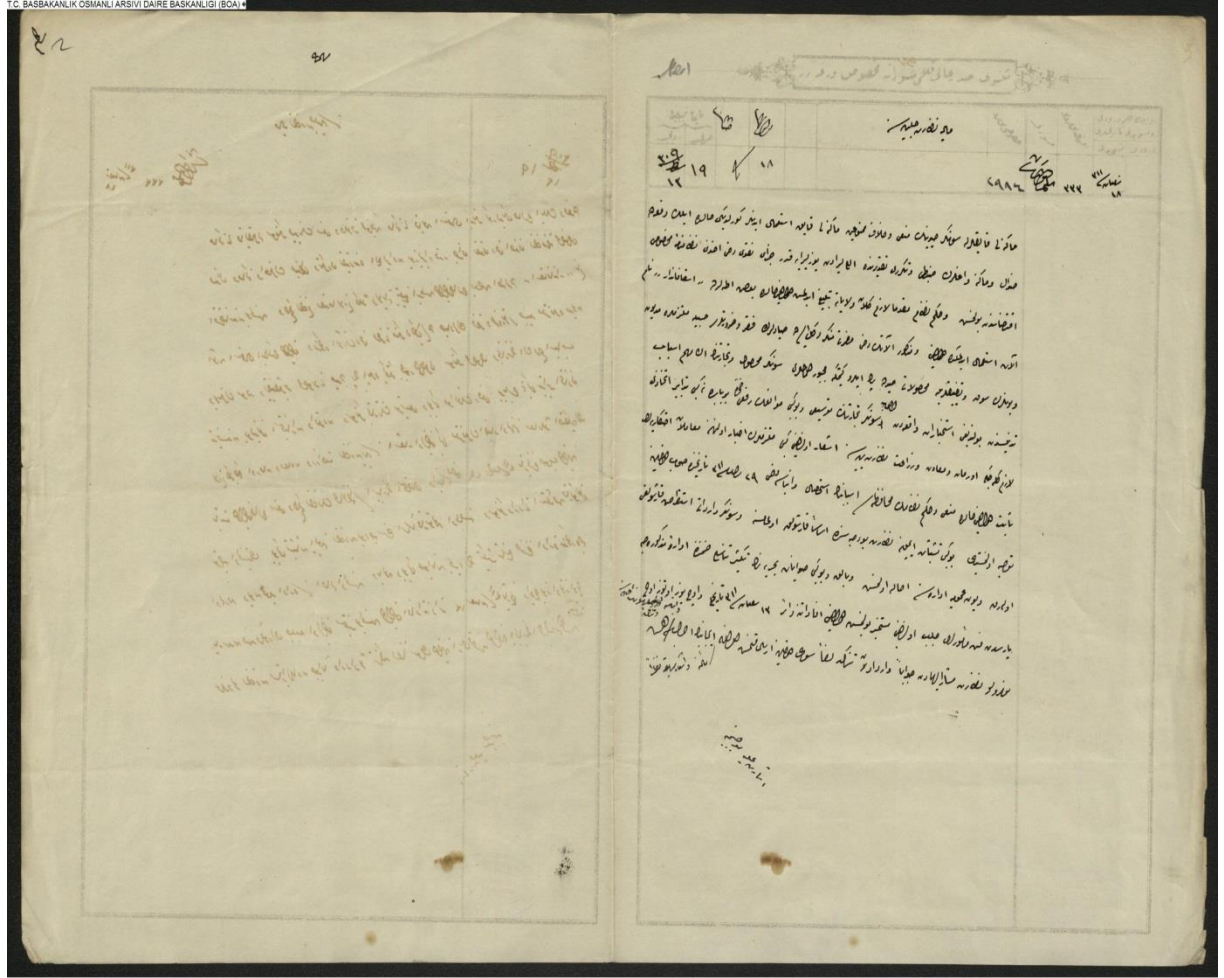
دوره و تاریخ	سودی همی	نویسنده	موضوع	محل	تاریخ	محل	محل	محل
۱۰۹	لایحه	لایحه	لایحه	لایحه	لایحه	لایحه	لایحه	لایحه
۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶

سویکده کوه کریم و قریب ده صولت سونکر جدایه مد ادو سونکر فایضه
 روس نفیضه تکراره اخذیه مجبور طر محرزیه دین معذره استریا دوتیسمه کس
 صفه دوا افانسته طریقه جانب سفارته اعطای نفیضه فایضه فایضه
 افانسته تکراره سید بر ۱۰۰ لایحه فارغیه باشکده نفیضه سیدیه
 نفیضه سونکر فایضه سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر
 اولیضه اولیضه سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر
 اعطای نفیضه نفیضه سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر
 علی داد سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر
 معذره نفیضه سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر
 معذره نفیضه سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر
 اهالی نانو و سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر
 کس سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر
 وسایط ده سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر
 وسایط نفیضه سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر سونکر

OSMANLI ARSIVI
 DH. MKT
 1522 / 105

DH.MKT.01522.00105.001

DH. MKT.1522/105 Rodos Mutasarrıflığı'nın, Sömbeki'den hareketle Girid, Kıbrıs ve Mısır sularında avlanan süngercilerin tezkere almaya mecbur tutulmamaları hakkında, uyarılması. (09-11-1305 H./ 18 Temmuz 1888 M.).

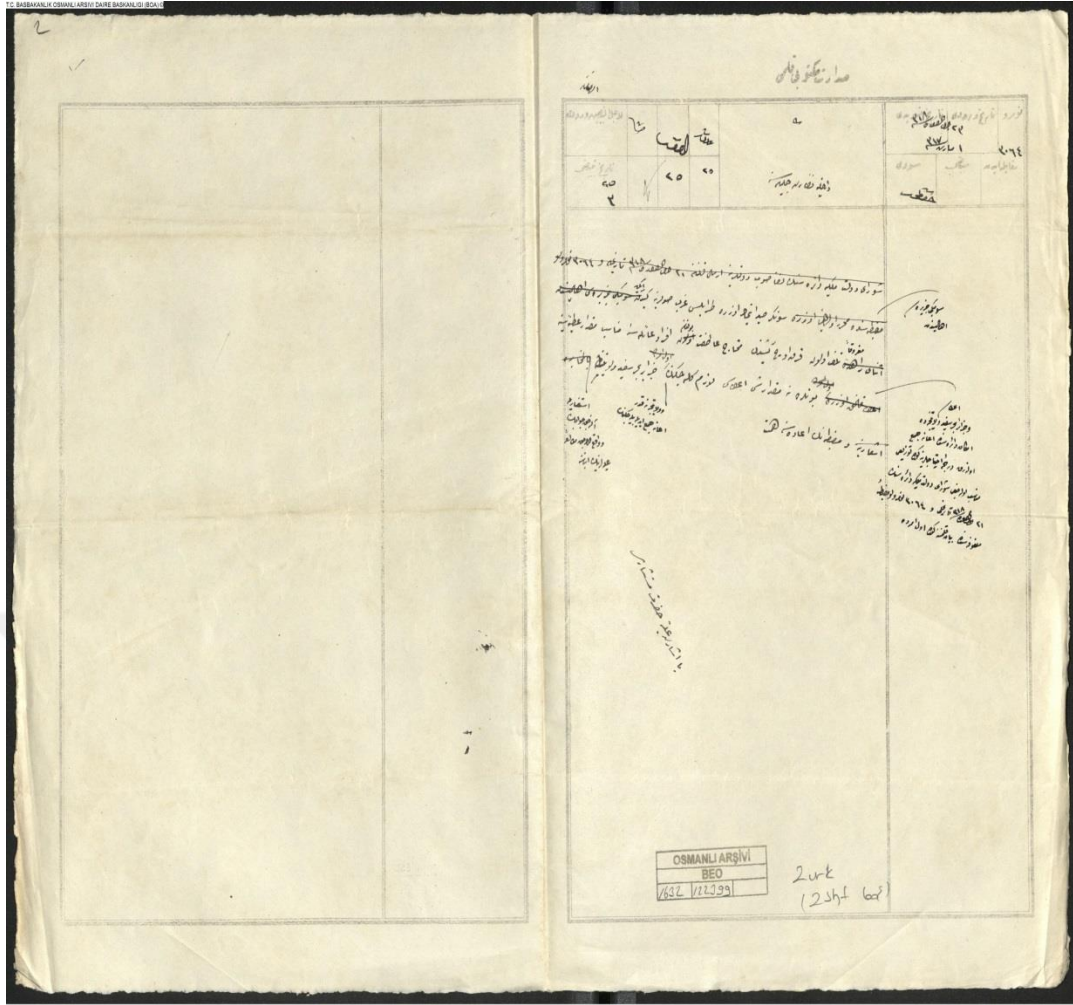
A.MKT.MHM.00531.00033.003

A.MKT. MHM. 531/33 Makineli kayıklar ile sünger avının yasaklanması.
(29-07-1311 H./ 5 Şubat 1894 M.).

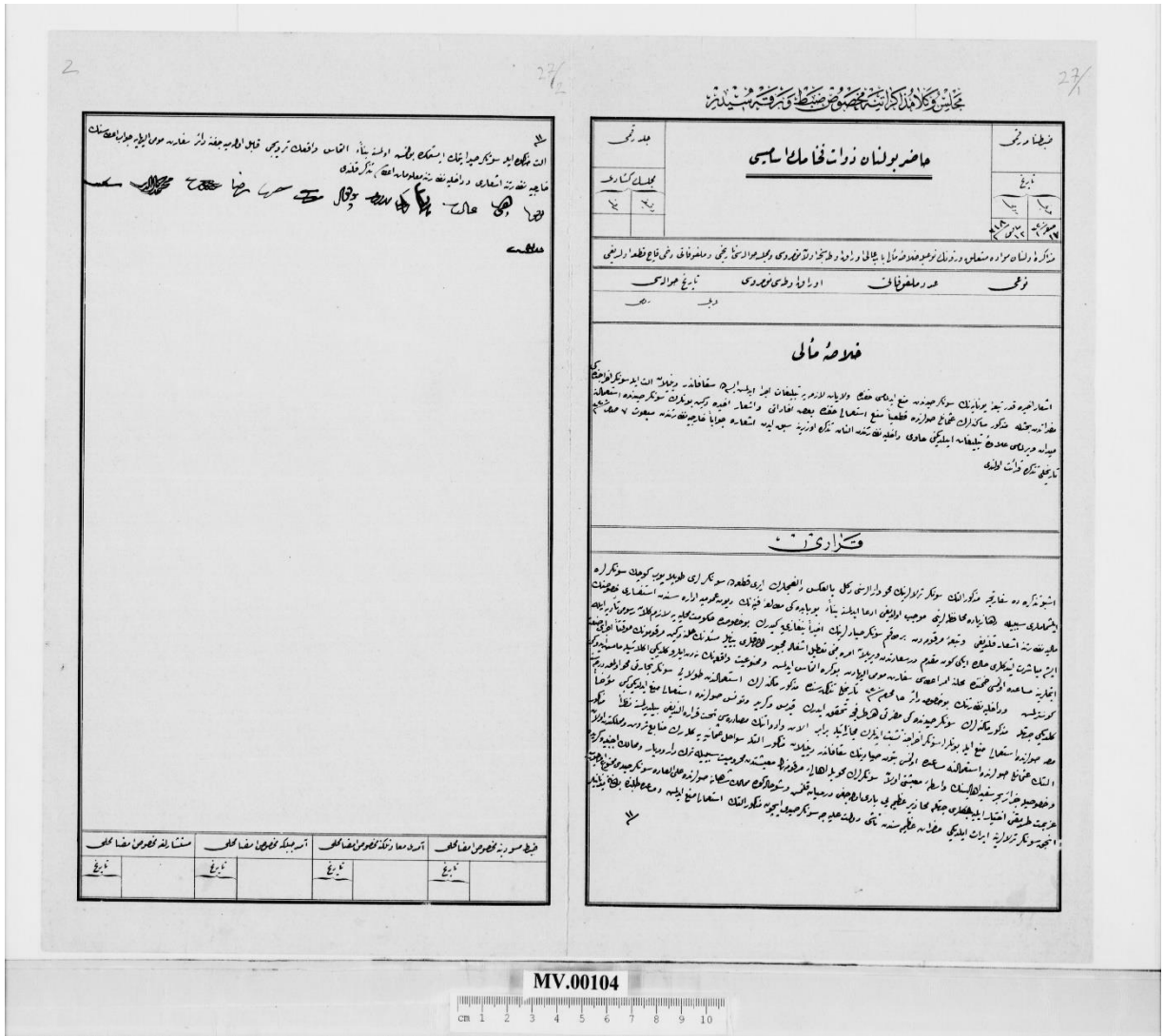
[illegible]

BEO.001632.122399.001

BEO. 1632/122399 Sömbeki adası ahalisinden sünger avlamak üzere Trablusgarp sularına giderken boğulan şahısların ailelerine atıyye itası ve mahallince iane toplanması. (Dâhiliye; 108984) (25-11-1318 H./ 16 Mart 1901 M.).

MV.104/27 Osmanlı sularında sünger avcılığı yapacak Yunanların Sekafender denilen aleti katiyyen kullanmamalarına dair. (17-02-1320 H./ 26 Mayıs 1902 M.).

دستورالعمل

عدد

محل

قاٹوت و کرپہ سولرندہ ماکہ لرد سونکر صید
وقیانہ وقوعہ منعی اسباب اسکالہ راز

معروضہ حاکم کنڈریدرک

قاٹوت و کرپہ سولرندہ اسکا فاندہ ماکہ لرد سونکر صید اولیٰ و منعی اسباب بروایہ وجودیہ متوقفہ ایوان محمد بہ سید علیہ اوزریہ کیفہ جزایر
بحر صید وندہ جیلدہ بانیہ رفہ الذانہ تحریراتہ ولایت بحر قیوم و لفظ تلیفات بالادلہ روسدہ یکن صفا و ایوانہ بولق بجوموسدہ
بولرک و ایوانہ اوزارہ کونڈرہ خاطرہ دتہ سلم اولہ میجی جریہ ترصدات دائمہ اجریہ اور ویدہ کلدجہ غابوط ہا بونردہ بریدہ
سرعت اسالی بحرہ نفہ سہ جیلدہ یارلدنہ قومود و لفظہ جویلا بیاہ ایدلیکی کونڈرکینہ تجدہ اجرائی اقضای بولرک ازیر و ومانہ نفہ رتدہ
مورود تحریراتہ اسکا فاندہ ماکہ لرد سونکر صید کیر الوقوع و بوم قطعیا منوع اولو صید کرک بوباجہ ترصدات اجریہ و کرک
قیامہ وقوعہ منعی ایوانہ سولرندہ محافظ استولری مایہ می مقرر ایرج بونرک سارہ و مایہ سید کست و کنا ایدریجہ رکرہ ترصدات
مطلوبہ اجرائی ہرہ موقوفہ ایوانہ حقدہ بحرہ نفہ رتہ جیلدہ امریر بوعقہ مساعیہ جناب صدارتیا اھلریہ
بولرکہ بانیہ امرو فاندہ حقدہ و لردکرک بولرک سولرندہ

روایہ

محل

OSMANLI ARŞIVI
BEO
3276 245627 3

BEO.003276.245627.003

BEO. 3276/245627 Kaşot ve Kerpe sularında iskafander makinesiyle yapılan sünger avının men'i için Rodos'da bulunan Sana vapurunun oraya gönderilmesi. (Rüsumat; 230345) (19-02-1326 H./ 23 Mart 1908 M.).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	Nurcan KARADENİZ
Uyruğu	Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Muratpaşa Anadolu Lisesi	2017
Üniversite	Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi /Tarih	2021
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü/Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları (YL) (Tezli)	2024

Yabancı Dil	İngilizce